

12
1929

329.437

TURÁN

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA.

SZERKESZTŐSÉG:

PEKÁR GYULA
FŐSZERKESZTŐ

CHOLNOKY JENŐ
SZERKESZTŐ

BÁN ALADÁR
FELELŐS SZERKESZTŐ

TARTALOM: *Dr. Cholnoky Jenő*: Az oázis-élet jelentősége a művelődés történetében. — *Vikár Béla*: Az „utolsó samán”. — *Móricz Péter*: A mai Törökország. — *Bán Aladár*: Észtl-magyar érintkezések a multban és a jelenben. — *Koronák*. *Koskenniemi* költeménye, ford. Bán A. — A menyasszony. *U. v. Schrowe* költeménye, ford. Somkuti. — *E. Németh József*: Nyugat-Turkesztán és népei. — Kisebb közlemények. — Irodalom. — Hírek. — Társasági ügyek.

BUDAPEST

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: ORSZÁGHÁZA, XI.

A kiadásért felelős: dr. BÀN ALADÁR.

Felkérjük t. tagtársainkat, hogy hátralékos tagdíjaikat mielőbb beküldeni sziveskedjenek, hogy emiatt a Társaság működésében fennakadás ne történjék

Ajándék ujonnan belépő tagjainknak.

A Turáni Társaság az 1930. évben belépő új tagoknak kedvezményül ingyen osztja ki az alábbi kiadványokat:

1. **Szentgály:** Szibéria és az ottani viszonyok, (számos képpel),
2. **Horváth:** A modern Kelet,
3. **Paikert:** A turáni eszme,
4. **Isirkoff:** Bulgária, (50 műmelléklettel).

A TURÁNI TÁRSASÁG

kiadóhivatalában

a következő kiadványok kaphatók :

Turán 1913. évfolyam	— — — — —	2.— P
" 1917. "	— — — — —	3.— P
" 1918. "	(1—2. szám elfogyott)	2.— P
" 1921. "	(elfogyott)	— — — — —
" 1922. "	— — — — —	3.— P
" 1923. "	(a 3—4. sz. elfogyott)	3.— P
" 1924. "	— — — — —	2.— P
" 1925. "	— — — — —	2.— P
" 1926. "	— — — — —	3.— P
" 1927. "	— — — — —	3.— P
" 1928. "	— — — — —	3.— P
Szentgály Antal: Szibéria	— — — — —	0.60 P
Posta Béla: A moszlim művészet hatásának példái Erdélyben	— — — — —	0.60 P
Paikert Alajos: A turáni eszme politikai vonatkozásai	— — — — —	0.30 P
Márki Sándor: A turáni népek története	— — — — —	0.30 P
— Kapcsolatok a turáni népek történetével	— — — — —	0.30 P
Dr. Lechner Jenő: A turáni népek művészete	— — — — —	0.30 P
Dr. Horváth Jenő: A modern Kelet (1498—1920.)	— — — — —	1.— P
Isirkoff: Bulgária. Füzve 2.20 P, kötve	— — — — —	3.— P

TURÁN

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA.

SZERKESZTŐSÉG:

PEKÁR GYULA
FŐSZERKESZTŐ

CHOLNOKY JENŐ
SZERKESZTŐ

BÁN ALADÁR
FELELŐS SZERKESZTŐ

BUDAPEST

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: ORSZÁGHÁZA, XI.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

1961

MAGYAR AKADÉMIA

MÁRAT

NYELVTUDOMÁNYI ÉS NYELVTANÁRSÁGI INTÉZSÉGI KÖNYVTÁR

KELETI-KÖNYVTÁR

NYELVTUDOMÁNYI ÉS NYELVTANÁRSÁGI INTÉZSÉGI KÖNYVTÁR

A „TURÁN“ XII. ÉVFOLYAMÁNAK (1929)

TARTALOMJEGYZÉKE

I. Értekező cikkek:

	Oldal
<i>Bán Aladár</i> : Ész-t-magyar érintkezés a múltban és a jelenben	21—25
<i>Dr. Cholnoky Jenő</i> : Az oázis-élet jelentősége a művelődés történetében	1—11
<i>Móricz Péter</i> : A mai Törökország	16—21
<i>E. Németh József</i> : Nyugat-Turkesztán és népei	28—35
<i>Vikár Béla</i> : Az „utolsó samán”	12—16

II. Költemények:

<i>V.A. Koskenniemi</i> : Koronák (ford. Bán Aladár)	25—27
<i>Uno v. Schrowe</i> : A menyasszony (ford. Somkuti)	27—28

III. Kisebb közlemények:

Finn-ugor rokonnapp	36—37
Japániai a magyar revízió szolgálatában (dr. Mezei István)	38—39

IV. Irodalom:

<i>Pekár Gyula</i> : A tizezermérföldes sárkány	40
<i>Setälä Emil</i> újabb könyve	41
<i>Prof. Dr. Michael Haltenberger</i> : Die Baltischen Länder	41—42
<i>Csekey István</i> : A finn és ész-t jogrendszer	42
<i>Thales Bernard</i> littérateur français et ses relations	42—43
<i>Erdélyi Lajos</i> : A székelyek eredetéhez nyelvjárásaik alapján	43
<i>Bibliographia Hungariae</i>	43
<i>Phonogr. wotj. perm. und tatarische Lieder</i>	43
<i>Sakari Pälsi</i> : Päivänpaistein mailta	43
<i>Vitéz dr. Horváth Béla</i> : Törökország szívében	43—44
Magyarország 1927. évi kereskedelmi forgalma	44
<i>Marjalaki Kiss Lajos</i> : Anonymus és a magyarság eredete	44
Cikkek a rokonnépekről	44
<i>Kivi Elek</i> : A pusztai vargáék	44
Välis-estti almanak	44—45
<i>B. Balogh Benedek</i> : Korea	45
<i>Ipolyi Arnold</i> Magyar Mythológiája	45
Új ész-t nyelvtan	45
<i>Aino Tamm</i> dalai	45

V. Hírek:

Oldal
46—55

VI. Társasági ügyek:

Turáni előadássorozat	56—58
A Turáni Társaság külön előadásai és díszülései	58—61
Közgyűlés	61—62
Turáni tanfolyam	62
Értesítés	62—63
Rádió-előadásaink	63
Új tagok	63
Résumé	64

Az oázis-élet jelentősége a művelődés történetében.

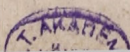
Irta: dr. Cholnoky Jenő.

Teljesen lakatlan, napégette sivatag tengereben rejtőzködik a kis oázis. Néhány száz főnyi lakossága abból él, amit az oázis öntözhető földjein termelni lehet. Ez a kis embercsoport úgy el van zárva a külvilágtól, hogy évtizedek is elmúlnak tán anélkül, hogy idegen arcot láthatna. A közigazgatás adószedő keze eddig el nem ér, a zsvány pásztorok nem mernek ilyen hosszú útra vállalkozni a sivatagon át, hogy kétes értékű zsákmányra tegyenek szert. Csak nagyrítkán jut ide egy-egy eltévedt karaván, vagy olyan kereskedő-karaván, amelyik meg szokta látogatni néhány évi időközökben vevő-oázisait. Az ilyen kereskedő-karaván megjelenése a legnagyobb esemény az oázis életében. Akkor látnak idegen arcokat, hallanak hírt róla, hogy most az oázis ehhez vagy amához a hatalomhoz tartozik. Ilyenkor cserélik be évek óta gyűjtött fölöslegüket sóért meg olyan szerszámokért, iparcikkekért, amelyeket az oázison nem lehet előállítani, de nélkülözhetetlenül szükségesek: vas-szerszámok, földművelő eszközök, szövetek, bőrholmik, cukor, kávé, talán egy kevés csillogó, olcsó ékszer, néhány asszonyi cifraság, aztán meg fegyver és lőszer a férfiak kezébe.

Azután útrakél megint a karaván, az egész lakosság kikíséri az oázis határáig, majd elhangzik a beszéd, a tevék biztatása, a homokos úton némán lépdelnek az otromba állatok. Körvonaluk lassankint elvész a fakó homokbuckák közt s megint néhány évi elhagyottság, csöndesség borul az oázisra...

És mégis mindig ott áll az ör az oázis mellett emelkedő homokbucka tetején. Talán fatörzsekből kilátót is építettek számára s onnan figyelni állandóan a sivatag minden változását.* Mert mégis csak megtörtént már, hogy rablók törték a szegény oázislakókra. Ezek a leggonoszabb, legkegyetlenebb zsványok. A lakosság rendesen elmenekül előlük a sivatag valami ismeretlen zúgába, szabad prédára hagyva mindenét, ha a betörők túlnyomó erejűek. Ezért kell az ör. De ha az ellenség csak csekély számú, akkor az oázis lakossága szervezkedett védelemre siet. A védelmet az egyik tapasztalt férfi vezeti s a többiek ilyenkor vakon engedelmeskednek neki. A fölfegyverzett, bátrabb férfiakat szétküldi olyan rejtékhelyekre, ahonnan előtörve, a rablókat hátra támadhatják. Az asszonyokat és gyermekeket elküldi valami hozzáférhetetlen rejtékhelyre, olyan úton, hogy nyomukra ne lehessen találni. Az erős, fiatal asszonyok fegyveresen vesznek részt a védelemben.

* Figyelni csak mozgásra, változásra, általában változó tünetekre lehet. Megfigyelni is csak változásokat lehet. Egészen magyartalan, budapesti idegen-szerűség tehát azt mondani: „figyelje meg árainkat”. Rettenetesen csunya! Magyarul úgy lehet mondani, hogy „nézze meg az árakat”. Az árak sem a „mieink”, hanem az árúkéi.

A szervezett és begyakorolt védelem eredménnyel jár, a zsványokat visszaverik, sőt, hogy hírmondó se maradjon belőlük, lehetőleg a menekülőket is agyonverik, mert különben bosszúálló sereget zúdíthatnának a nyakukba.

A források vize nem nagyon sok. A szervezett védelem és az oázisban fenntartott társadalmi rend miatt a nép nagyon elszaporodott s minden csepp vizet felhasználnak, minden talpalatnyi földet művelés alá fognak, amit csak lehet.

Az oázis mellett levő homokbuckák közt elég közel van a talajvíz, az oázisban előntözött víz szétszívargása következtében, hogy ott is pálmákat ültethessenek. Igaz, hogy ezeket egy-egy szélvész után valósággal ki kell ásni a homokból, de hisz van rá idejük s a hálás datolyapálma busásan fizet.

A nehéz megélhetés miatt a víz elosztására, a földek megművelésére a legnagyobb gonddal ügyelnek. Ezért van az oázisban olyan „tanács”, amelyik az ilyenféle kérdésekben dönt, lehetőleg mindenkinek érdekét szem előtt tartja s ez a „tanács” megbíz valakit a felügyelettel, vízelosztással s általában az ekörül fölmerült minden ügyben való intézkedéssel. Bizonyosan olyant választanak meg, akinek becsületességében, megvesztegethetetlenségében mindnyájan megbíznak. Ennek a kezében van a legkezdetlegesebb óra, az a lyukas rézedény, amelyet a víz felszínére tesznek, mint a hajót, s amíg az a parányi lyukon át megtelik vízzel és elsüllyed, addig letelt egy időegység. Ilyen időegységek szerint kapja mindenki az öntöző vizet. Könnyű itt csalni, mert csak meg kellene szükíteni a befolyó lyukat pl. valami kis, alig látható selyem-, vagy hajszállal, hogy sokkal lassabban teljék meg az edény és hosszabb ideig kapjon a protekciós polgár öntöző vizet. Ezért kell oda becsületes ember, de azonkívül még ellenőrök is vigyáznak az időmérésre.

Mindamellet meg történhetik, hogy összekülönböznek, talán tettelegességre is kerül a sor a gazdák közt. Az érdektelenek elválasztják őket s a bíró elé utasítják az ügyet. Kell tehát bírónak is lennie, mert ha az oázis lakosai közt lábrakap az önhatalmú elégtételszerzés, a hatalmaskodás, akkor felülkerekednek a rosszak, a hitványak, a deszperádók, akiknek nincs mit veszteniök s az oázisban tönkremegy a rend és a gazdálkodás. A legrettenétesebb katasztrófa ez, hisz ott ácsingózik köröskörül a borzalmas sivatag, alig várva, hogy elnyeljen mindent s lakatlan sós mocsárrá változtassa a hajdan viruló kerteket.

Az oázisban tehát okvetlenül fenn kell tartani a rendet, az élet- és vagyonszolgáltatást. Ezért van tehát bíróság is. Talán csak egy bíró van, talán a bíró mellett vannak esküdtek is, de mindenesetre kell olyan hatóságnak is lennie, amely a kirótt büntetéseket végrehajtja, a pártütöket, lázadókat megfékezi. Mert minden társadalmat mindig fenyegeti az a veszedelem, hogy az élhetetlenek, a nyomorgók, a lusták és ostobák, akik nem tudtak maguknak tisztességes megélhetést biztosítani, felülkerekednek s „uralkodni” akarnak az oázis lakóin. Az ilyen emberek rendesen a társadalom legértéktelenebb elemei, mert ha elég szorgalmasak és eszesek lennének, akkor meg tudnák szerezni a kényelmes megélhetést. De éppen, mert haszontalanok, mert bűnözésre hajlandók, azért nem tudtak tisztességes megélhetésre szert tenni. Ezért a társadalmat okolják — őszintén vagy hazugul, az mindegy — de ellenségei lesznek a társadalmi rendnek. Gondoljunk a Kun Béla-féle gonosztevőkre. Az ilyeneket mindig féken kell tartani.

Az oázisok történetéből tudjuk, hogy nem ritkán történt ilyenféle lázadás, mondhatjuk akár kommunista, akár nihilista, vagy anarchista összeesküvésnek.

A végén mindig irtózatós pusztulás, erkölcsi és gazdasági lezúllás következett s az oázis csak évszázadok múlva kerülhetett hajdani, virágzó állapotába. Mert nem a szegény emberek lettek gazdagok, hanem minden ember szegény lett!

Az oázison tehát a nép kénytelen a legnagyobb gonddal összetartani, társadalmi rendet teremteni s az előbb elmondottak szerint honvédelmet, közigazgatást és igazságszolgáltatást berendezni. Nagyobb oázisokon a vízelosztó kénytelen valamiképen följegyezni, hogy kinek, mennyi víz jár s kinek, mennyit szolgáltatott ki. Legegyszerűbb és legkezdetelegesebb módja ennek a rovás. Amikor nekem Kolozsvárott oláh kubikosok földet szállítottak a kertembe, rovást használtunk a szállított szekerek számának följegyzésére. Egy darab ágat hosszában ketté hasítottunk, lehéjaztuk, aztán valahányszor fordult a szekér, a két darabot pontosan egymás mellé illesztettük s rovást vágtunk bele. Egyik darab az oláhnál, a másik nálam maradt. Egyikünk sem hamisíthatott, mert sem rovást eltüntetni, sem új rovást vágni nem lehet, csak ha a két darabot összeillesztik. Bizonyos, hogy ilyenformán jegyezték az oázislakók is a vízelosztást. Minden birtokosnak megvolt a maga fadarabja. De a vízelosztó felügyelő az egyes, nála levő fadarabokról azt is tudni akarta, melyik kié, ezt csak úgy tehetette, ha a fadarabokat megjelölte. Ezekből a jelekből fejlődhetett a hieroglifa. A római számjegyek tökéletes rovásjegyek. Ezért jegyzi így meg az asztalos az egymáshoz tartozó ablak- és ajtórészeket. Ezeket a fadarabokra rá lehet róni, az arab számjegyeket nem.

A minden mástól messzefekvő, magában élő oázis népe tehát a megélhetés nehézségei miatt bizonyos társadalmi rendet, államformát alakít, a természetet is megfigyeli, talán az írás mesterségének elemeit is elsajátítja. Az olyan vidéken, amelyiken a földet öntözés nélkül is kényelmesen lehet művelni, ott ilyenféle összetartásra nincs nagy szükség, az emberek — primitív viszonyok és gyér népesség idején — talán messze is laknak egymástól, nem törődnek egymással. Nincs annyi veszedelem, mert sátoros pásztornépek nem laknak ilyen vidéken.

De az elhagyott, messze egyedülállóan élő oázis műveltsége és civilizációja egy bizonyos fokon túl nem fejlődik. Megáll s talán évezredek át ugyanabban az állapotban marad.

Akadnak azonban oázisok, amelyek sűrűn egymás mellett, közel egymáshoz fejlődtek s állandó érintkezésben vannak egymással, különösen a közös védelem szempontjából. Még szorosabb lesz köztük a kapcsolat, ha az oázisok ugyanannak a folyónak vizével öntöznek.

És ez az eset a legérdekesebb!

A folyó mentén sorakozó oázisok egymást érik, közösen kénytelenek a vízműveket fenntartani s a vízelosztást közös megállapodással rendezni. A folyó mentén sorakozó oázisok tehát közös védelmet, közös közigazgatást, közös igazságszolgáltatást rendeznek be, vagyis állammá tömörülnek. Itt a rovásnak még nagyobb jelentősége van, sőt itt rendeleteket, intézkedéseket, izeneteket kell írásjelekkel közvetíteni s okvetlenül kifejlődik az írás. De fejlődnek a természet-tudományi ismeretek; a számítás módszerei, a geometria, geodézia, asztronómia mind fejlődésnek indulnak s a folyó mentén olyan magas művelődés fejlődhetik ki, hogy méltán bámulhatunk rajta.

És csakugyan, a rizs-termelés vidékén született műveltségen kívül, minden más emberi műveltség és civilizáció, amelyik egészen az írni-olvasni tudás mester-ségéig vitte s aztán az államalakulás magas művelődés-szintjéig, az mind mester-ségesen öntözött oázis csoportokban született.

Civilizáció magában született a következő vidékeken:

1. *Mezopotámiában*; ott tudott az ember legelőször írni-olvasni, államot alakítani, számítani, naptárt készíteni stb. Tőlük ered a föníciaiak és a görögök magas műveltsége, sőt kétségtelenül Perzsia is innen nyerte műveltségének alapjait. Nem hihető, hogy erre a területre idegenből származott volna át a műveltség. Az első művelt népek itt a sumir-akkád népek voltak. Némelyek szerint ezek turáni népek s a Turáni Alföldről vándoroltak volna be, magukkal hozva az ottani oázisokban született, magas műveltségüket. Ezt több okból nem lehet föltenni. Először is, ha a sumir-akkád népek „turáni” népek is, nem következik, hogy arról a síkságról származtak volna, amelyet ma népesítenek be az úgynevezett turáni népek. Ha a turáni elnevezést bizonyos magyarázatokkal és korlátozásokkal alkalmazhatjuk is az ural-altáji nyelvcsaládhoz tartozó nyelveken beszélő népeknek arra a csoportjára, amelynek műveltsége a belső-ázsiai oázisvidékekről származik, ebből semmi esetre sem következik, hogy ugyanilyen lehető a népek eloszlása a Kr. e. 3—4. évezredben. Ennek feltevése jogtalan és önkényes, mert különösen a turáni népek mint öntöző kertészek, vagy mint sátoros pásztorok sokat voltak kénytelenek vándorolni.

A mezopotámiai időkben a Turáni Alföld valószínűleg nem is volt magas műveltségű, mert itt csak olyan népek élhettek sűrűbben, amelyeknek még a mezopotámiaiakat is felül kellett mulniok civilizáció szempontjából, mert hisz itt sokkal nehezebb öntözni, védekezni, rendet tartani, mint a két folyam közén. Már pedig, ha ezek műveltebbek lettek volna a mezopotámiai népeknél, akkor írásos emlékeik, városaik romjai fennmaradtak volna s az ókori történelem is éppen olyan figyelemre méltatta volna őket, mint a mezopotámiai és egyiptomi népeket. De hogy akkor még mennyire nem éltek civilizált állapotban, azt bizonyítja a Góg- és Magóg-fal, az a kaukázusi „límes”, amelyet a mezopotámiai műveltség köréhez tartozó népek védelmére, éppen a Turáni Alföld és a dél-orosz puszták hordái ellen építettek. A perzsa történétírók is a civilizáció legnevezetesebb ellenségei gyanánt tárgyalják a „turáni” népeket, mint a sötétségi országának népeit. A Turáni Alföldön tehát ekkor még meglehetősen alacsony színvonalú államalakulatok lehettek, valószínűleg az öntözésre alkalmas vizeknek még csak csekély része volt használatban. Annál inkább hihetjük ezt, mert ilyen régi romokat a Turáni Alföldön nem lehet találni. A legrégebb oázisromok kora alig nyulik vissza Kr. e. egy évezredre, de ez is kétes. Bezzeg másként van Mezopotámiában és Egyiptomban! A Turáni Alföld legrégebb művelt népe alighanem az ókori Baktria területén lakott, az Amu-Darja vagy Oxus felső medencéjében, a Paropamizusz északi lábánál. Nagy Sándor idejében mindenesetre sűrű és gazdag lakosságnak kellett itt lennie, mert különben a nagy hódító nem sokat törődött volna ezzel a vidékkel. De ennél régibb időkből származó romokat nem ismerünk. Prehisztorikus emlékek, cserepek, eszközök kerültek innen elő, de, ha már akkor magas műveltség lett volna itt, bizonyosan találnánk romokat is ebből az időből, mert ennek a területnek éppen az a természete, hogy az oázisok kénytelenek helyüket folyton változtatni; tehát minden időből sok rom maradt fenn, már t. i. olyan időkből, amikor gondos földművelés fejlődhetett ki. Temérdek rom lép fel egyszerre a budhizmussal s azt hiszem, hogy a Turáni Alföld igazán magas műveltsége csak a budhizmussal kezdődik.

A mezopotámiai turáni népek — talán a sumirok és akkádok — valószínűleg itt alakultak ki és innen széledtek el Ázsia többi részébe. Ezt valószínűvé teszi

az is, hogy évezredekkel Kr. e. Arábia nyugati oldalán sémiták, keleti oldalán turáni népek laktak.*

Semmi kétségünk sem lehet aziránt, hogy Mezopotámia csodálatosan magas műveltsége ott helyben született s nem idegenből hurcolták be. Nagy szerencse, hogy a mezopotámiai népek agyaglemezekre írtak s ezeket kiégették. Mert az égetett agyagtábla a legtartósabb okmány. Nem árt neki sem tűz, sem víz, nem rothad, bogarak, egerek nem bántják, alig lehet megsemmisíteni, mert még ha nem túlságosan apró darabokra széttörjük is, megint összeilleszthető. Ennek a nagy szerencsének köszönhetjük a temérdek írott emléket Mezopotámiában s ezekből pompás képet állíthatunk össze arról, hogy milyen bámulatosan magas lehetett ott a civilizáció és a kultúra!

2. *Egyiptom* majdnem egyenlő értékű és jelentőségű kultúra-szülőhely az előbbivel. Ez a kultúra a Nilus völgyének alsó részén fejlődött ki, körülbelül a Ráktérítőtől északra, egészen a tengerig. Első kezdete a mai Kairo környékén lehetett, a delta fejenél, de hamar műveltté vált az egész Nilus völgy, fölfelé Asszuánig, vagy még valamivel azon túl is.

Kétségtelen, hogy az egyiptomi műveltséget nem idegen bevándorlók vitték be Egyiptom területére. Biztosan tudjuk, hogy a faráók népe, tehát az igazi, magas egyiptomi műveltség hordozói a ma is ott élő hamita népek elődei voltak. E. Chantre ezt 22.000 antropológiai mérés alapján biztosan kimondhatta, mert megmérte a hozzáférhető mumiákat, koponyákat, eleveneket és holtakat. Ugyancsak ő meri határozottan kimondani, hogy az egyiptomi civilizáció autochton, mint az a nép, amely azt teremtette.** Eziránt csakugyan semmi kétségünk sem lehet. Mindenesetre már a kőkorszakban kezdődött s feljegyzései, írásai is csodálatosan régiek. És ez a kultúra és civilizáció egészen Nagy Sándor idejéig majdnem teljesen elzárkózott minden más műveltségtől s Mezopotámiával sem került más kapcsolatba, mint amelyet a mezopotámiai műveltség részesei, a zsidók hoztak létre. De ez módosítólag egyáltalában nem hatott s ha a zsidók történetében nagyjelentőségű volt is, Egyiptom történetében csak kellemetlen epizódus. Csupán a görögökkel való érintkezés jelentett döntő fordulatot, mert Nagy Sándor idejétől kezdve az egyiptomi és görög műveltség társulnak s Alexandriát teszik meg az emberi művelődés fényes fővárosává. S Alexandria ezer esztendőn át, egészen az arabok beözönléséig az emberi művelődésnek csakugyan székhelye. Itt fejlődik a tudomány és művészet, itt van a leghatalmasabb könyvtár s ebben a szerepében nem tudja őt megzavarni a hatalmas Róma sem, akármennyire lesz is a politikai és gazdasági élet fővárosa.

3. *Kréta szigetén* csodálatosan magas műveltség fejlődött ki, állítólag minden külső befolyástól menten. Minoszról, a legendás királyról, minoszi kultúrának nevezik s ez hatott a Görögország területén lakó ősnépekre, a pelazgusokra s ez volt a görögöt megelőző mikénei kultúra. A minoszi, csodálatosan magasra fejlődött krétai műveltség virágkorát Kr. e. a 2. és 3. évezredben érte el. Nagyon kétes azonban, hogy valóban magában született-e, vagy az alapjait mégis csak úgy vitték be. Véleményem szerint ez a civilizáció, technikai tudásából következően, mezopotámiai eredetű, de nagyon korán került a szigetre s mivel ott a műveltség *továbbfejlesztésére* rendkívül kedvezőek a körülmények, semmi lehetet-

* L. Rawlinson megjegyzéseit Ch. M. Doughty cikkéhez (Travels in North-Western Arabia and Nejd), Procced. R. Geogr.-Soc. Vol. VI. 1884. p. 382—399.

** E. Chantre: Recherches anthropologiques en Egypte, Lyon, Rey, 1904. 4°

lenség sincs benne, hogy amint a mezopotámiaiainál sokkal magasabb görög kultúra biztosan a két folyó közéből származott s Görögország területén fejlődött önállóan oly bámulatos magasságra, azonképen Kréta szigetén is felvirágozhatott a kezdetleges korában áthurcolt műveltség. Mert hisz a műveltségnek csak alapjait: a rendezett államalakulást, az írás-olvasás mesterségét, a fejlettebb vallási felfogást kell valahová átültetni s ha kedvező a talaj, akkor az ott sokkal magasabbra fejlődhetik, mint a mesterségesen öntözött oázisvidékeken. Kréta pedig nagyon alkalmas a továbbfejlesztésre, mert védve van durva népek pusztító támadása ellen s a megélhetés alapja, a földművelés csak úgy lehetséges, ha társadalmi rend és összetartás van, mert ott csak terraszos földművelés lehetséges, függő kertekben vagy andeneszekben. Ezeknek létesítése pedig közös munkát, szövetkezést, tervszerű technikai berendezkedést kíván. A Földnek egészen más helyén még látni fogjuk az andeneszek óriási jelentőségét!

A krétai vagy minoszi műveltségről bizonyost mondani nem tudunk, ebből a szempontból nincsen kellőképen tanulmányozva, de valószínűnek tartjuk — a minoszi archeológia több kitünő ismerőjével egybehangzóan —, hogy a föníciaiak útján Mezopotámiából került át a műveltség alapja Kréta szigetére.

4. *Perzsia és India* műveltségének alapjai alighanem szintén Mezopotámiából kerültek oda, de lehet, hogy Perzsia, Baktria és Észak-India, különösen Pöndzsab ősi műveltsége részben ezekről az ázsiai vidékekről ered, de mindenesetre igen korán Mezopotámia befolyása alá került. Ezenkívül még egy önálló, független műveltség is lényegesen hatott rá, s ez a délkelet-ázsiai rizstermő vidékek kultúrája. A budhizmus mindenesetre innen származott át, már pedig ez rendkívül nagy jelentőségű tényezője a műveltségnek, mert a budhizmus a keresztény vallás után a legfejlettebb vallás. A mohamedánizmus talán még fejlettebb a budhizmusnál, de csak ma, kezdeti fokán ezt nem mondhatjuk róla, bár kétségtelen, hogy Mohamed tanítását a zsidó, a keresztény és a budha vallás elég erősen befolyásolta.

5. *Kelet-Turkesztán és a Turáni Alföld* nagyon hasonló műveltsége bizonyára ezeken az oázisvidékeken született, de szintén igen hamar Mezopotámia befolyása alá került. Írásai (sokféle van), vallásai, államalakulásai stb. tiszta mezopotámiai eredetre utalnak. Ez a nagyon erős befolyás teljesen elfedi az ősi, ott született kultúrát.

6. *Marokkóban* alighanem szintén önálló műveltség született. Ez lehetett az az Atlantisz, amiről Platon fantasztikus képet festett. Gyönyörű öntözések, szép államalakulás, fejlett tengeri hajózás híre jutott el innen Görögországba, de csak úgy harangozni hallottak róla s ezért merte Platon ezt a mesés országot ideális államnak rajzolni. Leírása azonban pontosan ráillik Marokkó valamelyik atlanticoeáni laguna-kikötőjére. Szinte csodálatos, hogy tudósok és dilettánsok, laikusok és újságírók mennyi mindenfélét találgattak Atlantiszról, elsüllyedt kontinensről stb., holott Platon leírásából egészen világos, hogy a mai Marokkóról van szó. Eredeti műveltségét azonban a föníciai, majd a római civilizáció annyira elnyomta és átalakította, hogy ma már csak nyomokból következtethetünk hajdani nagyságára és önállóságára.

Az Óvilágban ez a 6 terület jöhet számba, mint a műveltség-szülő oázisvidék. A *hetedik a délkelet-ázsiai rizstermő vidék*. Erről a Turán mult évi évfolyamában bővebben beszámoltam s mivel lényegesen különbözik az oáziskultúráktól, itt nem szólunk róla.

8. Annál fontosabb ránk nézve a *mexikói műveltség* ismerete! Észak-Amerika egész területén a felfedezések korában az indiánusok kőkorszakukat élték. Még a bronzot sem ismerték, a rezet csak elvétve használták, ott ahol fém-állapotban a föld felszínén található, mint pl. a Superior-tó vidékén. A földművelés is mindenfelé igen alacsony szinten állt, az állattenyésztés pedig teljesen ismeretlen volt.

Mexikó területén azonban kifejlődött az a hatalmas magasságú, csodálatos kultúra, amely előtt a felfedező spanyolok bámulva álltak meg s a jámbor hittérítők az ördög művének tulajdonították. Ennek a műveltségnek legmagasabb fokára fejlődtek a mája-népek Közép-Amerikában, meg az aztékek Mexikó területén. A műveltség szülőhelye, pontosan kimutathatólag a mexikói, arizonai és new-mexikói puszták vidéke. A mély kanyonokban mesterséges öntözéssel művelték a földet, mesterséges öntözés volt szükséges Mexikó magas medencéjében is. És éppen ez az egyetlen vidék egész Észak-Amerikában, ahol így kell művelni a földet. Mindenütt másfelé, a mai élet tanúsága szerint gyönyörű földművelés lehetséges, temérdek állatot lehet legeltetni, mindenfelé van erdő, mező, bővízü folyó. S az ilyen Istenáldotta vidékeken a legalacsonyabb műveletlenség volt, kóbor vadász és gyűjtögető életmódot folytattak a durva indiánusok. De Mexikóban természetettek sokféle növényt, házi állatuk is volt, igaz csak egy, a pulyka, de volt szép államszervezetük, napimádó, magasra fejlett vallásuk, csodálatosan fejlett írásuk, nagyszerű építő és rajzoló művészetük és bámulatos számrendszerük, naptáruk, voltak csillagászati és természettudományi ismereteik. Hogy milyen magas volt ez a műveltség, annak bizonyítására nem kell egyebet felemlítenem, mint azt, hogy mi elbizakodott európaiak temérdek dolgot tanultunk tőlük, ma meg sem tudnánk lenni nélkülük. A potato (burgonya), a tomato (paradicsom), a tobakko (dohány), a kakaó, a csokolata (csokoládé) és a kukorica, az akáca és a pulyka mind innen származik, mit csinálnánk ma burgonya és tengeri nélkül, milyen fátlan pusztaság volna Alföldünk az akáca nélkül?

Erre a civilizációra ráfogták, hogy kínai, vagy egyiptomi eredetű, sőt volt olyan magyar geográfus professzor is, aki azt írja egyik zürzavaros könyvében, hogy a mexikói kultúra a „csinai, a föníciai és az egyiptomi kultúra *zagyaléka*!” — Ehhez nem kell kommentár. De komolyabb források is óvilági, vagy kínai eredetet tulajdonítanak neki. Pedig ez teljesen ki van zárva, mert

a) Mexikóban egyetlen egy olyan növényt sem természetettek, amelyet Euráziában mindenfelé természetnek. Legalább a rizs és a búza mindenesetre oda-került volna, ha ezekkel a műveltségekkel érintkezésben állt volna!

b) Euráziában egyetlen egyet sem természetettek azok közül a növények közül, amelyeket a mexikóiak természetettek. Hogyan lehet ez, ha a kultúra tőlünk származott át?

c) Mexikóban egyetlen egy háziállatunkat sem ismertek. Még a kutyát sem! Sem csirke, sem liba, sem ruca nem futkosott az udvaron, kutya, macska ismeretlen volt, a mezőkön nem legelészett sem ló, sem szarvasmarha, sem juh, sem kecske, nem volt elefánt, rénszarvas, zebu, bivaly, semmi, semmi az óvilági állatok közül!

d) Mexikó egyetlen háziállata, a pulyka teljesen ismeretlen volt Európában.

e) Mexikóban nem ismerték a vasat, sem a bronzot, már pedig a föníciaiak csak a vaskorban, vagy legalább is a bronzkorban juthattak volna el Mexikóba, s ebben az esetben mindenesetre megismertették volna a kultúrának ezt a hatalmas eszközét.

f) Mexikóban nem ismerték a kereket! Sem kocsi nem gördült keréken, sem malomnak nem volt kereke, semmi, semmiféle technikai eszközön vagy szerkezeten nincs kerék! Kereket még a gyermek is tud faragni, ezt csak megismertették volna az euráziaiak a mexikóiakkal!

g) A mexikóiaknak huszas számrendszerük volt, nekünk tizes, az ó-mezopotámiai népeknek tizenkettes számrendszerük volt! A mexikói számjegyeknek helyértéke volt, mint az arabs számjegyeknek, tehát fejlettebb volt a rómaiak számításánál!

h) A mexikóiak ismerték már a Gergely-féle naptárjavítást akkor, amikor a felfedező spanyolok erről még nem is álmodtak. Ebben és sok másban előbbre voltak a felfedezőknél.

Sajnos, csak a háborúskodásban, ravaszkodásban, kegyetlenségben és harci fegyverekben voltak előbbre a spanyolok s ezért meg tudták semmisíteni ezt a nagyszerű műveltséget. Ma sirva tallózunk a szomorú emlékek közt!*

9. A *dél-amerikai perui műveltség* éppen ilyen teljesen független, minden mástól külön műveltség volt a dél-amerikai Kordillérak magas pusztai medencéiben, meg a tengerparti félsivatag területeken. Dél-Amerika többi részét gyönyörű őserdők, termékeny szavannák és pampák fedik, mindenütt nagyszerűen lehetett volna földet művelni, állatot tenyészteni, amint a mai élet ezt fényesen bizonyítja. S ezeken az Istenáldotta területeken a legalacsonyabb műveltségű, emberevő indiánusok laktak, némely vidéken a civilizációnak olyan alacsony fokán, hogy szinte páratlanul állanak ebben az egész Föld kereksgén.

Ezzel szemben Peruban és környékén, az Inkák birodalmában olyan magas civilizáció volt, hogy ámulva gyűjtögetjük szomorú emlékeiket. A hegyek oldalát sűrűn lepték el a függő kertek, spanyolul andeneszek, olyan meglepő nagyszerűségben, hogy a spanyolok ezekről nevezték a hegységet Cordillera de los Andenes vagy Andes néven. Mesterséges öntözés, pompás műutak, nagyszerű építmények hirdették a műveltség csodálatos fejlettségét. Írásuk a zsinórokra kötött csomós írás volt; ez elvileg legjobban hasonlít a mi hangjegyírásunkhoz. Teljesen független minden mástól! Ezeknek sem volt egyetlen euráziai növényük és háziállatuk sem, viszont természetett növényeik közül egyetlen egyet sem ismertek az óvilágban! Házi állatuk a láma, alpakka és vikunya nálunk teljesen ismeretlen volt. De még a mexikóiakkal sem ismerték egymást! Kétségtelen tehát, hogy ez a műveltség is egészen függetlenül, önállóan keletkezett, mesterséges öntözéssel művelt területeken!

Világos tehát, hogy minden önálló műveltség, az olyan, amelyik fölemelkedett az írás-olvasás mesterségéig, az államalakításig és a fejlettebb, optimisztikusabb vallási felfogásig, mind olyan területen született, amelyiken csak mesterséges öntözéssel lehet a földet művelni. Ez az oázisok megbecsülhetetlen, nagy jelentősége. De nem az egyenként szétszórt, a sívatag mélyén elvesző, apró oázisoké, mert ezeken a műveltség csak egy bizonyos szintig szokott emelkedni, azontúl tespedni kezd. A csoportos, vagy összefolyó oázis-sorozatokat az emberi művelődés igazi szülőhelyei. Leginkább a pusztákon, vagy sivatagokon végig futó folyók mentén sorakozó oázisok ezek. Ilyen Egyiptom, Mezopotámia, Baktaria; vagy egyes, különálló medencékben csoportosuló oázisok, mint Kelet-Turkesztán, Perzsia, Mexikó vagy Peru.

* E. de Cholnoky: The ancient desert peoples of North America in their relation to the indigenous Mexican civilisation. — Memorial Volume of the Transcont. Excursion of 1912 of the Am. Geogr. Soc. New-York, 1915.

Az oázisok és oázis-csoportok népessége a társadalmi rend, vagy on- és életbiztonság idejében nagyon elszaporodik. Ez megnehezíti az életet, az embereket még nagyobb munkára, fejtöresre serkenti. Kitalálnak új módszereket, új iparokat, elmennek kereskedni s amikor az oázis-csoporton belül már lehetetlen megélni, akkor kezdődik a terjeszkedés. Az oázis-lakók közül a munka-, a földnélküliek, a ninctelenek elmennek a környező, barbár népek közé kenyeret keresni. Elmennek szolgálatba, vagy kereskedni köztük, esetleg letelepülnek ott ipart üzni. Viszik magukkal a műveltséget, a civilizáció alapjait. Az érintkezés eddig is megvolt a barbárok és a művelt kertészek közt, mert hisz ott, a kertvárosok bazárjaiban mindenfélét lehet vásárolni, amire a barbárnak szüksége van. Az érintkezés lehet tisztességes, adok-veszek, de lehet zsaroló, erőszakoskodó is. Kis oázisok rendszeren a legveszedelmesebb sátoros pásztor hordának rendes adót fizetnek, ezzel magukat biztosítják, mert az adószedő törzs nem engedi meg, hogy más törzsek is zsarolják a kertészeket. De nagy oázis-csoportok, rendszeren államalakulat keretében oly hatalmasak szoktak lenni, hogy ilyenféle veszedelem csak ritkán fenyegeti őket. Sőt a kertészeknek zsoldos hadserege rendszeren a sátoros pásztorokból szedődik s nemcsak gazdasági, hanem politikai szövetezés, sőt együttélés, szimbiózis keletkezik közöttük. Lehet, hogy az oázis-csoporton az oázisokból származó fáraó uralkodik s óriási hatalmával féken tartja a szomszédságot, sőt rabszolga-munkára kényszerítheti a távolabbi vidékek barbár népeit. De az is igen gyakori, hogy a szomszédos sátoros pásztorok igázzák le az oázislakókat, ők uralkodnak mint felsőbb kaszi a pária fellahon. Ilyen volt a bokharai, kivai stb. kánság, ilyen volt a zsidók uralma Palesztinán, hisz mindenki tudja, hogy Ábrahám is, Lábán is stb. mind sátoros pásztorok voltak. Ilyen volt az asszirok uralma Mezopotámiában, a Hiksosz-uralom Egyiptomban, sőt a mongol-dinasztia uralma is Kínában. Az eredetileg durva, barbár aztékok szintén így jutottak uralomra Mexikóban a művelt mája népek fölé.

A nagy oázis-csoportok fölemésztik az uralomra jutott barbárokat, mint a kínaiak a mongolokat, törököket, tatárokat stb. Ezért az ilyen uralom csak hátrálthat, néha más irányú, gyors fejlődést okozhat, mint pl. az arab uralom Egyiptomban Jusszuf Szala-Eddin kalifa uralkodása alatt, vagy Mezopotámia lehanyatlott civilizációja a bagdadi kalifátus idején stb., de az oázisvidékek nevezetes szerepét az emberi művelődés történetében meg nem változtatja.

Az oázisvidékeket ennél sokkal súlyosabb veszedelem érheti, ha az öntözőművek tönkremennek, vagy általában a kertek öntözése valami okból lehetlenné válik.

Többféle okot képzelhetünk, amelyek következtében az öntözések elpusztulnak. Vegyünk sorra néhányat.

1. A források, folyók elapadnak, kútak kiszáradnak, mert megcsökkenik a csapadék évi mennyisége, vagyis az *éghajlat megváltozik*. Ez volt általában a történészek felfogása, ennek tulajdonították a népvándorlásokat, ez volt oka annak, hogy annyi temérdek romvárost találunk Ázsia és Afrika pusztai éghajlati belsejében. Ezt az elméletet általában a *deszikkáció* elméletének nevezik. „Ázsia belseje a történelmi idők folyamán kiszáradt”, mondják a történétírók, a régészek, sőt még a geográfusok egy része is. Ez a kérdés a legfontosabb történelmi kérdés, azért ezzel majd a következő cikkben külön fogok foglalkozni. Ott be fogom bizonyítani, hogy ez az elmélet tarthatatlan. Egyrészt a kiszáradás bizonyítékai nem állják meg a helyüket, másrészt a földrajzi és földtani tények azt bizonyítják, hogy Ázsia belseje és a Szahara a pliocén időktől fogva mindig olyan éghajlatú

volt, mint ma, s harmadszor az olyan „kiszáradás”, amely évezredek alatt fokozatosan következik be, nem okozhat népvándorlásokat, főképen pedig nem lehet oka annak, hogy a pusztai területeken mindig új és új népsűrűdés támad s aztán megint katasztrófa lesz belőle.

A deszikkáció kérdésével tehát most részletesebben nem foglalkozom.

2. Lehet, hogy az oázisokat öntöző folyó megváltoztatja futását. Elhagyja a kerteteket s egészen lakatlan, sivatagos vidékre ömlik ki, ott vizét nem fogják össze, tehát a bővíző folyó szétárad s elvész a szomszaj, száraz, régi törmelékben. Ott történhetik meg ez különösen a Hoanghora, Kína bánatára. Ez a folyó a San-hszi és Kan-szu tartományokat borító, lösszel fedett hegységekből Kai-föng-fu városnál kiér az Alföldre s ott óriási törmelékküpot épített föl.* Ezen a törmelékküpon természetesen folytonosan változtatja futását. A kínai, pontos följegyzések szerint a történelmi időkben már kilencszer ugrott át a folyó a Pecsili öbölből a Sárga-tengerbe és vissza. Minden ilyen átugrása milliók életébe került. Pedig itt a folyót védelmezik, összetartják; képzelhetjük, hogy mily gyakran megesik ugyanez a pusztákon, sivatagokon, mert hisz ott a folyó nincsen olyan szigorú ellenőrzés alatt, mint a sűrűn lakott Kínában.

Van is tudomásunk elég ilyen esetről, többi közt a Kelet-Turkesztáni medencében. De ezek csak kisebb területeket tesznek tönkre, valami nagy, általános katasztrófa ilyesmitől nem várható.

3. A Turáni Alföld keleti szélén, különösen Fergánában igen gyakori a földrengés, lehet, hogy véletlenül ilyen földrengés tesz tönkre valami vízművet. De ez ritkaság és nem lehet nagy arányú, vagy kiterjedésű csapás okozója.

4. Gróf Teleki Pál figyelmeztetett rá, hogy az Egyesült-Állomok területén néhány száraz esztendő roppant bajt okozhat a marhaállományban. Számszerűen ki lehet mutatni, hogy 10—20%-al kevesebb csapadék 50—60% veszteséget okozhat a tenyésztett állatokban. Ez igen jelentős dolog! A sátoros pásztorok életében mindenesetre döntő jelentőségű lehet ez a tünemény. Nem éghajlatváltozásról van szó, hanem csak időjárásbeli ingadozásokról. Valószínű, hogy a belső-ázsiai pusztákon valóságos felfordulást csinálhat az ilyen tünemény s az elszegényedett, esetleg tönkrement pásztorok igen nagy bajt okozhatnak. Ez a kérdés mindenesetre behatóan megvizsgálendő.

5. Ellenség pusztítása végzetes lehet az oázisra nézve. Az oázisok egész láncolata mehet tönkre, ha gonosz ellenség támadja meg s elpusztítja az öntözőműveket. Elegendő csak a folyó duzzasztó gátjait lerombolni s az öntözés lehetlenné válik. Az ellenségnek azonban nem igen lehet célja az öntözőművek elpusztítása, hanem inkább csak az oázisok megszarolása. Elhordani minden ételmezt, értéket, a nőket és a munkaképes férfiakat rabszolgáknak. Elég sokat szenvedtek a perzsiai oázisok a turkmen tatárok betöréseitől, rablásaitól. De a rablóknak az nem jutott eszébe, hogy a karézeket, vagy a vízosztó szerkezeteket tönkretegyék. Ebből nekik semmi hasznuk sem volt. Legfeljebb bosszúálló, irtó háború esetén gondolhatunk ilyesmire, de ez ritkaság s már maga az ilyen háború és rablás is valami másnak a következménye, ez valójában nem ok, hanem okozat, következménye valami olyan eseménynek, amely az egész oázisvidék lehanyatlására s végeredményében népvándorlásra vezet.

* L. Cholnoky J.: A khinai nagy alföld. Földr. Közl. XXXIII. k. VI. füzet. Ed. Biot: Mémoire sur les changements du cours inférieur du Fleuve Jaune. Journ. Asiatique, IV. Serie, T. I. No. 5. T. II. No. 7.

6. Az általános és legfőbb ok az oázisvidékek *túlnépesedése*.

Túlnépesedésnek nevezzük azt a tüneményt, amikor valamely terület népessége a lakóhelyén termelt termékekből többé megélni nem képes, hanem nagyarányú expanzióra szorúl. Ez lehet kivándorlás, lehet évadmunkával való foglalkozás idegen területeken, lehet gyarmatosítás, hódítás stb. Részletesebben ezzel a kérdéssel nem foglalkozhatunk. A külkereskedelem már egy neme az expanzióknak.

Ha a terjeszkedés lehetősége egyszerre, rohamosan megszűnik, akkor következik be a katasztrófa.

De fordítva is lehet a dolog. Egyszerre, hirtelen olyan változás következik be, amely az expanzió rohamos emelkedését tenné szükségessé, de ez lehetetlen!

A leggyakoribb eset s a népvándorlások igazi oka rendszeren a következő.

Valamely vidéken a folyó vizét már teljesen felhasználják öntözésre. Ez csak úgy lehetséges, ha tisztességes kormányzat alatt rend és fegyelem van a folyó mentén. A folyómenti lakosság együttműködése tökéletes, a folyó szabályozása, felduzzasztása, az elosztó csatornahálózat teljesen rendben van. Ha kisebb katasztrófa történik, pl. szokatlan nagy árvíz, vagy földrengés, vagy ellenséges pusztítás: a bajt mindjárt megszüntetik, az öntözőműveket helyreállítják, a védelmet még jobban megszervezik stb. stb. Egyszóval rend van s tisztességes kormányzás. A hivatalnokokat megvesztegetni nem lehet, erőszakoskodni, zsarolni, túlkövetelni szintén lehetetlen. Ilyenkor szerfölött felszaporodik a nép, nagy hatalomhoz jut s szomszédait is ellenőrzés alatt képes tartani. Különösen pedig rendben tartja a környező sátoros pásztornépeket, mert ezek, különösen a Telekitől említett részleges veszedelem esetén, nagyon hajlandók a rendbontásra. A sátoros pásztorságot tisztviselők tartják kordában. Adót szednek tőlük, zsoldos hadsereget toboroznak közülök s megőrzik a legeltetés sorját. Emiatt ők is elszaporodnak, rengeteg marhát legeltetnek s a legelőnek minden talpalatnyi része le van foglalva. Valóban, oázisok és legelők fölé lehetne írni, hogy „megtelt”.

A természetes túlszaporodás ilyenkor nem veszedelmes, mert a kivándorlás alakjában történő kiszivárgás ellensúlyozza.

De azonnal bekövetkezik a vész, amint felfordúl a kormányzat s az eddigi tisztességes uralom helyett fejtelenség, forradalom, zürzavar keletkezik a vidéken. A sátoros pásztorok nem követik a legeltetés rendjét, az oázisokon a vízelosztásban zavarok támadnak, a megromlott öntözőműveket senki sem javítja ki. Egyszerre sok ezren mennek tönkre. Ezek rabolni, fosztogatni kezdenek, pusztító hordákká egyesülnek s rárontanak a még rendben levő telepekre. Azokat is földönfutókká teszik s a „raid” növekszik, mindig többen és többen kénytelenek a hatalmasokhoz csatlakozni s a pusztákról megindul a dúló veszedelem! Mint a fergeteg, kél föl a tönkrementek szörnyű serege, füstölő romok, temetetlen holttestek, elvadult kertek jelzik az útjukat!

Attila, Dzsingisz-kán, Tamerlán meg a többi világhódító hadserege így született s így keletkeztek a népvándorlások is, a fényes kínai Han-dinasztia bukása következtében!

S a népvándorlók viszik magukkal az oázisok műveltségét.

Milyen szépen énekl meg mindezt a Biblia a Paradicsomból való kiűzetés, vagy az özönvíz, meg a bábéli torony legendájában!

Az „utolsó samán“.

— Zempléni Árpád emlékezete. —

Irta: **Vikár Béla.**

Az utolsó samán — így hívtuk Zempléni Árpádot magunk között. Rá is szolgált erre a nevezetre. Annyira beleélte magát a rokon népek s általában a Kelet ősi hagyományaiba, hogy egészen közel jutott szellemükhöz, sőt szellemeikhez. A Loszva-fői bálványöreggel éppoly jó ismerős volt, mint a finn Ukkóval, az öreg istennel vagy a vasverő Ilmarinennel, az ég kovácsával.

Ő maga is emberileg egy vogul vagy osztják samán képéhez hajazott. A magyarságnak úgynevezett ugoros megjelenésű sarjaként alighanem valamelyik másfélezer év előtt élt samán-ösre ütött vissza. Lehet-e kételkedni abban, hogy a teremtés akárhányszor meglep ily tüneményrel, amelynél mind a testi vonások, mind a lelkeség az ősi multnak hazajáró kísértete?

Zempléni Árpádban a pogány magyarság habitusa öltött újra testet. Az eltűnt samánkodó világ föltámadt vele ismét, vallásai benne új, ihlett papot nyertek. És megvolt Zempléniben az a sajátos vonás is, amely sok papot jellemez; öröme telt abban, ha bármely felekezet papjaira kilövelhette samáni nyílának úgyncsak csipős vesszeit.

Olyan idöket éltünk, amikor szabad volt így beszélni. Az egyház defenzívába szorult. Pörölycsapások döngették épületét. Az állam, mint Kullervo, a finn Herkules a bölcsöben, cibálni és tépdesni kezdte a régi köteléket, mely az egyházzal egybefűzte. Politikai divat volt asszisztálni ebben a mozgalomban. Zempléni nem divatból, hanem meggyőződésből állt oda. Mint mai nap is láthatjuk, az egyház sértetlenül kibírta e támadásokat, sőt megifjodva, új erőre kapva került ki belőlük. Akárcsak az acél, az ütésektől még szilárdabbá lett. Nem csoda, hogy hisznek isteni eredetében. S csak örülnünk lehet diadalának. Mert hiszen az egyház erkölcsi erő, s az emberiség csak becsületet vall, ha ily magasabb rendű hatalom rendületlenül megáll a helyén, mint a sarkcsillag a mennyboltozaton. Zempléni azonban nem adta föl egyszer elfoglalt állásponjtját. Nem tartozott a megalkuvó jellemekek közé. Mindhalálig haragot tartott az egyházzal, s az utolsó samán még a sirjához sem engedett papot. Pedig jó pap volt maga is: holtig tanult és csupa emberszeretet volt.

Mi tette Zempléniét az őshagyományok ily rajongójává? Erről is tudok egy történetet. Finnországi első utam: 1889 után sokat találkoztunk egymással. Ő nálam, gellérthegyi kis nyaralómban; én nála, Bástya-uccai csöpp lakásán. Felolvastam neki a Kalevala készülő új fordításának részleteit. Így ismerkedett meg az északi testvérnép őskorának előtte merőben új képeivel s nem győzött betelni velük. Ajánlottam, hogy fordítsa figyelmét a finn néphagyomány gazdag kincseire. Ott még sok a kiaknázatlanul heverő nyers anyag. Modern költő tollára megannyi trouvaille, talált érték. Ugyanebben az időben kezdett föltárulni nálunk Reguly vogul, majd később osztják gyűjtéseinek eladdig megfejtetlenül maradt, rendkívül meglepő tartalma. Tud. Akadémiánk egymásután bocsátotta közre ezeket az ősrégéket, amelyeknek egyszerűségükben is bájos zamata megejtette Zempléni szivét. Szeme átlátott a leletekre boruló rétegen s kiemelte alóla a nagyértékű drágaköveket. Egész sereg új nyelvi és költői kifejezés mód revelálódott előtte, miközben ez ásatag kincseket bujta. Gondolt egyet, ugyanazt, amit én a Kalevala versei nyomán: nem lehetne-e visszahelyezni a magyar költői szólás

szertárába mindezeket az exotikusnak tetsző alakzatokat? Hiszen bizonyára élt velük az ősmagyar múzsa, vagy ha ez már nem, a finn-ugor őse! Zempléni hát megpróbálta e rekonstruáló műveletet. Merész fordulatokra bátorodott, és sikerrel. A kissé már elszíntelenedett magyar poézis nyelvét friss virágokkal díszítette s a jórészt még pogány rokonok hagyományainak útját egyengette Európa felé. Mert ki törődött előbb Európában vogul és osztják regékkel? Zempléni feldolgozásait, átköltéseit — mert ilyenekről van szó — német és angol műfordítások az európai szellem sajátjaivá tették. Ha volna vogul és osztják nemzet, az utolsó samánnak ott nemzeti szentté kellene lennie.

De ha nemcsak azt tekintjük igazi értéknek, ami az anyagi jóllét gyarapodására való, hanem mindazt, ami az emberi szellem gazdagodásához járul, akkor a magyar nemzet is hálás lehet utolsó samánja iránt, aki bő aratást szerzett számára eladdig ismeretlen, parlag mezőkről. Úttörő volt, az úttörőket pedig el szokás felejteni. A siker rendszerint azoknak szolgál, akik tovább mennek a megkezdett úton, a feltört új ösvényen. Hála nemzetünk romantikus hajlamának, a Zempléni Arpád inaugurálta turáni hangnem egyre hódított. Vaskos költői tehetségek is, mint Kozma Andor, Vargha Gyula, Bodor Aladár követték a mester nyomdokait. És jöttek seregestül a jóhiszemű, de kevésbé elfogulatlan fiatal ábrándozók, akik már nem érték be az igazi Turánnal, hanem elkalandoznak még távolabbi tájakra és Turán ősi ellenségét: Iránt és Indiát is a turánizmus bűvkörébe szeretnék vonni. Balga törekvés. A volt ősi ellenséghez dörgölődünk egy kis testvériségért, az itthoni testvért pedig eltaszítjuk magunktól. Szegény utolsó samánunk megfordul jeltelen sírjában ekkora eltévelyedés láttára. Az új adeptusok megtagadják bölcs vezérüket, aki felismerte a ma is élő régi antagonizmust keleti fajunk és az árja Nyugat között. Hisz még életében hangzott el Björnson gögös nyilatkozata rólunk. Mit akarnak a magyarok Európa közepén török nyelvükkel?! Ennél is nagyobb elfogultság és rövidlátás kell azonban ahhoz, hogy ily adáz ellentétet megszüntethessünk, ha testvérül fogadjuk az örök ellenséget. Csak kinevetnek érte. Igenis, béküljünk ki egymással, de ne csaljuk egymást.

Amde Zempléni, mintha szintén ezt akarta volna, ugyanakkor, midőn lelkében pogánynak marad, híven ragaszkodott ama szentistváni hagyományhoz, amely a magyarnak *Nyugat felé* jelölt irányt. Német, olasz és francia költők az ellentétes pólusra csábították. S itt is otthonosnak érezte magát.

Otthonában, amelyet csak eufemizmussal lehetett lakályosnak mondani, keleti vendégszeretettel fogadta fiatalabb költőtársait és műfordítóit. De míg Vörösmarty méltán kesergett balsorsán a Rossz borbán:

Költődnek, oh hatalmas Hunnia,
Légýetétöt engedsz-e innia, —

Zempléni nektárt: zempléni nektárt kínált vendégeinek. Mert szülőföldje isteni nedűjével éppoly szakadatlan érintkezést tartott fenn, mint szűkebb hazájának levegőjével, a zemplénmegyei magyarság színe-javával.

Turáni költészete messze földről is látogatókat vonzott az utolsó samán körébe, Sailo Alpo és Lipola Yrjö finn művészek, Paasonen Henrik, a híres nyelvész, Page, az angol Goethe-Társaság titkára s a Turáni Dalok angolra áültetője, az öreg Lechner von der Lech, Madách fordítója, Böhm Sándor német költő és műfordító és mások gyönyörrel élvezték az ő társaságát, vidám kedvének sűrűn pattogó sziporkáit, pogány szívének meleg kisugárzását.

Nem változott ez a kép akkor sem, amikor asszonyt hozott a házhoz. Nyir-

egyházán élt akkoriban Révész Anikó nevű fiatal hölgy, aki Zempléninek dalait sorban megzenésítette. Nem ismerték egymást, csak így a dalokon keresztül. Zempléni érdeklődése abban az irányban nőtt az ismeretlen lelki rokon iránt, amint egyre szaporodott a Zempléni-dalok száma, amelyekhez Révész Anikó írt zenét. Költőnk megtudván, hogy Révész Anikó nyiregyházi lakos, fogta magát lement Nyiregyházára és így kopogtatott be az ifjú hölgyhöz:

— Zempléni Árpád vagyok. Akar a feleségem lenni?

— Akarok.

Így lett a már előbb is összehangolt két emberből egy pár.

Egyébként a költő életében ezáltal a legkisebb külső változás sem ment végbe. Csak egy bohém helyett kettő, majd rövidke ideig még egy kis apróság osztozott a szűkös lakáson. De a régi ütött-kopott butorok közé bevonult egy jó zongora, s innen kezdve a ház vendégeinek gyakran volt részük Zemplénié finom játékában, amelyet Szini Károly, az alföld hírneves tanító-művésze emelt nem mindennapos színvonalra.

Zempléni Árpád fejlődésében új stádiumot jelent az a mozzanat, amikor La Fontaine-nel, a másik rokon lélekkel társul, hogy meséit magyarra átültesse. A Kisfaludy-Társaság, amidőn elfogadta kiadásra Geöcze Sarolta művét: Taine-nek La Fontaine-ről írt műve magyar fordítását, a költői idézetek átültetését Zemplénire bízta, aki már ekkor mind a Petőfi-, mind a Kisfaludy-Társaságnak tagja volt. Ámde az illetékesek előtt visszas dolognak tetszett, hogy amidőn egy világhírű idegen költőt külön kötetnyi tanulmányban ünnepeünk, főmíve nem szerezhető meg nyelvünkön. Voltak fordítások, de már rég elavultak. S azonkívül rég el is multak a könyves polcokról. Készüljön hát egy takaros antológia, mondjuk: a leg-szebb száz mese magyar átültetésben. Így kapott Zempléni megbízást a Kisfaludy-Társaságtól, hogy egy kötetre valót fordítson le a Mesékből.

Zempléni, testi jólétének fogatkozásai közt, el is készített valami negyvenet. Így találkozott össze a két nagy pogány: Zempléni és La Fontaine. Mert hisz a Mesék költője szintűgy a kereszténység előtti pogány világnak lantosa volt, mint Zempléni. Még abban is megegyeztek, hogy kész tárgyakat öntöttek nemesebb, az európai műízléshez igazodó formába. Mind a ketten a kispika terén lettek naggyá, amely már mint főkép a mese — maga is visszamegy a letűnt, mesés ókor évezredeibe. S így egyesült Zempléniben is, mint La Fontaine-ben a régi hagyományokon csüngő lantos az európai művelődés bajnokával. Zempléni éppűgy tanítója nemzetének, mint La Fontaine.

A Mesék átültetése szívbeli öröm volt számára. Hiszen turáni dalai s a vogul-osztják hősi énekek által már eleve hangolva volt La Fontaine geniális elméjének e játszi termékeire. Szó lehet arról: nem túlságosan népies-e az a nyelv, amelyen La Fontaine csipkefinom munkáját megszólaltatja. Hiszen a Molière précieuse-einek korában tervezett szalonköltészet virágairól van szó. La Fontaine nem népies költő, csak tárgyai népiesek. Ámde ott volt hátuk mögött a kitűnő Geöcze Sarolta ezzel a sztereotip felkiáltással: „Csak népiesen!” Hogy minden gyermek, sőt a paraszt is éppűgy megérthesse, mint az eredetit megérti a francia gyermek és paraszt. És Zempléni szót fogadott Geöcze Saroltának, mert úgy érezte, hogy ebben igaza volt. Nem a filologusok, hanem a magyar nemzet számára készült a mű.

Közben magam is társul szegődtem a nagy vállalathoz és örvendetes nyeregkép Kozma Andor is csatlakozott.

A gyűjtemény ily módon csakhamar létrejött. 1916-ot írtunk, mikor az

Urániában Zempléni Árpád, Odry Árpád és én először bemutattuk a Meséket Doré és Haranghy képeivel.

Tetszettek, De a tetszéssel nem sokra mentünk. A világháború gyászos kifejlése megakasztotta munkánk tető alá hozatalát. Még inkább a háborút követő gyalázatos béke, amely sötét árnyékával ráborult a hazafiak lelkére s őt is megörölte, mint annyi más derék fiát a hazának. Csüggedten nézett a jövőbe, s tüzes magyar szívét, amely sohasem volt elég erős, mindig mélyebben rágták a haza jövőjeért való aggodalom kígyói. Peterdi Andor ez időben írta róla:

Zempléni Árpádhoz.

(1916-ban).

Mint sziklaüregében ama sas,
kit nem bánt mélység, se magas,
úgy ülsz s figyelsz ki fészked ablakán.
Majd csak elhúz e vihar is talán
magyar tájak fölött.

Ülsz s neszelsz, mint kunod a kővön.
Hej, meghalt bennünk a magyar öröm,
s ha eddig sírva vigadott a szánk,
most, hogy portánkra átcsapott a láng,
nótánk is mennydörög!

Nagy bánat gubbaszt rajtunk és gyötör,
mert fáinkról, hej, sok szirmot söpör
a dermedtő, a fagyasztó halál
s a paraszt helyett ő arat, kaszál, —
mi lesz, Uram, velünk?

S te hallgatsz most, buba temetkezel,
mondván: jaj annak, ki most énekel
és érző szívvel távolokba lát.
Ó, áldottak most a halk éjszakák,
ha megpihenhetünk.

Tudom, ha elzúg majd a fürgeteg,
turáni lantod újra fölveszed
s úgy fogsz riongni, mint ős Osszián,
mert nagy fájdalom nagy vigaszt kíván:
fényt, zengést, napot.

S mi, akik fujjuk most a trombitát,
hogy megbomlott körülünk a világ,
a véres multba eltemetkezünk
s halványan fénylik majdan nevünk,
mint apró csillagok. —

De zeng és harsog majd a te dalod!...

Igaza lesz-e költőtársunknak. Ki tudná megmondani? Zempléni nem várta be, hogy közös szép célunk: La Fontaine Meséinek illusztrált díszkiadása mint egy új, világirodalmi társaság hosszú és kitartó agitációjának gyümölcse valósággá váljon. Elment oda, ahol mindaz már nem kérdés, ami bennünket izgat. Ahol, mint Bolyai Farkas írja végrendeletében: az itt ismeretlenül maradt X-ek mind megfejtődnek. S ahol Felső Ég Atyánk: Numi Tárom öt bizonyára éppoly szívesen zárta kebelére, mint akármelyik földi hatalmasságot, akiben úgy élt az istenség lényege, a Szeretet, mint ő benne, az utolsó samánban.

A mai Törökország.

Irta: Móricz Péter.

A világháború pusztító fergetege Törökországon is átviharzott és ott is óriási veszteséget okozott területben és népességben. A vihartól letarolt földön azonban új élet keletkezett. Midőn pár hónappal ezelőtt ismét Törökországba mentem, ahol a háború előtt sokáig tartózkodtam, a legnagyobb örömmel láttam azokat a nagy eredményeket, amelyeket török testvéreink reformjaikkal elértek. Ők is, úgy mint mi, a legyőzöttek sorsára jutottak. Az 1912-ik évi állapottal szemben területüknek kereken háromnegyed részét, a lakosságnak pedig majdnem kétötödét veszítették el, minthogy ez 24 millióról nem egészen 14 millióra csökkent. Óriási a veszteségük területben és lakosságban, de annál többet nyertek külpolitikai súlyban. Főnixként támadt fel hamvaiból a törökség. Nincs már oszmán birodalom — nemcsak mert a törökök az oszmán szót törölték szótárukból, — hanem, mert valóban megalakították most a *törökök* birodalmát, melynek lakossága, kis hányadot kivéve, tisztán török. — Megtörtént a sokaktól előrelátott nagy világtörténelmi esemény: *a törökök a győztes ellenfél nyomása alatt visszavonultak Kisázsia*ba! A még megmaradt kis európai területen fekvő megye (a drinápolyi vilajet) már csak védelmi területe Konstantinápolynak. Innen áthelyezték a központot Kisázsia közepébe; Angorát választották ki fővárosul, amely város lakosságának száma pár év alatt majdnem megkétszereződött: 30—40 ezerről 70 ezerre emelkedett. Új fővárosukat amerikai módra, azaz bámulatos eréllyel építik most ki. Ott székel a nagy nemzetgyűlés, az államfő és ott vannak az összes központi hivatalok.

Az újjá alakított birodalom megszabadult azon óriási kölöncöktől, amelyek azelőtt ólomsúllyal neheztedek rá és minden szabadabb mozgási kísérletét meg-hiusították. E kölöncök a mohamedán világ, kivált az arabok hagyományos prote-gálása és az idegen nemzetiségekkel való bajlódás voltak. Most már nem kell vesződnie az arabkérdéssel, mert az araboklakta területeket elvesztette; nincs már örménykérdés sem, mert az örmények száma a mai Törökországban el-enyészően csekély, megszabadult a görög betörés veszélyétől, mert a görögök vagy elhagyták az országot, vagy pedig macedóniai és tráciai törökökkel cserél-tettek ki. Kivétel csak Konstantinápoly területe, ahol a békeszerződés értelmében a görögök megmaradhattak. Megszűntek az idegenek privilégiumai, a kapitulációk, amelyekre támaszkodva az idegen honosok legnagyobb része államot alkotott az államban; a törökök saját kezükbe vették az ezelőtt idegen hitelezőknek átenged-dett egyedárúk kezelését és most már elmondhatják, hogy urak a saját portájukon.

A világháború után nagy véraldozatokkal, úgyszólván utolsó erőfeszítéssel, kivívták a nagyhatalmakkal szemben, hogy eltérőleg a többi legyőzöttektől, tehát tőlünk is, katonaságukat tetszés szerint fejleszthetik és szaporíthatják. Ez biztosítja számukra a valódi függetlenséget. Nem léptek be a Népek Szövetségébe, sőt, azzal dacolva, az orosz birodalommal kötöttek védelmi szövetséget. Ezentúl kétszer is meggondolja még a legnagyobb európai hatalom is, mielőtt háborút izen Törökországnak, amelynek most jól fellegyverzett és teljesen kiképzett hadserege van. Ez a készenlét teszi az egyik legfőbb különbséget a mostani Törökország és a szultánok tehetetlen rezsimje között.

Még nagyobb jelentőséggel bír azonban Törökország kül- és beléletére nézve az a körülmény, hogy 1922-ben eltörölték a császárságot, 1924-ben pedig a kalifátust: teokratikus alapokon nyugvó császárságból modern köztársaság lett és pedig modern a szó szoros értelmében, mert az új Törökország teljesen szakított a régi rendszerrel, minden intézményében a legelőrehaladottabb európai államokban talált mintákat követte. Úgyszólván fal választja el a multat a jelentől, amely a nyugati államok sorába állítja be Törökországot. A mohamedán vallás megmaradt ugyan állami vallásnak, de a most uralkodó néppárt legújabbán felvette programjába annak kimondását is, hogy ez a párt nem áll vallási alapon, *laikus*; a köztársaság elnöke, Musztafa Kemál pasa pedig nemrég kijelentette, hogy csak idő kérdése, mikor veszik fel az alaptörvénybe a vallás-egyenlőség elvét.

A legfőbb államhatalmat a Nagy Nemzetgyűlés gyakorolja, amely először 1920-ban ült össze. Ő választja a köztársasági elnököt, nevezi ki a kormányt, hozza a törvényeket és a kegyelmi jogot is ő gyakorolja. Benne jelenleg csak néppárti képviselők ülnek, ellenzék nincs, úgyhogy tulajdonképen az államhatalom a néppárt kezében van, amelynek elnöke a köztársasági elnök, aki mint megválasztott képviselő is helyet foglal a nemzetgyűlésben.

A valóság tehát az, hogy Törökországban van egy fasiszta párt és annak egy mindenható, bár alkotmányos formákhoz ragaszkodó feje, a köztársaság elnöke. És amint el lehet Olaszországra nézve mondani, hogy a fasiszták állama — amit maguk az olaszok fennen hangoztatnak, — Törökországra nézve is áll az, hogy ott az uralkodó párt programja adja meg az állami berendezés jellegét. Hogy mennyire újkori elveknek hódol ez az új uralom, kitűnik abból is, hogy az új polgári törvénykönyv csupán fordítása a svájcinak és az új büntető-törvénykönyv az olasznak.

A jól felszerelt és kiképzett hadsereg, valamint a modern állami berendezés párosulva a fasiszta tetterős és mélyen nemzeti kormányzattal kiáltó ellentétet mutat a szultánok tehetetlen, sötét, minden újítástól féltő deszpotikus uralmával és hatalmi eszközeivel. Abdul Hamid idejében a legelhagyottabb állapotban volt a hadsereg. Emlékszem, hogy a háború előtt Erzindzsanban panaszkodott nekem Bopp német ezredes és katonai oktató, hogy annál a lovas ezrednél, amelyet ki kellett képeznie, csak 80, alig használható vénhedt lovat talált. A katonaságnak nem volt szabad eles töltséssel gyakorlatoznia. A tisztek és hivatalnokok csak három hónaponként kaptak készpénzfizetést és azt is nagy késéssel. Abdul Hamid vámhivatalai nem engedték be az országba a dinamó-gépeket, mert azok nevének első része hasonlított a dinamit szóhoz; — ez tréfának látszik ugyan, de így volt; — villamos üzemek vagy vezetékek felállítása szintén tilos volt. Akkor az állampénztár állandóan üres volt, most az állam háztartása egyensúlyban van s évenként megszavazott budgettel dolgozik. A régi tehetetlenséget felváltotta a

tekintélyes hatalmi eszközökkel rendelkező cselekvésre képes, tetterre kész és tetterre vágyó új kormányzat.

A török társadalmat a felszín alatt már a háború előtt forrongásba hozták az új eszmék. Szégyenkezve látták a művelt, illetve a külföldön járt hazafiak, hogy az ország lakossága teljes elmaradottságban, az örökös pénzzavarokkal küzködő kormánytól teljesen kiszípolyozva, a legnagyobb tudatlanságban teng s társadalmilag mozdulni sem mer.

Rettenetes anachronizmus volt Abdul Hamid sötét zsarnoksága és kegyeltjeinek besugók ezreire támaszkodó rémuralma!

A modern társadalmi vezéreszmék számára titokban már régen meg volt nyerve a török értelmiség, úgyhogy most mint *végre elért* vívmányt tekintette az egész török társadalom a társadalmi egyesületek alakulását az új kormányzat alatt. A „Török Otthon” volt az egyedüli egyesület, amely, szépirodalommal való foglalkozás örve alatt, kikerülte Abdul Hamid rendőreinek figyelmét és akkor mint a magyar Turáni Társasággal rokontörekvésű társaság foglalkozott a törökség kérdéseivel. Az új kormányzat védelme alatt kibontotta zászlaját, amelyre a törökség új életre való keltése van írva. Ez a legnagyobb és Törökország társadalmi átalakulása, modernizálása szempontjából legfontosabb szerepet játszó török egyesület. Foglalkozik a nép felvilágosításával, új eszmék terjesztésével, jótékonyssággal; orvosi ambulatóriumokat tart fenn, amelyek az ország legtávolabb eső községeit is felkeresik, magvát teszi mindenütt a most uralmon levő néppártnak. A külügyekkel most nem foglalkozik, bizonyára azért, hogy a szövetséges hatalomnak, Oroszországnak, ahol vagy 20 millió törökfajú nép lakik, tiltakozásra okot ne adjon.

Ezenkívül a tudományos, szépirodalmi, jótékonyági és közgazdasági egyesületek egész sora alakult mindenütt az országban, úgyszólván máról-holnapra. Mindenütt a külföldi mintákhoz alkalmazdodtak, illetve a külföldön tanult vagy járt vezetők utmutatásait követték. Vannak most már ifjúsági és sportegyesületek is nagy számmal. A török cserkészeket Budapestre vártuk már két évvel ezelőtt, ők ugyan nem jöhettek el, de főcserkészük köztünk időzött a nemzetközi cserkész-táborozás alkalmával. Az utolsó Olimpiádokon Törökország már részt vehetett az összes versenyekben. És itt jeleznem kell, hogy már a nők is részt vehetnek a társadalmi mozgalmakban és egyenrangú tagtársai a férfiaknak a különböző egyesületekben. Ott tartanak török testvéreink a nőemancipációval, hogy pár hónappal ezelőtt beiktatták az angorai ügyvédi kar tagjai közé az első női ügyvédet. A hivatalokban nagy számmal vannak női alkalmazottak. Megjegyzendő, hogy a török nők a saját országukban kalapot még nem viselnek, nagy kivételektől eltekintve. Hajukat — ha nem csarsaiban a török uccai, derékon megszorított és a haját is eltakaró viseletben mennek az uccára vagy nyilvános helyre, — fátyollal leszorítják és eltakarják. Ez a külső jele annak, hogy török nő áll előttünk. Angorában, Konstantinápolyban, Szmírnában már divatos európai ruhát visel a legtöbb intelligens osztályból való nő; vidéken azonban még alig látni nőt az utcán csarsaff nélkül. A fátyol azonban, amely a háború előtt az uccán elfedte a nők arcát és a fehér lenge feredzse, amely csak a szemet hagyta villogni, a száját és orrt eltakarva, most már nem láthatók. A fátyol lehullt a nők arcáról és a török nő egyenlővé lett európai testvéreivel.

A nők nem viselnek fátyolt, a férfiaknak pedig — beleértve a kislányokat — nem szabad fezt hordani. Az új kormány ezen intézkedése keltette a legnagyobb feltűnést az egész világon; mindenki azt mondta magában, hogy ha ezt keresztül

tudja vinni Kemál pasa, akkor igazán nagy a hatalma otthon. És ő ezt keresztül vitte! Am az csak mese, hogy felakasztották, aki nem akart kalapot hordani. Az ilyent legfeljebb kihágásért bünteti meg a rendőrség. Most már mindenki kalapot vagy sportsapkát visel, leszámítva a papságot. Egyébként a ruházat nem változott.

A többi mohamedán országban, illetve a mohamedánok lakta külföldi helyeken nem utánozzák a törökországi példát és pl. Görögországban a kalapviselő mohamedánokat hitsorsosaik be sem engedik a mecsetbe. És mégis nagyon üdvös dolognak tartom Musztafa Kemál pasának ezt az intézkedését európai és keresztény szempontból. A külsőségek nagyon sokat jelentenek a népek egymáshoz közeledése szempontjából. Ezuttal olyan részeiben is megfordultam Sztambulnak, ahol régen az apró gyerekek kövekkel hajigáltak volna utánam a fejemen levő kalap miatt, s most ügyet sem vetett rám senki. Bizonyos egyenlőség rejlik az egyforma fővegviselésben és az egyforma ruházatban. A kalapviselés határozottan közelebb hozta a törököket a nyugathoz.

Itthon sokan azt kérdezték tőlem, hogy a nők emancipációja, amelyre valószínűleg a nők választójogának megadásával teszik majd fel török testvéreink a koronát, változtatott-e a nő helyzetén a családban, más szóval vannak-e még *háremek* Törökországban?

A hárem, azaz a női lakosztály régi értelemben nincs meg Törökországban. Női lakosztályuk azonban még mindig van a vagyonosabb törököknek és a török házaknak ez tulajdonképpen a csinosabb, díszesebb része, míg a férj többnyire megelégszik egy igen egyszerűen butorozott szobával, ahol férfiismerőseit fogadja. A szegény embernek esetleg nincs több, mint egy szobácskája és férfiismerőseivel a kávéházban találkozik. Különbén is a török férfi szabad idejét rendszeren a kávéházban, esetleg más nyilvános helyen tölti.

De térjünk vissza a nők helyzetére Törökországban, illetve a családban és a nőikkel összefüggő társadalmi szokásokra.

A *falu* olyan mint régen volt, hiszen tulajdonképpen a reformok, az új társadalmi alakulatok majdnem csak az intelligencia életmódját változtatták meg; a nő és életmódja a falvakban ugyanaz, mint volt háború előtt, csak fátyolt nem visel már ott a nő az uccán és a kafeszt, a sűrű ablakrácsot nem tartja egészen leeresztve. Gyakran látni, hogy a háziasszony a rács alatt vagy felett kinéz az uccára, ami azelőtt még nem engedett dolog volt. De a falvakban is szaporítják most már a női iskolákat és a leányok az új iskolákban modern oktatásban és testedzésben részesülnek. Ha ezek a leányok megnőnek, — nagyot változik majd a faluban is az élet.

A városokba már is bevonult az Európában szokásos társadalmi érintkezés a nők és férfiak közt. Nagy számmal vannak tánciskolák, ahol a modern táncokat járók. Vannak bálók, ahol rövidfűrtű hölgyek újkori báli öltözékben járók frakkos urakkal a legmodernebb táncokat. Divatosak a jourok is. A török nők azonban tartozkodóbb magaviseletűek, mint európai testvéreik, mert hiszen a mohamedán felfogással nem egyezik a fesztelen érintkezés a két nem között. A jelszó különben mindenütt az, hogy az európai szokásokat kell követni.

A háremeket a városokban tehát úgyszólván elhagyta már a nő. Ha például egy török tisztviselő most új lakást keres, nem is igen gondol arra, mint régen, hogy külön női lakosztályt igényeljen. Megjegyzem, hogy a török tisztviselő is rosszul van fizetve és ezért olyan kis helyen húzódik meg, amilyen csak lehetséges. A hivatalnokok fizetése a háború után nem igen javult, de legalább most minden hónapban megkapják azt előre és nemcsak háromszor egy

évben, mint a régi kormányzat idejében, amikor az év 9 hónapjában csak utalványokat kaptak fizetés helyett, amely utalványokat zugbankároknak kellett eladni óriási veszteséggel.

*

Gazdasági téren nagy hátrány a multtal szemben a pénz leromlása. Arany helyett papírpénz van és ez körülbelül $\frac{1}{7}$ részét éri az aranypénznek. Az új Törökország a belső megerősödést tüzte ki magának célul. A gazdasági kérdések nyomultak tehát előtérbe az állam életében. A politikából kikapcsolódtak a vallási ügyek, illetve Törökországon kívül eső mohamedán világgal való összeköttetés, amely a háború előtt a legfontosabb állami ügye volt s amelynek annyi vér- és pénzáldozatot hozott a régi oszmán birodalom. Ebből azonban nem következik, hogy a török kormány nem törődik a külügyekkel. De most csak védelmi állást foglal el a külfölddel szemben és politikájának egész súlyát a gazdasági megerősödére és a belső élet modernizálására helyezi.

Mi magyarok is bekapcsolódtunk a török megújhódással egybekötött tevékenységbe. Magában Angorában több, mint 600 magyar ember dolgozik, legnagyobbbrészt mint szakmunkás. Aránylag tekintélyes számmal vannak magyar mérnökök is alkalmazva úgy török hivatalokban és állami üzemeknél, mint magánvállalatoknál.

Gazdasági téren rendkívül sok a tennivaló. A birodalom ázsiai részének úgyszólván egész keleti felében nincs vasút. A mult évben kerek számban 2000 kilométer vasút építését kezdték meg. A vállalkozók: svédek, belgák és németek, akik előlegezik a költségeket és kötelesek 6—8 év alatt befejezni az építési munkákat. Ezenkívül a török állam saját számlájára építette az angora—cezereai és a samsun—amassiai vonalat, amelyet Sivasig hosszabbít meg.

A mindenütt megindult automobil-forgalom új országútat és megyei utak építését és a régi úthálózat rendbehozását teszi szükségessé.

A háború előtt úgyszólván nem léteztek gyárak Törökországban, — ha egy pár állami üzemtől és néhány szerényebb műhelytől eltekintünk. A mellék-költségek és az alacsony vámok úgyszólván lehetetlenné tették a gyárépítést. Most a vállalkozóknak segítségére jött a törvényhozás s egyre nagyobb az újonnan épült és üzembehelyezett gyárak száma. Törökország megszabadult a szörnyű despotizmustól, valamint a külföldről rárakott béklyóktól és megteremti önálló gazdasági életét. A lakosság a legnagyobb megértéssel követi az állam és az intelligencia útmutatásait s örömmel fogad el minden műszaki újítást. El lehet mondani, hogy az egész országot lázban tartja a modern technikai vívmányok behozatalának, alkalmazásának gondolata. Vannak már repülőjáratok, van rádió, vízművek épülnek és győzelmesen bevonul a nagyobb városokba a villanyvilágítás, a villamos közlekedés.

A gazdasági életnek Törökországban is alapja a mezőgazdaság. Itt természetesen a leglassúbb az átváltozás, mert az országot a legnagyobb szegénységre juttatta a régi rezsim. Az adót természetben kellett fizetni, nem az államnak, hanem az adóbérlőknek, akik hihetetlenül sanyargatták a népet. Az új kormányzat maga szedi be az adót, de most már pénzben és tőle telhetőleg gondoskodik modern gazdasági eszközök behozataláról, tenyészállatok szaporításáról, vetőmagvak nemesítéséről s kivált a fokozlekedési utak és eszközök szaporításáról és hitelnnyújtásról. Az állami gondoskodás jele az is, hogy 49 meteorológiai állomást állítottak fel egy magyar szakember, Réty Antal vezetése alatt. Több helyen rendeznek évenként mezőgazdasági kiállítást. Vannak — körülbelül hat

helyen — minden évben lófuttatások. Mind ez eddig nem volt, vagy csak paródiáját láttuk Abdul Hamid idejében az állami gondoskodásnak. Láttam például az ő uralkodása alatt, Erzerum városához közel, olyan úgynevezett „mintagazdaságot”, ahol az egész felszerelés csak 3 tehénből, 2—3 ekéből meg egy rostáló gépből állott.

A régi kormányzat bukása a szellemi élet terén idézte elő a legnagyobb és legelőnyösebb változást. Míg a háború előtt napihireken, hivatalos közleményeken kívül semmit sem hozhattak a fővárosban megjelenő 2—3 ujság és a megyék székhelyein megjelenő hivatalos színezettel bíró lapok, most minden sztambuli és angorai hirlap képekkel jelenik meg és pontosan közli a nagyvilágban történt dolgokat, ostoroz minden rendellenes eseményt vagy állapotot és visszaélést. A fővárosi és vidéki napilapok száma igen tekintélyes, ami nagyszámú olvasóközönségre enged következtetni. A képes hetilapok közül pedig egy-kettő kiállításban és a kiállítás gazdagságában versenyez nemcsak a mi képes ujságjainkkal, hanem a nyugateurópai nemzetekével is. Ezenkívül a feltűnően sok költő és regényíró tevékenysége és a szépen fejlődő tudományos irodalom adják meg a szellemi élet legújabb fejlődésének jellegét. Ez az örvendetes jelenség annak tulajdonítható, hogy a közép- és felsőiskolák színvonala már sok helyen megüti a kívánt mértéket és hogy a török kormány nagy áldozatokat hoz az ifjúság külföldön való nevelésének is. Körülbelül 2000 török ifjú tanul most külföldön állami segéllyel.

Visszatérve az ország gazdasági állapotaira, szólnom kellene még azokról a nagyszerű kilátásokról, amelyek Törökországban, ebben az érceben dús országban, a bányászat terén nyílnak, hála a rendszerváltozásnak és a közlekedési utak kiépítésének. Megemlékezhetném a felszabadult és most már kizárólag török hajóknak fenntartott parthajózásról, a közelmúlt képzőművészeti alkotásairól stb., de mindezen örvendetes változások részletezése túllépne e rövid cikk keretén.

Törökország modernizálódása, gyors anyagi és szellemi előhaladása folyamatban van. E tények kihatása a török belpolitikára, valamint az ország külpolitikai helyzetére igen nagy s visszatükrözik a balkáni államok és a nagyentente békés és kedvkereső magatartásában, amelyet Törökországgal szemben tanúsítanak.

Végül meg kell említenem, hogy a magyar és az összes turáni népek szempontjából igen fontos az, hogy Musztafa Kemál pasa és derék munkatársai az újjá alakított államnak tisztán török jelleget adtak. *Ennek folytán egy új turáni nemzeti állam keletkezett!*

Észt-magyar érintkezések a múltban és a jelenben.*

Írta: *Bán Aladár.*

A magyar nép már régóta figyelemmel kíséri északi testvérének, az észtnek sorsát. Azóta, hogy Sajnovics 1770-ben megírta „Demonstratio idioma Hungarorum et Laponum idem esse” című nagy feltűnést keltő értekezését, köztudattá vált, hogy a magyar nép, amely addig egyedül a hunnokban látta őseit — finn-ugor eredetű, amint ezt a nyelvi bizonyítékok kétségtelenné teszik. Ez az igazság

* Ezt a cikket a szerző az 1929 június havi párnui (Észtország) nagy dalünnep alkalmával írta, ahol azt Ernits Vilmos észtn egyet. m. tanár olvasta fel. Itt némi rövidítéssel adjuk.

azonban csak a művelt osztály egy részénél terjedt el, kiváltképen a nyelvészek között. Szélesebb körben csak akkor vált köztulajdonná, amidőn némely hazafias és ábrándos lelkű író a szépirodalom általánosabban érthető eszközeivel ennek az igazságnak hirdetését írta zászlajára. A finn-ugor rokonságot először Dugonics András (piarista szerzetes s a matematika tanára a pesti egyetemen) vitte bele szélesebb körök tudatába, rendkívüli népszerűsége jutott regényében, az *Etelkában* s az ennek alapján megírt „*Etelka Karjelben*” (azaz *Karjalában*) című drámájában. Ez az összehasonlító nyelvészetben laikus, de egyébként kitűnő magyar nyelvtudású professor a finn és a magyar nemzetet nemcsak rokonnak, hanem teljesen azonosnak állítja; az azonosságot természetesen úgy értve, hogy a két nép a magyarok honfoglalása előtt ugyanazt a nyelvet beszélte. A külön észt rokonságnak nemsokára szintén akadt nálunk hirdetője a szépirodalomban is. 1801-ben adta ki Perecsényi Nagy László „*Szakadár esthonnyai magyar fejedelem bujdosása*” című hosszabb elbeszélő költeményét, azaz eposzát. Nagy László nem végzett semmi előzetes tanulmányt, nem olvasott forrásműveket az észtek történetéről, irodalmáról vagy életmódjáról s így műve megírásánál teljesen a saját képzeletére támaszkodik. Pl. Észtország latin nevét Esthonia ő magyar nyelven Esthonnya azaz Est honja alakban tökéletesen magyarnak veszi s ugyanígy jár el az összes személy- és helynevek alkalmazásában, úgyhogy művében nyomuk sincsen a reális tényeknek. Mindazonáltal érdekes jelenség ez a könyv, mert mutatja, hogy nálunk, magyaroknál már 128 évvel ezelőtt is élt az észti-magyar rokonság gondolata.

A legrégebb érintkezések természetesen csak az irodalom és a tudomány terén mozogtak. Nagy László után évtizedekig még ezek is szüneteltek, mivel nyelvészeink megelégedtek a finn nyelv és irodalom vizsgálatával, azonosnak tartván a finn és az észt nyelvet. Csupán a Kalevipoeg létrejötté és megjelenésé kellette nálunk új életre az észtek iránti érdeklődést az irodalom terén. A nagynevű Hunfalvy Pál volt az első, aki alapos és kiváló írói tehetséggel megírt két-kötetes „*Utazás a Balt-tenger vidékein 1871.*” című művében részletes és megbízható képet festett az észtek multjáról, régi és akkori kulturtörékvéseiről, társadalmi életéről, népköltészetéről, dalünnepéről stb. Ez a munka nemcsak reánk, magyarokra, hanem elsősorban az észtekre nézve megbecsülhetetlen kulturtörténeti forrás. A benne megnyilatkozó meleg érdeklődésnél és éles megfigyelőképességnél fogva ma is kellemes és hasznos olvasmány, amelyhez fogható kevés irodalomban van. A finn-ugor összehasonlító nyelvészetnek ezen első professzora ebben a műben mindenütt érezteti azt az igazságot, hogy az észt nép nemcsak nyelvészeti szempontból érdekel bennünket, hanem mint fejlődésre és önálló állami életre hivatott kultúrtenyező is.

Hunfalvy példája ösztönzőleg hatott irodalmi köreinkre s ennek tulajdonítható, hogy utána rövid idő alatt több jelentős irodalmi dolgozat jelent meg ismert nevű írók tollából, amelyek észt tárgyakkal foglalkoznak. Így 1870-ben Szilády Aron a Kisfaludy Társaság évlapjaiban „*Rokonaink epikája*” címen dolgozatot tett közzé, amelyben az észt eposzt, a magyar irodalomban legelőször, irodalomtörténeti és esztétikai szempontból behatóan tárgyalja. Ennek a cikknek a hatása alatt kezdett a Kalevipoeggal foglalkozni a nagynevű magyar nyelvész: Simonyi Zsigmond és az ő tanítványa, a jeles Kalevala-fordító: Vikár Béla. Simonyi az 1884-ben megjelent Budenz-albumban közölte a Kalevipoeg előhangját saját ügyes és hű fordításában. Simonyi ugyanis ifjabb korában foglalkozott a költéssel, különösen műfordítással, de később teljesen a nyelvtudományra adta magát. Vikár

Béla ugyancsak ebben az albumban közölte a Kalevipoeg első énekének fordítását az eredeti versformában, de még nem oly népies stílusban, mint Kalevala-fordítását. Ezután pár évtizedig igen kevés cikk jelent meg Magyarországon, amely az észti irodalommal foglalkozott volna. Még csupán Versényi Györgynek terjedelmes dolgozatát kell megemlítenünk, aki 1882-ben a Philologiai Közönyben egész sorozat észti népdal-fordítást közölt, Neuss nyomán német nyelvből. Versényinek nem közönséges költői tehetsége ezeket a fordításokat is becsesekké teszi, mert verselésük és stílusuk kifogástalan, csupán népiesség tekintetében hagynak fenn kívánni valót.

Nem kerülhetem el azt, hogy ez alkalommal saját munkásságomról szót ne ejtsek, mivel dicsekvés nélkül elmondhatom, hogy az észti irodalommal hazánkban eddigelé én foglalkoztam legtovább és legbővebben. Midőn a jelen század első éveiben a Franklin-Társulat egy nagy világirodalom-történet kiadását határozta el, ennek egyik szerkesztője, a jeles nyelvtudós: Munkácsi Bernát engemet kért fel arra, hogy a finn-ugor népek irodalmáról és népköltészetéről szóló részt e nagy mű számára megírjam. Ide tartozó tanulmányaim közben beláttam azt, hogy a finn után legjelentősebb rokonnépünk az észti mind kulturális, mind egyéb tekintetben. Ekkor kezdtem azzal a gondolattal foglalkozni, hogy az észti irodalomnak legjelentősebb alkotását, a Kalevipoegot egész terjedelmében átültessem nyelvünkre. Pár év múlva hozzá is fogtam a munkához s több részletet lefordítottam belőle, amelyek a legelőkelőbb magyar folyóiratokban (Kisfaludy Társaság évlapjai, Budapesti Szemle) láttak napvilágot. Eközben beköszöntött az 1911-ik esztendő, amelyben az észtek a Kalevipoeg megjelenésének félszázados ünnepét óhajtották megülni, az észti szellemi élet központjában, Tartu városában. Elhatároztam, hogy ezen az ünnepen személyesen részt fogok venni s e célból Észtországba utazom. Tervem elősegítésére támogatást nyújtott báró Szalay Imre, a Magyar Nemzeti Múzeumnak akkori igazgatója, aki néprajzi tanulmányútra és múzeumi tárgyak gyűjtésére e nyáron Észtországba küldött. A kiváló észti tudóshoz, dr. Kallas Oszkárhoz fordultam útbaigazításokért, aki a legnagyobb szeretettel sietett segítségemre s nagyrészt neki köszönhetem, hogy múzeumi gyűjtésem teljes sikerrel járt. Gyűjteményem az azóta önállóvá lett Magyar Néprajzi Múzeumban van most is kiállítva. Bejártam ekkor az észtektől lakott területeknek igen nagy részét s mindenütt tanulmányoztam egyúttal a nép nyelvét is, hogy ebbeli tanulmányaimat majd Kalevipoeg-fordításomban értékesíthessem. Haza érkezvén teljes erővel hozzá-láttam a nagy munkához s körülbelül 1916-ra be is fejeztem. Am a világháború folytán bekövetkezett nehézségek miatt még több, mint egy évtizedig kellett várnom a mű kiadásával. Ez csak előnyére vált a fordításnak, mert e hosszú idő alatt nyelvi és költői szempontból egyre javítottam és csiszoltam a szöveget s elmondhatom, hogy a magyar irodalomban, kivéve Vikár Kalevala-fordítását, nincs még egy oly mű, amelyben a finn-észti verselés fő szépségei: az alliteráció és gondolat-ritmus oly nagy bőségben meglennének, mint ebben. Nem mulasztatom el az alkalmat, hogy e helyütt is ne hangoztassam azt, hogy a könyv megjelenését nagy mértékben elősegítette a Fennó Ugria intézet kérelme következtében Tónisson János államfőnek 500 észti koronára rugó segélye s Masing Ella anyagi támogatása. A mű 1929. év első napjaiban látott napvilágot. Remény van arra, hogy a Kalevipoeg az egész művelt magyar közönség előtt ismeretessé lesz, mivel a közoktatásügyi minisztérium felvette az iskolai könyvtárak jegyzékébe.

Az irodalmin kívül más téren is sok történt eddigelé az észti-magyar kulturális kapcsolatok kiépítésére. Tudvalevő, hogy hazánk az önállóvá lett Észtországnak

néhány tanerőt is rendelkezésére bocsátott, Csekey István tartui egyetemi tanár és Jákó Géza tallini iparművészeti iskolai tanár még ma is ott működnek; Haltenberger Mihály egyetemi tanár és Virányi Elemér egyetemi lektor azonban már hazatértek, de itthon is sokat tesznek az észti föld és nép ismertetésére.

Elmondhatjuk, hogy az észti dalművészet ma már meglehetősen ismeretes nálunk. Minden évben több ünnepélyen és hangversenyen hallhatunk magyar művészekről észti kompozíciókat. Ezek megismertetésére igen sokat tettek a nálunk járt észti énekművésznők: Aino Tamm és Ella Masing, valamint az észti egyetemi énekkar. Az észti táncművészetet Elmerice Parts és Ella Ilbak szerepléséből igen előnyösen ismerte meg a műértő magyar közönség.

Nem hagyhatjuk említés nélkül azt sem, hogy Észtország ismertetése tekintetében igen nagy hatást tettek az egyes társulatok és egyesületek előadásai, különösen a Turáni Társaság által évenként rendezett észti nemzeti ünnepek.

A két nép közti barátság fejlesztésére szintén kedvező hatást tettek az észti és magyar részről kölcsönösen rendezett kirándulások és tanulmányutak, de elsősorban a finn-ugor kultúrkongresszusok. A harmadik kongresszus a múlt nyáron Magyarországon folyt le s ezen Észtországból kb. 400-an vettek részt, akik megismerkedtek Magyarországi kultúráis és társadalmi életével.

De szóljunk valamit arról is, hogy mily módon lehetne az észti-magyar kapcsolatokat még élénkebbé tenni. Sokat emlegetik mindkét országban azt, hogy a rokon kapcsolatot közgazdasági téren is értékesíteni kellene. Történtek is e tekintetben többé-kevésbé sikerült kísérletek, de nagyobb eredményt eddig nem lehetett elérni. Szerény véleményem szerint ezt a dolgot nem lehet rokon érzés és jóindulat alapján elintézni. Gazdasági érintkezés csak oly nemzetek között lehet élénk, amelyeknek viszonyai ezt az érintkezést gyümölcsözővé tudják tenni. A jelenlegi helyzetben Észt- és Magyarország politikai és földrajzi körülményei a nagyobb szabású gazdasági érintkezést úgyszólván lehetetlenné teszik. Ezzel azonban nem akarjuk azt mondani, hogy minden törekvéssel fel kell hagynunk, hanem csupán arra célunk, hogy e téren szorgalmas előmunkálatokra van szükség, amelyek az előbb említett hátrányos helyzetet valami módon megváltoztatnák.

Annál gyümölcsözőbb azonban a kölcsönös összeköttetés kultúráis és társadalmi téren, amint ezt a fentebb ismertetett akciók is bizonyítják. Azokat a szép kezdeményezéseket, amelyeket elődeink évtizedekkel ezelőtt megindítottak, teljes erővel tovább kell fejlesztenünk, bővítenünk és kiépítenünk. Itt egy igen fontos dologra kívánom felhívni észti testvéreink figyelmét. Képzőművészeti szempontból Magyarország igen sokat nyújthatna a testvérnemzetnek, amely ezen a téren most éli hőskorát. Eddig még teljesen ismeretlen a két nemzet előtt egymás képzőművészete. Első teendő volna az, hogy kölcsönösen képzőművészeti kiállításokat rendeznének Budapesten, Tallinnban és Tartuban. Ezeket az illető kormányok vezetése alatt kellene lebonyolítani, hogy elsősorban a művészeti szempont jusson érvényre. Az is ajánlatos volna, hogy a két nemzet művész-ifjúsága időnként felkeresné a rokon nemzet képzőművészeti főiskoláit, amint ezt már néhány észti művésznövendék meg is tette. A zene, dal és tánc kimagasló művelőit a jövőben többször kellene vendégül látnia a rokon népeknek, mivel ez a kölcsönhatás csak előnyére válna mindkét nemzetnek.

Általánosan elismert igazság az, hogy a jövő az ifjúság kiképzésétől függ. Hogy a magyar és azt észti nemzet között a barátság és testvériség a jövőben melegebbé és gyümölcsözőbbé legyen, annak főfeltétele, hogy az ifjúságnak alkalma nyíljon a rokon nép körében való hosszabb tartózkodásra s nyelvénél

elsajátítására. Ezért nem lehet eléggé hangsúlyozni a diákcseré fontosságát. Észt és magyar egyetemi hallgatók könnyen elérhetnék ebbeli törekvéseiket, ha észt és magyar szülők kölcsönösen kicserélnék gyermekeiket két-három havi tartózkodásra a nyár folyamán. Ezt az ügyet Észtországban a Fenno Ugria intézet, Magyarországon pedig a Turáni Társaság Finn-észt Intézete vehetné kezébe, az illető országok kormányainak, illetve külképviseletének támogatásával.

Nagy visszaesést jelent a finn-észt kapcsolat életében az a körülmény, hogy ma egyik ország egyetemén sincs lektora az észt, illetve a magyar nyelvnek. Virányi Elemér ötévi tartui működése megmutatta azt, hogy egy buzgó lektor mennyit használhat a rokon viszony fejlesztésének. Ilyenmő állások szervezése azonban kizárólag az illető egyetemek és kormányok hatáskörébe tartozik. Ebben a tekintetben egyéb alakulatok csupán óhajukat fejezhetik ki.

Befejezésül még hangoztatni akarom, hogy mind Észtország, mind Magyarország számos természeti szépségei és gyógyfürdői hasznos és nemes élvezettel csalogatják a rokonnépek tagjait, hogy utazásaik alkalmával ne kerüljék el egymást, hanem legalább néhány napot szenteljenek a rokon nép hazájának megismerésére.

A fentiekben óhajtottam vázlatos képet nyújtani a multról s buzdítást intézni a mélyen tisztelt hallgatósághoz a jövő érdekében. Bár Észt- és Magyarország távol vannak egymástól s az észt és magyar nyelv nagyon elütővé fejlődött az évezredes különélés folytán, de az érzés- és jellembeli hasonlóság és a rokon vonzalom még élénken élnek mindkét nemzet szívében.

Koronák.

V. A. Koskenniemi.

*Időmulatni Jahve koronákat
Készít a mennyben földi deszpotáknak,
Mert nem felejtí sohsem a világot.
Bár látja, hogy jó mind, mit alkota,
Kis gondozás azért nem árt soha;
Mit megjavítson, lel mindig hibát ott.
Egy-egy ereszték meglazult a gépen;
Hamar készült az alkotás hevében.
Így mostan is, hogy kissé megpihenjen,
Koronákat gyárt Jahve fõnn a mennyben.*

*Merõ aranyból abroncsot kovácsol
És ékkövet rak rá a legjavából,
Van néki abból ott fenn garmadán,
Csillogva fénylik mind a koronán.
Egyikbõl a bölcsesség származik,
Erõt sugároz szét a második,
Igazságtól izzó a harmadik.
Így tündökölnék drágakõ s arany.
S alighogy a munkának vége van,
Jahvéban újabb gondolat fogan.*

A tero villámként lesz határozat
 És testet ölt egy kurta perc alatt.
 Palástjából piciny szegélyt szakít
 S formálni kezd belőle valamit.
 Csinos süveggé vál' a mez legott
 És látja Jahve: jó, mit alkotott.
 A süveget cifrázza szépre
 S keresztkétféle tűz a tetejére.
 Koronának biz ez beválik
 A földön épp úgy, mint a másik.

Készíti Jahve néhány perc alatt
 Babérlevélből a harmadikat,
 Maga nemében szép ez is nagyon,
 S mi fő, virul sok hosszú századon.

Eszébe jut Jahvének hirtelen:
 A mennyekben padrózsa is terem!
 Tövikes, ám a lombja szép sűrű.
 S virágban állva bájos, gyönyörű.
 Föltrepe gyorsan, ebből gyártja hát
 Az isten a negyedik koronát.

A koronákat földi fők díszül
 Így alkotá az Úr önerejébül,
 És mindegyikkel összetársít
 Önlényegébül egy parányit...

De akkor arra téved épp a Sátán,
 Gyakorta kószál Jahve háza táján,
 Az est unalmát szóval kergeti,
 S ravasz cselen jár az esze neki.
 A koronák szemébe öllenek...
 Oly csábítóan szépek, kedvesek!
 (Kísértés még sátánt is elvakít!)
 „Itt nekem is kell tenni valamit“
 Ezt gondolván magában, csendesen
 Csak üldögél és vár türelmesen.

Az égbe szárnyas hírnök érkezik
 És Jahvének jelenti híreit,
 S amint az Úr vele hátrább vonul,
 Az ördög nyomban cselet vet fondorúl.
 Az aranyról a legszebb gyöngyszemet
 Lefejtve zsebbe rejti gyorsan
 S helyébe kis darabka üveget
 Csen észrevétlen, láthatatlan.
 A süveget se hagyja békiben,
 Told ahhoz is valamit sebtiben;
 Köpenyegéből pánlikát repít

S körülkeríti véle széleit.
 Majd a babér közébe lopva
 Bohóc-csörgőt csúsztat titokba.
 Az ördög most oly boldog és vidám,
 Hogy minden olyan jól megy és simán.
 Ám mégse tudja befejezni művét,
 Mert odafordul hozzá Jahve ismét.
 A Sátán erre, bár még vón dolog,
 Jó éjszakát mond és eloldalog...

Dicső fejekre koronákat Isten
 Így készített hát egykor fenn a mennyben,
 De ép, melyen nincs sätánkéz nyoma,
 Csak egy maradt — a töviskorona...

Finnből: **Bán Aladár.**

A menyasszony.

Uno v. Schrowe.

Nászruhája szép szövétjét
 Ott szövö az osztovátán.
 Őszi napfény csillog-pillog
 Jeggyűrűje fénysugarán.
 Vígan síklik a vetéllő,
 Száguld balra-jobbra százszor.
 A menyasszony keze munkál,
 Lábitókon lába táncol.

Arca sápadt, színe halvány,
 Lángja nincsen szép szemének;
 Szötte vásznáról ná felnéz,
 Fénye bágyadt, méla, révedt.
 Ám süvölt a víg vetéllő,
 Száll mosoly a méla arcra.
 Arany fürthabokba' fűrdik
 Hófehér nyak szűzi martja.

„Gyermekem, szegény, ne fáradj!
 Vásznadért minek sietned?
 Más leánnyal hirdetéki
 Násznapiját a hűtelennek.“
 Szól az anyja, ám szavára
 Nem figyel a mást remélő.
 Fúrge finom ujjá közt csak
 Fut, süvölt a víg vetéllő.

Sző heted nap. Második hét,
 Harmadik is im lepergett.
 „Hagyd, szegény lány, balga munkád!“
 Térj pihenni, drága gyermek!
 Álnokul megcsalt a hűtlen,
 Holnap lessz a lakodalma,
 Úr oltárán más leánnyal
 Hangzik hűség-fogadalma.“

Már leszáll az estnek árnya,
 Fénytelen, vak éj közelget.
 Nyugalomra tér a háznép,
 Ő tovább szó, nem pihenhet.
 Felmosolyg: im kész a vászon,
 Osztovátáról levonja.
 Most ruhát szab-varr belőle,
 Reggelig kész mind a fodra.

S már a nászkíséret indul,
 Felbonúl az Úr lakába.
 Büszke vőlegénye mellett
 Koszorúsan lép a mátká.
 Úr lakában szívet eltölt
 Áhítatja érzelemnek.
 Vőlegény és szende hölgye
 Már a szentélyhez közelgnek.

Gyolcs lepelben szép menyasszony
Lép az oltár lépcsejéhez.
Arcán ájtat, haloványság,
Gyöngé ujján gyűrű, fényes.
Halk zugás. Az elhagyott lány
Fölrohan, haja kibontva:
„Mégse lettél hűtelen, lám.
Nem lehetsz az, bárki mondja.

Kedvesem, nézd nászruhámát,
Csak ma reggel fejezém be —
Csalfa volnál jó anyámként —
Am én bíztam, mind remélve.
Szentnek hittem férfiszódat —
Tudtam, hogy nem szegheted meg!
És futottam, és rohantam,
Úr előtt im megesketnek!”

Boldog örületben így szólt,
Rózsapirt fakaszt mosollya,
Mégragadja volt jegyességét,
Oltár lépcsejéhez vonja.
Meghatottan néz a násznép,
Csöndben aztán visszafordul —
Két borult lélek közöttük...
Új arának könnye csordul.

Finnből fordította: Somkuti.

Nyugat-Turkesztán és népei.¹

Irta: Erdőbényei Németh József.

Turkesztánnak (helyesebben Turkisztánnak), vagyis Törökországnak, óriás nagy területet neveznek Ázsiában; nem kevesebb, mint 4,000.000 négyzetkilométer a kiterjedése. Kezdődik a Kaspí tónál, végződik a Góbi sivatag nyugati határvidekén. Keleti része a *Tarim* folyónak lefolyás nélküli medencéje, mert hiszen összes folyói a Tarimmal együtt a *Lopnor* mocsárban vesznek el. Kelet-Turkesztán a kínai birodalomhoz tartozik és kiesik ismertetésünk keretéből. Nyugat-Turkesztánt az Orosz birodalom hódította meg. Míg a keleti terület még teljesen kívül áll a nyugati civilizáción, Nyugat-Turkesztánban már megindult a modern értelemben vett kulturális fejlődés, de természetesen még bölcsőkorát éli. E terület déli része Tunisz és Algír északi részével, illetve a földközi tenger déli partjaival van egy magasságban, északi része Magyarország közép és déli részével.

¹ E tanulmány forrásai: A. *Woikow* szentpétervári egyet. tanár: *Le Tourkestan Russe*. Paris. Colin. 1914. — Reinhardt *Junge*: *Das Problem der Europeisierung orientalischer Wirtschaft*. Kiepenhauer. Weimar. 1915. — Ervin de *Pálosi*: *Question de la Terre dans la Zone de Steppes*. (Turán 1918. évf. 8. sz.) — Sven *Hedin*: *Ázsia szívében*. Átdolgozta dr. *Thirring* Gusztáv. Sven *Hedin*: *Ázsia sivatagjain keresztül*. M. Földr. Társ. — *Princz* Gyula: *Utazásaim belső Ázsiában*. Bpest, 1911. — Arvad *Schultz*: *Die natürlichen Landschaften von Russisch-Turkestan* (Hamburgische Universität. Abhandlungen aus dem Gebiet der Auslandkunde. Band 2. 1920.) — E. v. Seydlitz-sche *Geographie*. Ausser-europäische Weltteile. 1927. — Hofmeister őrnagy és Pálosi Ervin urak szóbeli közlései. — Agrar Probleme a moszkvai nemzetközi mezőgazdasági intézet folyóirata.

NYUGAT-TURKESZTAN ÉS NÉPEI

Az orosz szovjeturalom Nyugat-Turkesztán területét a következő szovjet-államokra osztotta föl:

	Területe □ km.	Lakossága	1 □ km. esik
Kirgiz szovjetköztársaság	2,995.000	5,170.000	3
Autonom Karalpak köztársaság	113.000	170.000	2.5
Autonom karakirgiz terület	246.000	831.600	3.4
Turkmen szovjetköztársaság	437.000	914.000	1.9
Üzbegisztan szovjetköztársaság	127.000	4,058.000	21.7
Tadzsisztan	135.000	745.000	5.5
Bokhara	270.000	2,340.000	8.6
Kiva			
Összesen:	4,359.800	14,228.800	6.66

Nyugat-Turkesztán területe háromnegyedrészen nagyon kevésbé lakott sík pusztaságokból, negyedrészen pedig hegyes vidékből áll. Az egész területről egy folyó sem ér oceánnal összefüggő tengert, tehát lefolyás nélküli egységes medencevidéket alkot. Szintje nyugatról, — ahol a Kaspi-tenger és az Aral-tó vannak, — kelet felé emelkedik és a keleti határán túl vannak a világ legmagasabb hegyei, az Alaj-hegység a Pamir magashegységi vidékkel együtt, melyet a Világ Tetejének hívnak. A Kaspi-tenger mellékének északi része alacsony fennsík, melynek neve *Uszt-Urt*. A déli tenger mellék a *Kara-Kum* (fekete homok) pusztasághoz tartozik. E pusztaságot metszi keresztül a délről északnak folyó s az Aral-tóba ömlő *Amu-Darja* folyam, az ókori Oxus. Ennek alsó folyása mellékén fekszik *Kiva*, középfolyásán pedig *Bokhara*, egymás végében, úgyhogy ez a két tartomány a perzsi és afganisztáni határhegyek és az Aral-tó vonala között egy aránylagosan keskeny, hosszú területsávot alkot.

Az Amu-Darja folyó jobb partján fekvő pusztasíkság neve *Kizil-Kum* (veres homok), melyet a szintén dél-északi irányba folyó és az Amu-Darjával csaknem párhuzamos medrű Szir-Darja (az ókori Jaxartes) folyam szel át. Ez az egész vidék tehát tulajdonképen az Aral-tó és a Kaspi-tenger medencéje. Ez a pusztasíkság nem kevesebb, mint egymilliószázezer négyszögkilométer területet foglal el, tehát majdnem négyszer olyan nagy, mint a történelmi Magyarország. Nyugati határvidéke, az *Uszt-Urt* pusztaság, bár fennsík a többihez képest, csak 200 méternyire emelkedik a tenger színe fölé s folyóvíz nincs rajta. E fennsiktól délre a Szari-Kamis nevű vidék már 37 méternyire a tenger színe alatt fekszik. A Kara-Kum pusztaság (280.000 km².) 100—150 méternyire van a tenger színe felett. A Kizil-Kum pusztaságnak már valamivel magasabb részei vannak s inkább homokos, illetve futóhomokos dombvidék. E pusztaságnak keleti részén fekszik a *Golodnaja-Sztyep* nevű (az éhség pusztája, 10.000 négyszögkilométernyi), jobbtalajú síkság, melynek török nevét nem ismerjük s melyen át Fergána tartomány 34.000 négyszögkilométer kiterjedésű síkságára érünk. Ez ovális formában nyugatról kelet felé tágul s vízben dús hegységek környezik. E vidéken egyesül a Kara-Darja és a Narin folyó s együtt alkotják a Szir-Darját.

A szóban levő területnek déli határa, már a Kaspi-tengertől kezdve, hegyes. Itt kezdődik a *Nagy Balkhan* és a *Kis Balkhan* hegylánc, amelynek csúcsai között csak egy emelkedik valamivel 1600 méteren túl. Tovább kelet felé a *Kopet-Dag*

hegylánc kezdődik, melynek már háromezer méterre nyúló csúcsai vannak. A földrajztudósok a Balkhan hegyláncot a Kaukázus hegység folytatásának tekintik, míg a Kopet-Dag már a *Hindukus* hegységrendszerhez tartozik. Az Alaj hegység, 2500—6000 méter magas csúcsokkal, a *Pamir* nevű magas hegyvidékre vezető lépcső. Az *Alaj* hegység különösen nevezetes enyhe klímájú és bő vegetációjú völgyeiről. A hegyek a szóban levő területnek csak keleti csücskében lesznek uralkodókká, mert különben nagy puszta síkság terül el a déli határszéli hegyek fölött s csak Bokhara keleti fele, továbbá Fergána tartomány tartozik a hegyes vidékek közé. Ez a vidék a legfontosabb a nyugati értelemben vett közgazdasági termelés szempontjából. Itt az enyhe völgyekben a szubtropikus termények legfontosabbikától, a gyapottól kezdve, a búzáig minden megterem; bő vize van a folyóknak úgy a mezőgazdasági, mint ipari célokra s az erdők fája és a hegyek ásványi kincse bőven ad nyersanyagot az ipari vállalkozásnak. A Krasznovodszk Kaspitengeri határállomástól a keleti határszélig vezető vasutvonal mentén jó hatszáz kilométert tehetünk, míg az első folyót érjük. Ez az afgán hegyekből lefolyó *Tedzszen*. Azután jön a *Murghab*, mely szintén az afgán hegyekből ered. Mind a kettő mentén termő oázisok vannak. A folyók vize elvész az öntözőcsatornáknak, illetve a Karakum pusztaságban. A *Murghab*-tól kereken 200 kilométer választja el az Amu-Darja folyását. Ez a legjelentékenyebb folyama nemcsak Turkesztánnak, hanem egész Közép-Ázsiának is. Mivel bő vizét nem csapadékokból, hanem a felső folyását és forrásait környező magas hegységek havasiból és gleccserjeiből kapja, éppen június hónapban van a legtöbb vize, tehát akkor, amikor a vízre a közép- és alsófolyását környező bokharai és kivai oázisokban a legnagyobb szükség van. Balfelől még csak egy jelentékenyebb folyó ömlik az Amu-Darjába, az *Ak-Szeráj* vagy *Kunduz-Darja*. Jobbfelől belé folyik a *Kafirnagan* és a *Szurkhan*. Az Amu-Darja folyó egész hosszát 2512 km.-re teszik. A Szir-Darja, mely a Thien-San hegységben ered, 2873 km. hosszú. Mind a két folyó magas hegyvidékről ér le meglehetősen hirtelen, mély síkságra.

A nevezett folyók mentén vannak a legfontosabb emberi települések. A pusztaságban városok és községek csak a bokharai és kivai oázisokban vannak. Egyébként a nevezett pusztaságok területén nagyon kevés állandó jellegű emberi telepet mutat ki a térkép. A történelmi nevezetességű városok pedig, mint *Szamarkand*, *Taskend* (Timur-Lenk, Tamerlán születési helye s a Timuridák egykor hatalmas dinasztijájának székhelye), *Kokand* már a vízben dúsabb hegyes, illetve dombos vidékre esnek.

A sík vidék talaját különböző eredetű homok alkotja. Részben tavi eredetű (Kaspi és Aral), részben a folyamok hordaléka, részben kontinentális származású. A szél a futóhomokot egyes részeken alacsony dombháttakká hordja össze (barkhan). Az Uszt-Urt fensík talaja agyagos, mocsaras, sziksós. Általában az egész sík terület legrosszabb részén is van kora tavasszal egy kis növényzet, amely azonban hamarosan eltűnik. A Kara-Kum homokpusztán sok, néhány □ kilométer területű, kerek vagy ovális alakú, agyagos homokterület akad, amelyek valamivel rendszerint mélyebben fekszenek. (Nevük: takir) E síkság déli részén a lösz már termékeny talajokat alkot, melyekben oázisok létesülnek, főleg azokon a pontokon, ahol a hegyekből vízfolyás jön le. A vasút mentén azonban a Kaspi-tótól számítva, körülbelül ötszáz kilométernyi hosszúságban, mindössze csak 27 nagyobb mezőgazdasági kulturát teremtő forrás van. A művelt területek növekedése a *Tedzszen* és *Murghab* folyók mentén kezdődik.

A Kizil-Kum nagy részében homoksvatag jellegű; némely részén a barkhanok több száz négyzetkilométer területet foglalnak el s a rendes 5—15 méter magasság helyett 30—50 méter magasra tornyosúlnak. E barkhanok néhol falvakat és szántóföldeket semmisítenek meg.

A hegyes vidéken, főleg a hegyek lábán és a völgyekben sok a mészben gazdag agyagos-homok, vagyis lösz-talaj. (A mi Alföldünknek is egyik talaj-speciálisága.) A lösz adja a léalapjait a legtermékenyebb oázisoknak és szolgáltatja az anyagot az építkezéshez, a házakra és gazdasági épületekre, valamint a kerítésekre.

Az éghajlat természetesen egészen más a sík pusztaságon, a hegyes vidék völgyeiben és dombhátaiban, mint a magas hegyvidéken. A Murghab folyó vidékén és Bokhara déli felében az átlagos hőmérsék több, mint 16 fok (Celsius), míg a Pamir magas hegyvidéken 1 foknál kevesebb. Az éghajlat általában erősen kontinentális. A hőmérsék-különbség január és július között, kivéve Szamarkand védett, enyhe időjárású környékét, több mint 50 fok. A síkságon a tél hidegebb, mint a hegyvidéken. A síkságon délről-északnak haladva fokozatosan enyhül az éghajlat. Egyébként az egész síkságon nagy a nyári forróság. A hegyes vidéken, a védett alacsonyabb völgyekben szépen terem a gyapot, a füge, a citrom, az olajfa, a gránátalma. A síkságon ilyesmikre gondolni sem lehet. A síkságon a nyári hónapokban egyáltalában nem esik az eső, például Bajram-Ali nevű, a merw-i oázison fekvő vasuti állomás környékén az ég az esztendő 99%-ában derült s csak 1 %-ában borús. A síkságon nyáron nagyon ritka a felhős ég. Legszárazabb éghajlatú a nyugati harmadrészt alkotó síkság (86—156 milliméter csapadék). A hegyek közelében, a keleti síkon az évi csapadék már 355 milliméterre emelkedik, de még mindig alatta van az öntözés nélküli földműveléshez szükséges 500 mm. minimális csapadék-átlagnak.

Az Aral-tó kipárolgása ad némi esőt és havat tavasszal a síkságnak, a Kaspi-tó kipárolgását az északi szelek nem engedik e vidékre. Általában az egész területen tavasszal több az eső, mint ősszel. A Kaspi tó mellékén a nyári nagy hőség miatt földalatti öntözőcsatornákat építettek perzsa hadi foglyokkal. A *Kaprizá*-nak nevezett kútakból veszik a vizet s helyenként kiemelik. A síkságon kalászosokat sem lehet mesterséges öntözés nélkül művelni. A csapadék eloszlása olyan szabálytalan, hogy még az olyan vidékeken is szükséges az öntözés a mezőgazdasági termeléshez, amelyeken az évi átlagos csapadék bővebb. Csak Fergána tágas völgyében van elég csapadék arra, hogy az öntözés mellőzhető legyen. Nagyon jellemző egész Turkesztánra nézve, hogy májustól októberig nagyon sok por van a levegőben, aminek oka a talaj nagy szárazsága. Ez sokszor szinte ködszerű és az itteni élet egyik legnagyobb átka.

Külön kell megemlékeznünk a turkesztáni *homokról*. A turkesztáni nagy síkságon vannak sziklás, kavicsos, sós sivatagok, de sokszorosan nagyobb kiterjedésű ezeknél a futóhomok. Homokpusztaság az általános jellege a szóban levő terület kétharmadrészének. Az orosz hódításnak legnagyobb kulturális eredményeül a futóhomok elleni, eredménnyel biztató küzdelmet kell megjelölni. Ez a küzdelem cári parancsszóra a nagy homokpusztaság déli részén épített vasutal indult meg, mely a krasznovodszki kikötőtől kezdve, a Tedzsén oázisig délkeletnek tart, innen északra fordul, Csardzsui állomásnál átlépi Bokhara határát, azután ismét keletnek fordul és egy szárnyvonala Taskenden keresztül belekapcsolódik az Aral-tó mellett a nagy oroszországi vasutvonal hálózatába. E vasútnak az építése igen nagy nehézségekkel járt, s a fenntartása is költséges.

Sok szakaszán a közlekedés csak úgy volt lehetséges, hogy minden vonathoz külön kocsit volt kapcsolva munkásokkal, akik a futóhomoktól elborított síneket kiszabadították. Végre a kilencvenes évek közepén egy nagytehetségű erdészeti szakembert, Paletzkit, küldte oda a kormány, aki 17 évi erős munkával keresztülvitte, hogy a vasút mentén a futóhomok veszedelme teljesen megszűnjék. Most már a vasútvonalat hatodfél kilométer széles faültetvény védi. Ezt a sikert a *szakszaul* (Haloxylon ammodendron) nevű akácfa fajta ültetése tette lehetővé. A futóhomokot körülötte csakhamar lósz borítja el s alatta fejlődik legjobban a homoki fűnövényzet, mely azután teljessé teszi a futóhomok termőtalajjá alakulását.

Nyugat-Turkesztán lakosságát mindenekelőtt megtelepedettekre és nomádokra kell osztanunk. A nomádok száma az orosz hódítás óta rohamosan fogyott. A nomád nép legnagyobb részét a *kirgizek* adják, akik főleg a nyugati pusztaságokon élnek. A kirgiz nevet különben a nomáddal, pásztorral egy jelentőségben szokták használni. Ez a legtisztább török-tatár fajta és különösen a Karakalpak (fekete kalpag) nevű törzsük között rendkívül sok az a Kossuth-szakállas, erőteljes, zömök alkotású férfi, amilyen a mi Alföldünk magyarságában is tipikus. Az 1897-iki népszámlálás 194,000-ret állapított meg a Trans-Kaspi tartományban, 707,000-ret Szir-Darja tartomány sík részén (a Karakum pusztán), 135,000-et Fergána hegyes részeiben és 73.000-et Szamarkand síkságán.

Ugyancsak tisztán turáni fajta az *üzbég* lakosság. Az üzbégek voltak azok, akik a tizenhatodik században megdöntötték, mint győzelmes hódítók, a Timuridák birodalmát. A legsűrűbben telepedtek meg tehát a meghódított birodalom fő vidékén: Szamarkand környékén, ahol 614,000-re rúg a számuk. Szintén turáni fajta, de már a szomszédos Perzsiából évszázadokon át üzött nőrablás folytán iráni vérkeveredésű a *turkománok* népe. Ezek főleg a volt transzkaspi tartomány déli határvidékén laknak, de kisebb számban Kivában és Bokharában is élnek. *Schultz* a turkománok összes számát 450,000-re teszi. E turáni népfajok után számra nézve egy szintén turáni jellegű népkverék következik: a *szárt* nép, amely főjellemonásaiban megtartotta a turáni vonásokat, annyira, hogy némely tudósok nem is találnak sok különbséget az üzbégek és a szártok között. Ők tekinthetők Nyugat-Turkesztán uralkodó néptörzsének; kezükben összpontosul a legtöbb vagyon, jövedelem és kultúra. A volt Fergána tartomány lakosságának többségét teszik és számuk: 502,000.

A *tadzsik* és a *galcsa* — tulajdonképen azonos — törzseket irániaknak tudjuk, s ezekben volnának a maradékai Turkesztán ősi lakosainak, akik a történelem előtti időkben Iránból jöttek át. A városokban és a völgyekben lakók neve tadzsik, a hegyi lakosoké pedig galcsa. Ez utóbbi hegylakók a legszegényebbek Turkesztán lakosai között. Számuk 350,000 körül van. A tadzsikok jó földművelők, munkások és kereskedők. Az orosz források szerint ez a törzs a legintelligensebb. Ők csinálták a legtöbb öntöző művet. Mint termelő munkát üzők, kiválóságra nézve a szártok jönnek utánok, akik nagy részét alkotják a városi és falusi lakosságnak.

Az *oroszok* legtöbbször az Orosz-birodalommal határos Transzkaspi vidékén és a Szir-Darja mellékén (37,000) vannak. A Transzkaspi tartományban kevés számú *perzsa* bevándorolt is élt, kereskedő, kézműves stb. Még említésre méltó számban vannak a *dungánok* (mohamedán kínaiak), *tatárok*, *cigányok*, *kalmukok*. A *zsidók* legtöbbször Bokhara és Szamarkand városában vannak. Némely történetírók szerint a bokharai zsidók még az Assyriába foglyul vitt zsidók maradékai

volnának. A legvagyonsoobbak a volt Fergána tartományba vándoroltak, ahol a gyapotkereskedelem úgyszólván teljesen a kezükben van.

Az egész terület bennszülött lakossága nemzeti és faji különbség nélkül törökül beszél, és pedig az úgynevezett dzsagatáj-török nyelvjárást használja, ami különben az egész nagy turáni területen uralkodik. A tadzsikok nyelve törökkel kevert perzsa.

A lakosság túlnyomó része mohamedán vallású. Vidékenként 88—99% között. Az életviszonyokat a Korán és annak Seriat gyűjtőnéven ismert kommentárjai igazítják. A leghitbuzgóbb muzulmánok a szártok, tadzsikok és üzbégek. A hegyes vidéken lakó tadzsikok egy része siíta, a többi lakosság szunnita. Legszabadabb vallási felfogásúak a kirgizek, akiknek kisrészben nomád, nagyjórészben pedig pásztorkodó, állattenyésztő életmódja, nagyon meg is nehezítené a Korán és a Seriat aprólékos rendszabályainak megtartását.

A település a nagy sík területen még a kezdet stádiumában volt a háború előtt, amint a népsűrűségi adatok is mutatják. A síkságon, még az oázisokon levő falvakban is sok a kunyhószzerű építmény, mint a kirgizek borsátora (jurt). Egyébként vertfalú, primitív fedelű házacskák az uralkodók. Kivában, Bokharában, Fergánában már állandó jellegű házakból állanak a falvak is.

A lakosságnak kb. 18%-a lakik városokban. A városi élet kétféle. A gazdag bennszülöttek és a betelepült vagy itt hivataloskodott oroszok és más idegenek újkori épületekben laknak, nagyjórészben szép kertek közepett, el vannak látva jobb minőségű ivóvízzel és lakásaik táján a tisztaság is türhető állapotban van. A szegény bennszülött lakosság löszből vert falú kunyhókban lakik. Uccái, bár a gyakori földrengésektől való félelemből szélesek; rendezetlenek, tisztátalanok és általában mindennek híján vannak, ami a modern városi életet jellemzi.

A falvak kisebb ház- és kunyhócsoportok minden rendezettség nélkül. A hegyes-dombos keleti vidéken jobbképűek s néhol uccarendben épültek, a síkságokon primitívebbek. A szóban levő terület igazi jellegét a falvak adják meg, mert hiszen a lakosságnak némely vidéken 90%-a falusi lakos, kis részben nomád vagy fél-nomád életet visz. Ez utóbbi életmód abban áll, hogy az így élő üzbégek és kirgizek nyáron át a téli teleptől messzebb eső hegyi vagy síksági legelő-területen vesszöfönású vagy bőrökből készült kerek kunyhókban laknak (jurt), s innen gondozzák legelő állataikat, illetve kis gazdaságaikat.

Az újabb települések a pusztákon a vasutak mentén fejlődnek, tehát itt a vasúti közlekedéssel, — a folyók mentén, végül a földművelő és ipari vállalkozások terjedésével kapcsolatosak. A síkságokon számos romladék és más települési maradvány tanuskodik arról, hogy e vidékeknek is sűrűbb volt valaha a lakossága, de a homok fokozatosan pusztította el az emberi lakásokat és munkahelyeket. Az utóbbi évtizedekben a fejlődés már megkezdte az ellenkező irányt, vagyis a homokpusztaságok fokozatos meghódítását az emberi lakások és munkahelyek számára. Az orosz kormány az uratlan területeket birtokába vette és készséggel adta ki települőknek. A bolsevik kormány folytatja e politikát. A telepek legnagyobb része azonban annak az ősi ott uralkodó jelgelvnek alapján jött létre, hogy azé a föld, aki a futóhomok megkötésével, termővé tételével, vagy öntözéssel mivélés alá vette. Az orosz cár magának foglalta le Murgab oázist és sok területet állami birtokul vett el. A megtelepedett lakosság között a 4—8 hektáros kisbirtok az uralkodó. Az öntözött és nem öntözött földek értékében óriási a különbség. Az öntözött gyapottermő földek hektárja 3000 arany rubelig is fölment.

A szovjeturalom tudvalevőleg eltörölte a régi közigazgatási rendet. Tartományi, rendi és községi szovjetek intézik a közigazgatást. Tehát megszűnt már a régi, legfontosabb helyi közigazgatási hatóság, az akszakál (fehérszakál, vagyis öregbíró). Ez intézi a helyi ügyeket s főleg pedig az öntöző víz elosztását.*

A *vasúti közlekedés* gerince egy transzverzális nagy vonal, mely a Kaspi tenger partján, Krasznovodszk városból indul ki s hossza 1969 km.

Az Amu-Darja és Szir-Darja folyamokon némi *teherhajózás* folyik. Az Amu-Darján, bokhara-i területen Csardzsui és Termez között hetenkénti személyszállító járatok is vannak. Kiva területén nincsen meghatározott menetrendű személyszállítás, de elég gyakori gőzhajójáratok vannak fönntartva.

Posta és távirda természetesen csak a vasutak mentén van, nagyon kevés csak a főpontokon berendezett állomással. E gyarló közlekedési viszonyok folytán a forgalomnak most is még leghathatósabb fönntartója a karaván- és pedig a tevekaraván-közlekedés. A vasútvonalra az árukat általában karavánok hozzák. A közlekedés súlyos viszonyaival küzdött legerősebben az orosz hódítás. Turkesztán területén csak az mozoghat teljesen szabadon, aki a teveháton való utazást bírja.

A bennszülött lakosság kocsija a kezdetleges, kétkerekű *araba*, fedett talyiga, ruganyok nélkül. A kocsis a lovon ül (mint valaha a debreceni talyigás), az utas a hátrafelé nyíló fedél alatt. Jobb és az év minden szakában teherszállításra alkalmas utak Szamarkand és Fergána tartományokban vannak. A lősz talajokon esős időben lehetetlen a közlekedés.

A volt Fergána és Szamarkand tartományokban a gyapottermelés és ipar folytán megélénkült a vasútépítés és a világháború előtt már több újabb vonal nyomjelzését is elvégezték. A termékeny vidékek közül csak Kiva esik nagyon távol a vasútvonaltól, továbbá Bokhara északi és déli része, mert hiszen a nagy transzverzális vonal ez utóbbi tartományt körülbelül a közepén szeli át. Mivel az Amu-Darja a három téli hónapban be van fagyva, ez idő alatt az említett vidékeknek még a folyam mentén élő lakosai is el vannak zárva a világtól.

A karaván-utak főcsomópontja Kiva oázis, azután Taskend város, mely az Afganisztánnal és Kínával való kereskedelmet karavánok útján bonyolítja le. Az ilyen karaván-utakon gyakran látni száz tevét is lépdelni egymás nyomában, élükön a karaván-vezetővel (karaván basi). A teve egyébként az egyenként való közlekedésnek is fontos eszköze egész Turkesztánban. Sokkal gyakoribb, mint az araba, vagy az itteni kiejtés szerint arba.

Az általános életviszonyokra nézve a következő fontosabb körülményeket említhetjük föl. A meglehetősen szélsőséges síksági éghajlatot elég könnyű elviselni. Mind a nyári forróság, mind a téli hideg: száraz. A hegyvidéki völgyekben pedig, ahol a szubtropikus növényzet is otthon van, az éghajlat határozottan kellemes. Az egész területen a keleti tisztatlanság folytán elég gyakoriak a járványos betegségek, főleg a malária. Éjjel tehát a lakóházakban szunyoghálóval kell a ragályterjesztő szunyogok ellen védekezni. Orvos, bába természetesen nagyon kevés van; csak a nagy, már teljesen európai befolyás alá került városokban lehet rendes gyógykezelésről szó. Az európai emberre nézve legkellemetlenebb a poros levegő.

* A vízelosztó előjáró neve: arik-akszakál, ezenkívül az orosz járási főnökök a többi ügyek intézésére szintén neveztek ki akszakált. Az arik-akszakál választott tisztviselő volt.

A felsorolt nagyobb városokban már vannak európai értelemben vett vendégfogadók és vendéglők, ahol az ember oroszos módon táplálkozhatik. A pusztaság kirgiz és üzbég lakosainál a vendégszeretet ősi módja divik. A vendég személye sérthetetlen és ellátják mindennel, ami tőlük telik. Falun a táplálkozás fő anyagai: a tej édesen és savanyun (kumisz), a baromfi, az ürühús, a cukor nélküli tea, kenyér és tésztaemű; gyümölcsstermelő vidékeken a gyümölcs. A mohamedán bennszülött lakosság dísznót nem tart, ennél fogva sertéshúshoz csak az európai telepeken lehet jutni. A nagyobb útra kelő európaiak, ha teveháton mennek, sátort és takarókat meg különféle tészta- és húskonzerveket visznek magukkal. Az egész területnek legsúlyosabb problémája, különösen a síkságon, az ivóvíz. Forró nyáron erről az utazónak külön kell gondoskodni és egynehány napra való vizet magával vinni.

A falusi néppel mindenütt lehet dzsagatáj-török nyelven érintkezni. Szamarkand környékén és Bokharában a tadzsikok csak saját külön nyelvüket beszélik, amely törökkel kevert perzsa nyelvjárás. A városi lakók beszélnek oroszul s a kereskedők németül is. Ritkábban franciául, vagy angolul.

A magyarok közül legelőször *Vámbéry Armin* vándorolta be ezt a földet. A világháború tizezerszámra sodorta oda a magyar hadifoglyokat s még most is egy kisebb városra való van ott belőlük. A jövő titka, hogy lesz-e még módja magyar utazóknak vagy vállalkozóknak tapasztalni és kihasználni az ott ápoit turáni összetartozandósági érzések jó hatásait.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Finn-ugor rokonnap.

A finnek és az észtek az év egy napját a rokon érzés élesztésének szentelik s ezen a napon az iskolákban és társadalmi egyesületekben ünnepeket rendeznek és ismertetik a rokon nemzetek életét és kultúráját. Hogy ez ünnepek anyagot találjanak, a Finnség Szövetsége Suomen Heimopäivä (Finnország rokonnapja) címen csinos füzeteket ad ki, amelyek beszédeket és cikkeket közölnek a finn-ugor népcsalád tagjairól, főleg a magyar nemzetről. Hogy milyen hangon, arra szolgáljon mutatóul E. Aaltio írónak tüzes beszéde, amelyben 1928. évi benyomásait szólaltatja meg.

„Az ég és föld pompája egyesült, a Duna, Európa leghatalmasabb folyama, lassan hömpölygött zöldelő partjai között, a hegyek csúcsa belevesztett a nyári reggel kék ködébe, zászlók lobogtak, dal hangzott fel: magyar földre érkeztünk. Arra a földre, amelynek dicső történelmét, fiainak hazaszeretetét, hősiességét, tüzes táncát, városainak szépségeit, pusztáinak mélabúját már oly régen vágytunk megismerni. S mint ezreket és ezreket mi előttünk, úgy kerített bennünket is hatalmába Magyarország varázsa s megértéssel idéztük mi is a költő régi, de mindig új sorait:

„*Oh magyar hon, mint vágyom én
rónaid látni
nappal s éjnek idején!*”

A vonatunk aztán berobogott Budapestre, a Rákóczi-induló szívhez szóló hangjai mellett. Bennünket, a távoli hűvös ország higgadt fiait oly szavakkal fogadtak, amelyeknek melegsége és közvetlensége meghaladta a mi északi lelkületünket, amelyek rezgésbe hozták szívünket s nem egynek szemébe sajtoltak titkos könnyeket; de ezt ezúttal egyikünk sem szégyelte. S a magyar közönség oly lelkesedéssel fogadott bennünket, mintha hazatérő hősök, hozzátartozók, várva-várt kebelbarátok lettünk volna. Ezen a napon baráti kézszerítésben egyesültek távoli, régóta szétszórta élő testvérnemzetek.

Pedig az ország, ahova érkeztünk, tele volt bánattal, fájdalommal, panaszszal, özvegyekkel és árvákkal s úgy remegett még most is, mint a lázbeteg; arcára fagyott mosollyal. Nem volt az országban férfi, akinek arcát mélyre ne szántotta volna a gond, nem nő, akinek kacagása vígan és szabadon csengett volna. Magyarország búslakodik, szenved, elvesztette bizalmát a világrend igazságában s szétépett tagokkal hever a földön.

Vajjon mit vétett? Vajjon miért bűnhődik?

A magyar hadsereg, az ország alaptörvényei értelmében, csupán az ország

határait volt köteles megvédeni. Am a világégés megkövetelte, hogy a seregek átlépjék az ország határait. Midőn a magyarok figyelmeztették az ország uralkodóját alaptörvényeik által megszabott jogaikra, elhangzott a császári parancs: „Ich befehle!“ én parancsolok, s a magyarok engedelmeskedtek. Mit tehettek volna egyebet? Magyarországot körülkerítették a harcoló hatalmak. Ha nem engedelmeskedett volna, nagyon hamar végeztek volna vele a központi hatalmak seregei. És mivel engedelmeskedett, mivel éppen bebizonyította, mily távol állt tőle minden politikai szerencsevadászat, szövetségesei iránt azonban lovagias és hűséges volt, azért a világháború utáni leszámolásnál Magyarországot és népét vérpadra hurcolták a győző akaratából, — de az akaratot kapzsiság és bosszúvágy irányította.

Valamikor, több évszázaddal ezelőtt, egészen más volt Európa és Magyarország viszonya. A mongolok vad hordái, amelyek ügyes és céltudatos vezetés alatt rontottak Európába, mindent elsepertek utjukban. Ekkor a magyar lovaság sűrű sorai a nyugati országok, a kereszténység, az európai kultúra, egész Európa állami és szellemi életének védelmére keltek. Amíg a magyarok helytálltak, addig Európa is fennállt. S Magyarország helytállt. Am Európát ismét új veszély fenyegette, a törökök támadása. Európa újból megremegett. A nyugati országok templomaiban újból forró ima szállt az Úrhoz. A kereszténység és a nyugati országok megmentése érdekében a magyar seregek évtizedekig ontották véréket. De a túlerővel nem bírtak. Am ekkor már megtört a török támadás ereje, Európa megmenekült — Magyarország leigázása árán.

Felvirradt azután az a nap, midőn Európa kifejezést adhatott volna Magyarország iránti hálájának, Európa leglovagiasabb nemzete iránti hálájának. A világháború utáni szanalás napja. Amde mi történt?

A világháborúban elesett Magyarországot Trianonba hurcolták. Ott keresztrefeszítették, lovagiasságáért lebecsmérelték, hűségéből gúnyt űztek s a Kelet elleni évszázados küzdelmét Európa érdekében — elfelejtették. Magyarország útja a Golgotára vezető út végéhez közeledett. Csoda-e, ha a magyar nemzet kétségbeesett, ha elvesztette hitét, ha arcára kiül a bánat és elkeseredés?

Magyar testvéreink komoly, határozott arckifejezésének láttára, a zenekaroktól vagy énekkaroktól előadott magyar himnusz hallatára megértettük, mily mélyen gyökereznek a magyar lélekben a himnusz első versszakának szivettépő fájdalmas sorai.

De az igazság nem késhetik. Mindenki, aki megismerte Magyarország földjét és népét, dicső multját, önfeláldozását, hazaszeretetét, tüzes nemzeti érzéseit, bízik ennek az igazságnak a győzelmében.

A mult nyári magyarországi kirándulás minden résztvevőre telve volt szép és gazdag élményekkel, amilyeneket csak ritkán, esetleg sohasem élt át az ember. Visszatérve telve volt mindannyiunk szive-lelke Magyarországgal s a magyarokkal. S mindegyikünkben fellángolt annak a szent hazaszeretnek, nemzeti lelkesedésnek a szikrája, mely a magyar nemzet büszkeségét megalázása pillanatában is megóvja s amely megőrzi a haza jövőjének boldogságba vetett megingathatatlan hitét.

Köszönet barátságodért, távoli testvérnemzet! Vigasztaljon meg az a tudat, hogy a messzi északon ezer és ezer szív dobog a Te boldogságodért!”

(Y. Boros Olga ford.)

Japániai a magyar revízió szolgálatában.

A magyar igazság hangja feltartóztathatatlanul eljutott a legszélsőbb Keletig is és Japán publicistái, tudósai és politikusai szóval és tollal dolgoznak a magyar revízió érdekében. Ez annál is inkább figyelemreméltó, mert Japán érdeklődése a magyar probléma iránt teljesen önként keletkezett, hiszen Magyarországának még hivatalos diplomáciai képviselője sincs Japánban és a magyar érdekeket a Tokióban székelő spanyol követ gondozza.

A világháborút megelőző időkben Japánban vajmi keveset tudtak Magyarországról. Japán érdeklődése Magyarország iránt 1919-ben kezdődött, midőn Japán a párizsi haditanács határozata értelmében Kelet-szibériába expedíciós hadsereget küldött. A szibériai japáni hadsereg átvette a magyar hadifoglyok védelmét és így ismerkedtek meg a megszálló csapatok tisztjei és hivatalnokai a magyarokkal. A japáni csapatokat meglátogató japáni haditudósítók közelebbi összeköttetést kerestek a táborok lakóival és ott szerzett tapasztalataik alapján még a trianoni béke megkötése előtt néhány napilapjuk állást foglalt Magyarország megcsönkítése ellen.

Elénk visszhangja támadt Japánban annak, hogy a távol Keletről hazatért magyar hadifoglyok a két nép közötti érintkezés elmélyítésére Magyar-Nippon Társaságot alapítottak. *Szaszaki Madoka*, a szapporói egyetem tanára mozgalmat indított honfitársai között, hogy ott is alakuljon japáni magyar társaság. A sors azonban nem engedte meg, hogy *Szaszaki* professzor tervét megvalósítsa, mert 1927. novemberében Budapesten, hol mint hivatalos kiküldött a nemzetközi zoológiai kongresszuson vett részt, meghalt. *Szaszaki* tanártársai azonban tovább folytatták elhunyt barátjuk kezdeményezését és a mult esztendőben a szendai egyetemen megalakult a Magyar-Japáni Társaság. Elnökül *Tanakadate Hidesót*, a világhírű földrajztudóst választották meg, aki többi között az olasz kir. akadémiának is tiszteletbeli tagja. Mellette a társaságnak legbuzgóbb tagja *Hayakawa Miyoji* egyetemi tanár, akinek felesége, *Eöry Margit*, pécsi származású magyar nő. A szendai Magyar-Japáni Társaság legutóbb sok kötetből álló értékes könyvtárral ajándékozta meg a budapesti Nippon-Társaságot.

Míg a szendai Magyar-Japáni Társaság inkább tudományos működést fejt ki, addig a Tokióban működő hasonló Dai-To Társaság a magyar kérdés népszerűsítésére törekszik és a japáni társadalom széles rétegeit igyekszik a magyar kérdésnek megnyerni. Ennek a Társaságnak a vezetője *Sumioka Tomoyoshi* tokiói ügyvéd. A Társaság Dai-To (Nagy Kelet) címen havi folyóiratot ad ki Tokióban; ez kizárólag a magyar kérdéssel foglalkozik. A Dai-To utolsó számának cikkei közül megemlítsérem méltó *Akashi Genjiro* tábornoknak, a japáni vezérkar volt főnökének Hósi korszak feltámadása című cikke, melyet annak a hírnek kapcsán írt, hogy Budapesten Attilának szobrot óhajtanak állítani. Egy másik érdekes cikk Magyarország Japán igazi barátja címen arról szól, hogy Budapesten valószínűleg Japán-kultusz van, az egyetemen pedig japáni tanszék. Különösen jó hatást keltett, hogy a nagy földrengés után a magyar kultuskormány könyveket küldött a japáni egyetemeknek és ez a szerény ajándék jobban esett — a cikkíró szerint —, mint Amerika milliós adománya. Arról ír végül, hogy a japáni idegenforgalmat Magyarország felé kellene irányítani és a két nép között a gazdasági kapcsolatokat is erősíteni kellene.

Magyarország japáni barátai közül meg kell említeni továbbá *Nakamura Kaju* képviselőt, aki 1927-ben a genfi parlamentközi gyűlés bezárása után *Ohno*

Morie bécsi japáni követ tanácsára 20 képviselőtársával Magyarországon tanulmányutazást tett. Tapasztalatairól a saját kiadásában megjelenő *Kajganna Nihon* (Japániai külföldön) című folyóiratban számolt be, a közép-európai kérdésnek sürgős megoldását ajánlva képviselőtársainak figyelmébe. Magyarországi tanulmányútjáról számolt be cikkek és előadások keretében *Jasui Senko* őrnagy is, aki egyik cikkében különös melegséggel ír a budapesti Hopp Ferenc-féle Kelet-ázsiai Múzeumról és annak tudós igazgatójáról: Felvinczi Takács Zoltánról.

A most ismertetett magyarbarát japániaiak több-kevesebb időt töltöttek Magyarországon és közvetlen tapasztalataik alapján lettek lelkes elősegítőivé a magyar ügynek. Egyik leglelkesebb magyarbarát, *Aibara Susumu*, a Népszövetségi Ligák japáni titkára még nem járt nálunk, csak honfitársai leírásából ismerte meg Magyarországot és vált annyira barátunkká, hogy a magyar nyelv tanulásával is foglalkozik és a *Miyako* tokiói napilapban ír sorozatos cikkeket a trianoni béke igazságtalanságairól, közölve a Revíziós Liga ismeretes térképeit is. Talán a legnagyobb jelentősége van dr. Nagai újságíró működésének. Ő az *Osaka Asahi* ápr. 19. és 20-iki számaiban vezető helyen írt ismertetéseket Magyarországról olyan újságban, mely naponta hárommillió példányban jelenik meg. A cikkek abból az alkorból íródtak, hogy Magyarország és Japán között megkötötték a kereskedelmi szerződést. Dr. Nagai hosszasan ismerteti Magyarország történelmét és a magyar-japáni kapcsolatok fontosabb mozzanatait. Információit *Imaoka* Dsuicsirotól, Magyarországon tartózkodó honfitársától kapta és nagy alaposággal tárgyalja a békeszerződés, az optáns-ügy, a revíziós mozgalom főbb mozzanatait. De nemcsak politikusok, publicisták és hivatásos újságírók foglalkoznak a magyar kérdéssel Japánban, hanem szaktudósok is. Két szakfolyóirat van előttünk, mely majdnem kizárólag a magyar kérdésnek van szentelve. Az egyik a *Sapporo Daigako Shinbun* (Szapporói Egyetemi Lapok), melyben *Haykawa* Miyoji vezércikkezik Magyarországról, a másik pedig — egy orvosi újság: *Oto-rino* (Laryngológia). A cikkíró dr. *Kubo Inokichi*, Japán egyik legjelentékenyebb orvos-professzora, ki a folyóiratba „Magyar úti benyomások” címen tanulmányt írt Magyarországról különösen orvosi szempontból.

Az éppen rendelkezésünkre álló anyag alapján csupán vázlatát óhajtottuk adni a magyarirányú mozgalomnak, mely a távoli Kelet legműveltebb nemzeténél megindult. Jelentős ez reánk nézve egyrészt azért, mert mindinkább nagyobb az a szerep, melyet Japán politikusai a nemzetközi fórumokon betöltenek, de jelentős azért is, mert Japánnak irántunk felébredt érdeklődése japáni kezdeményezésre keletkezett. Mert míg a kisantant-államok, különösen Csechoszlovákia nagy diplomáciai képviseletet tartanak fenn Tokióban, addig a hivatalos magyar külpolitika a távolkeleti országokkal való érintkezésre eddig súlyt alig fektethetett. A nemrég lezajlott japáni császárkoronázáson pl. az egész kultúrvilág képviselve volt, és a japáni napilapok megállapítása szerint csak két európai állam hiányzott: Magyarország és Litvánia.

Dr. Mezei István.

IRODALOM.

Pekár Gyula: *A tizezermérföldes sárkány.* Történeti regény. Budapest, 1929, Singer és Wolfner. — 320 l. Azon magyar szépirodalmi művek között, amelyek a turáni népek történetéből és hagyományaiából merítik tárgyukat, Kozma Andor „Turáni” éposza mellett ez a regény a legjelentékenyebb alkotás; annyiban is méltó párja az előbbinek, hogy ez is éposz, csak hogy prózában írva. Ám ez a próza sok helyütt oly lendületessé, oly emelkedetté és oly költőivé válik, hogy nem kevesebb gyönyörűséget nyújt a kötött beszéd kiszabott ritmusánál. Ezt a költői szárnyalást az író forró hazafias érzése és magas történeti felfogása magyarázza meg. „Magyar hazánk e mostani trianoni nagy bánatában én hún őseink világbíró nagyságához menekültem”, írja az illusztris szerző az előszóban — s valóban, minden fejezetből kiragogy az író elmélyedő szeretete a mult iránt.

A mű tartalmáról némi fogalmat nyújtott főszerkesztőnknek a Turáni Társaság tavalyi előadásorozatában tartott előadása, ezért itt elegendőnek hisszük a tartalom vázlatának közlését.

A regény a hún-hadak újának azt az idejét eleveníti fel, amikor megunva a Góbi sivatag egyhangúságát, a hun fejedelmek a Nagyisten válaszát lesik, vajjon keletre vagy nyugatra induljanak-e? Bahator, a fejedelem keletre mutat, öccse, Levente pedig nyugattól reméli a boldogulást... és a két testvér egymással szembe áll! Ellenségek. Nemcsak azért, mert más a céljuk, hanem azért is, mert egy leányt szeretnek, Kuthen kán leányát, Csillát. Bahator az erősebb. Neki kedvez minden: látszólagos harci sikerei, Levente hiszékenysége, majd ennek fogsága. Kuthen kán leánya Leventét szereti, de Bahator nem enged és Csilla a felesége lesz. Levente fogságban van, a kínai császár fiának fogadja, de később az épülő Nagyfalra küldi, hogy ő is hordja ott a köveket, mint hordják a többi húnok vagy a leigázott törzsek emberei, mert e falnak mielőbb el kell készülnie, nehogy meginduljon Bahator, a keletre vágyó fejedelem, át Csin-Shi-Wang-Ti (Sih-Hoang-Ti) birodalmán!... És Levente, aki nyugatra akart menni, életével fizeti meg az ő igazságát. Amikor elindulnának Bahator hódító hadai, fal mered eléjük: a tizezermérföldes sárkány! Egyetlen egy út, hódító út van előttük és ez nyugatra mutat, Levente útja...

Pekár Gyula ebben a regényében fényes bizonyosságát adta nemcsak mesészővő képességének, költői erejének, hanem a mult homályát megvilágító történeti ismereteinek és megérzésének is. A hún hagyományokból intuícióval válogatja ki azokat, amelyek az ósmagyar hagyományokkal egy forrásból eredhettek s amelyek támogatják, megokolják a mű alapeszméjét, hogy az a nép, — a magyar — amely ilv nagy néppel egy töről származott, nem veszhetik el a balsors csapásai alatt. Ez az eszme szemlélhető alakot ölt a törhetetlen hún hősben: Bahator fejedelemben.

Melegen ajánljuk ezt a nagyértékű turáni művet olvasóink figyelmébe.

Setälä Emil újabb könyve. A helsinki Finnugor Társaság folyóirata (Journal de la Société Finno-ougrienne) XLIII. kötetét (1929., ára 75 finn márka, 170 l.) teljesen Setälä Emil Nestor munkásságának szenteli, amennyiben ez a kiadvány a nagytekintélyű nyelvtudósnak 13 dolgozatát tartalmazza, amelyeket a társaságnak 1914—1926. évi közgyűlésein elnöki megnyitóul tartott. A gyűjteménynek az illusztris szerző „Kérdések és teendők” címet adta, minthogy mindegyik értekezés tudományos problémákkal s tudományos — közelebről nyelvészeti — teendők, feladatok megoldásának lehetőségeivel és módozataival foglalkozik. Ez utóbbiak közül némelyik — éppen Setälä vaslogikájú fejtegetéseinek hatása alatt — ma már a megvalósulás útján van s ez a körülmény még érdekesebbé teszi a könyv idevágó fejezeteit. Az első előadás: „Emberiség és nemzetiség az ‚ember’ elnevezéseiben” reánk, magyarokra nézve kiválóan érdekes, amennyiben rámutatva arra a tényre, hogy a különböző népek nemzeti neve többnyire valamely „embert” jelentő szóból származott — áttér a „magyar” szónak fejtegetésére. Sorra véve a Reguly óta magyar részről felmerült s lényegben meglehetősen egyező elméleteket — ő is elfogadja azt az állítást, hogy a magyar (egyéb régi alakok: magyer, megyer) összetett szó, amelynek első tagjában a vogul-osztják nép ősi neve: mańśi, meńďśi lappang. Setälä elmélete szerint ez a szó tulajdonképen hímet, férfit jelentett s megfelelné — természetesen sok hang- és jelentéstani változáson át — a finn *metso*: fajdkakas szónak, míg az -er, -ar szóvég ugyanaz a képző, amely a finn Ilmari, a votják Inmar s az észti Piker mythológiai elnevezésekben is feltűnik. E magyarázat szerint a „magyar” szó teljesen finn-ugor eredetű s jelentése kb. annyi, mint *férfinép*.

Hasonló érdekes és elmemozdító részekkel találkozunk a könyv többi értekezésében is, amelyek ezek: „Szavak és azok sorsa”, amelyben a szó fogalmát és jelentésének változatait fejtegeti; „A keletitengeri finn nyelvek érintkezései a szláv nyelvekkel”; „Vallás, mythos és babona”; „Érintkezések a finn-ugor és indoeurópai nyelvek között”, ebben a szerző különösen a magyar *tej* és *tehen* szóról bizonyítja, hogy még abból az időből valók, amidőn a finn-ugor és indoeurópai alapnyelvek érintkezésben voltak, tehát kb. 4000 évesek; „Központi intézet a finn és a nemzetközi kultúrnyomozások számára”; „Tudományos feladatok nehéz években (1920)”. „A világnyelvprobléma” címűben az eszperanto mellett tör lándzsát, kimutatva, hogy bizonyos esetekben — kivált a gyakorlati életben — igen jó szolgálatot tehet a mesterséges nyelv. „A tudomány válságos ideje”, „A Finn-ugor Társaság 40 éves”, „Finn etymologiai szótár és Etymologicum magnum fenno-ugricum”, a „Szamojéd szótár” s végre a „Szóböngész” c. értekezések mind mélyreható eszméket tárgyalnak és sok tudományos feladatra mutatnak rá.

Professor Dr. Michael Haltenberger: *Die Baltischen Länder* (Enzyklopädie der Erdkunde). Deuticke, 1929. 77. l. — Haltenberger Mihály, a tartui egyetemen több éven át működött magyar tanár alapos tanulmány tárgyává tette nemcsak Észtországnak, hanem az egész Baltikumnak föld- és néprajzi viszonyait. Ennek gyümölcse ez a derekas, hasznos munka, amelyből megismerhetjük Lett-, Litván- és Észtország földjét, népességét, gazdasági életét és települési viszonyait a legújabb forrásművek alapján. Nem tartjuk azonban helyesnek, hogy szerző a nemzeti, földrajzi és néprajzi elnevezéseket mindig második helyen vagy egyáltalában nem említi a német nevek mellett. Ma már Revál, Dorpát, Estland stb. szók a nemzetközi forgalomban csak alárendelt szerepet játszanak, s csupán zárójelben van helyük a nemzeti nevek után. Ugyane vállalatban jelent meg

„Nordeuropa” (1926) című, 212 lapra terjedő füzet is dr. Gustav Braun bécsi egyet. tanár tollából, amely Finnországot, Norvégiát és Svédországot ismerteli földrajzi szempontból.

Csekey István: *A finn és észti jogrendszer.* Budapest, 1928. 48 l. Ára 2 P. Politzer Zs. könyvkereskedésének bizománya. — A szerzőnek ez az új munkája azt a célt szolgálja, hogy a magyarság két észti rokon népének jogfejlődését és tételes jogi intézményeit megismertesse. A szerző ezzel annyival is inkább üdvös munkát végzett, mert ezeknek az új népuralmi köztársaságoknak jogintézményei mindeddig ismeretlenek voltak Magyarországon, már pedig rokonaink modern állami berendezéséből igen sok rokonszenves dolgot tanulhatunk. Finnország alkotmánya hosszú történelmi fejlődésen ment át, Csekey külön tárgyalja mindkét országban a jogfejlődést, majd az alkotmány, a közigazgatás, a magánjog, a büntetőjog, valamint az igazságügyi szervezet és eljárás intézményeit. Emellett pontos forrásjegyzék egészíti ki az anyagot. Jogi irodalmunk gyarapodását jelenti ez az értékes dolgozat.

Thalès Bernard littérateur français et ses relations avec la poésie populaire estonienne et finnoise — par Elemér Virányi. Tartu, 1928. A Csekey István vezetése alatt álló tartui magyar intézet kiadványa e 128 lapra terjedő értekezés, amely egy mult századbéli francia író, Th. Bernard életével és működésével foglalkozik, különös tekintettel a finn-észti népköltésre irányuló munkásságára. Bernard korában egész Európában élénk figyelem fordult a népköltészet felé, amelytől a nyugati költészetnek új lendületét várták. Bernard szerint a műköltészet hanyatlóban van; az elposványodástól csak a friss motívumokban gazdag népköltési termékek menthetik meg. Ezért szükséges, hogy a különböző népek költészetébe elmerüljünk s az ott lelt szellemi kincseket az írók számára hozzáférhetőkké tegyük. Bernard figyelmét a finn, de különösen az észti népköltésre az orosz Jakovleff és a balti német Jégor von Sivers költők irányítják. Ez utóbbi számos észti költeményt adott ki; ezekből ismerkedett meg Bernard az észti népköltészet termékeivel, amelyeket igen sokra becsült. A lírai verseken kívül a *Kalevipoeg* hősköltemény is fölkelti az érdeklődését. Kreutzwald, a Kalevipoeg összeállítója, és Neus, aki észti népköltési termékeket adott ki, tevékenységét jól ismerte. Sivers észti tárgyú és Bernard által franciaiba átültetett költeményei majdnem mind megtalálhatók Neus *Esthische Volkslieder* c. gyűjteményében. A Thales Bernardtól franciára fordított észti népköltemények az átalakulásnak már harmadik fokát mutatják. Tehát nem igen lehet az észti népköltészetnek Thales Bernardra tett egyenes hatásáról beszélni. — Bernard igen nagyra becsülte az észti népköltészet költői értékét. Nemcsak arra használta fel, hogy modorában írjon és utánozza, hanem általa bizonyította esztétikai elveit és valósította meg irodalmi terveit is. Ugyanezen céllal foglalkozik a finn népköltészetrel is. Meg volt győződve arról, hogy a jövőben a fiatal és keleti népek életereje új haladást fog előkészíteni Európa szellemi életében. Az észteknek és finneknek méltó részük lesz ebben. Néhány francia költő, úgymint Achille Millien és Adolphe Paban társultak Thales Bernarddal, mesterüknek tekintették és tiszteletére költeményeket írtak. Ezt a költőcsoportot, Bernard barátait, az anyagiasság elleni küzdelem jellemzi. Törekvésük a keresztény és általában vallásos szellem védelme, a természetesség pártolása, küzdelem a fővárosnak az irodalomra tett befolyása ellen s így a vidékiesség művelése. Másrésről a század demokratikus ideái, különösen az 1848-i események, érintették ezeket a költőket is. Thales Bernard maga is nagy lelkesedéssel köszöntötte az 1848-as forradalmat. Azon politikai eszmék, amelyek az

1848-as forradalmakat előidézték, leghatározottabban a magyar függetlenségi harc küzdelmében nyilvánultak 1848/49-ben. Érthető tehát, hogy Petőfi Sándor, a magyar költő, aki Bernard szerint a legtökéletesebb megtestesülése a népköltészetre alapított irodalmi mozgalomnak, különösen magára vonta érdeklődését. — Dr. Virányi Elemér mindenképen hasznos és értékes munkát végzett, amikor a finn-ugor nemzetek irodalmára nézve oly nagyjelentőségű francia író munkásságát kiemelte a feledés homályából.

A székelyek eredetéhez nyelvjárásaik alapján. I. Irta Erdélyi Lajos dr. egyetemi rkiv. tanár. Budapest, (Kókai Lajos bizománya) 1928. 72 l. — Erdélyi Lajos a nyelvjárások tanulmányozása szükségességének tudós hirdetője s főleg a székely dialektusok alapos ismerője. Ebben a könyvében főképp az udvarhely-megyei székelyek nyelvjárásával foglalkozik s hangtani, alaktani és szókincsbeli egyezések alapján kimutatja a székelység e csoportjának kapcsolatát a többi, főleg a dunántúli magyarsághoz. E műve is megerősíti egyéb tudományos munkáiban is hirdetett s nyelvi, néprajzi és történeti adatokkal támogatott tételét, hogy a székelyek beszéde csupán egyik nyelvjárása a közmagyarnak, amely ugyan sok régiséget őrzött meg, de külön nyelvnek semmi áron sem nevezhető. Ezek a nyelvi és népi kapcsolatok megokolják a tudós szerző buzdítását: ápoljuk a magyar-székely kapcsolat megdönthetetlen valóságát, ne hagyjuk elveszni keleti testvéreinket, kik a honfoglaló magyarság keleti megszállói, Erdély ősfoglalói, az ezeréves magyar haza keleti őrállói. Kapható a szerzőnél: Budapest, I., Györi-út 14.

Bibliographia Hungariae. IV. Register. Berlin—Leipzig, 1929. 140 l. — A dr. Farkas Gyula egyetemi tanár vezetése alatt működő berlini egyetemi Magyar Intézet egybeállításában jelent meg ez a nagy pontosságú és szakértelemmel készült könyv, amely befejező része a Bibliographia Hungariae c. négykötetes sorozatnak s a megelőző három kötetnek használatát megkönnyíti, amennyiben az azokban előforduló művek itt szerzők szerinti betűrendben vannak felsorolva. Ez a most már egyelőre befejezett mű forrástanulmányi irodalmunknak egyik szegletköve s hivatva van arra, hogy a Magyarországra vonatkozó tudományos kutatást az egész művelt világon fellendítse. Ez a mű, mint az „Ungarische Bibliothek für das Ungar. Institut an der Universität Berlin” című vállalat egyéb kiadványai is, megrendelhető Walter de Gruyter et Comp. könyvkiadónál: Berlin W. 10. Genthiner Tor 38. Ára: Band I. Historica 4, B. II. Geographica, Politico-oeconomica 22, B. III. Philosophica, Periodica 12 s B. IV. Register 8 német márka.

Phonographierte wotjakische, permjakische und tatarische Lieder. E címen Peter Panóff egy 18 lapra terjedő alapos cikket írt a „Zeitschrift für Musikwissenschaft” c. folyóiratba (1929, 11—12. füzet, Leipzig). Felhívjuk rá a szakemberek figyelmét.

Sakari Pálsi: Päivänpaisteen mailta. Helsinki, 1929. (A verőfény országából). S. Pálsi, az ismert finn író hosszabb útát tett Déleuropában és hazánkban is. Élményeiről érdekes könyvben számol be, amely azért érdemel részünkről figyelmet, mert a könyv legszebb, legsikerültebb részei éppen hazánkról és népünkről szólnak. Nagy kedvvel időzik az író a magyar falu, a földműves rajzánál s éles szeme sok oly vonást lát meg, amely eddig a legtöbb külföldi író figyelmét elkerülte. Ez a könyv bizonyára sok barátot szerez nekünk a finnek között.

Vitéz dr. Horváth Béla: Törökország szívében. (2300 kilométer Kisásziában). Budapest, 1929. Pfeifer Ferdinánd kiadása. 154 l. — A Turáni Társaság égisze alatt és támogatásával 1913 nyarán és őszén a szerző beutazta Törökország kis-

ázsiai részét s tapasztalatait, benyomásait élénk tollal, színes leírásban foglalta egybe. Bár a közbejött világháború a török nemzet életében s az ország területi, kulturális és politikai viszonyaiban óriási változásokat okozott, most is érdekes és tanulságos ez a naplószerű mű, mert szerzője megfigyeléseit mindig tárgyilagosan és élvezetes módon tudja kifejezni. Tarka képekben vonulnak el előttünk Belső-Kisázsia viszonyai: a népesség, mezőgazdaság, ipar, szokások, vallás, házasság, történelem, építészet stb. — A könyv ára füzve 4.50 P, izléses kötésben 5.50 P. Kapható a szerzőnél: Központi városháza, III. ügyosztály.

Magyarország 1927. évi kereskedelmi forgalma. A Magyar Statisztikai Közlemények új sorozatának 77. kötete, Budapest, 1929. — Ez a 943 lapra terjedő magyar-francia nyelvű munka pontos adatokkal megvilágítva mutatja be hazánk kereskedelmi forgalmát s a magyar központi statisztikai hivatal sokágú és kiváló szakértelemmel végzett munkásságának egyik értékes gyümölcse. E mű alapján bemutatjuk hazánk és a többi turáni államok közti keresk. forgalom főbb adatait. A jelzett évben észtországi behozatalunk (textil) 8.050 pengő értékben, kivitelünk 107.086 P (ipartermékek); finnországi behozatal 50.738 P (főkép faipar), kivitel 675.345 P (főleg vas-, fém- és gépipar); törökországi behozatal 4.684.021 P (főleg déligyümölcs), kivitelünk 4.295.767 pengő (főkép gépipar); bulgáriai behozatal 12.219.811 P (főleg gyümölcs), kivitel 7.792.658 P (főleg vas-, fém-, gépipar); japáni behozatalunk 8.727 P (erdőgazdasági termékek), kivitel 420.069 P (főleg vas- és fémipari termékek).

Marjalaki Kiss Lajos: Anonymus és a magyarság eredete. Miskolc, 1929: 36 l. E dolgozat megírására a szerzőnek alkalmat Zajti Ferenc híradása adott, aki tudvalevőleg India népei között keresi az ősmagyarokat. A szerző az eddigi tudományos kutatások alapján világos képet rajzol a magyar nemzet kialakulásáról. Saját, régiség-tani kutatásaival kiegészítve az eddigi vizsgálatok eredményeit, arra a következtetésre jut, hogy a mai magyarság őseinek zöme nem Árpáddal jött be, hanem már sokkal előbb itt élt mint Attila egyik szövetséges népének maradványa. Ez a népelem ugor volt, a honfoglaló Árpád és népe azonban török. Szerencsére ez az állítás csak elmélet s így nem kerülünk abba a helyzetbe, hogy magyar népünket a honfoglalás dicsőségétől megfossszuk.

Cikkek a rokonnépekről. Kézsmárki István a Magyarság 1929. évfolyamában érdekes és alapos készületségről tanuskodó sorozatos cikkeket ír a magyarral rokon népekről; összefoglalja ezekben a tudományos kutatások eredményeit. Felhívjuk rájuk olvasóink figyelmét.

Kivi Elek: A pusztai vargáék. Népvigjáték öt felvonásban. Finnből fordította Somkuti. Olcsó Könyvtár, 2121. Kivi Elek a finn irodalom egyik legkimagaslóbb alakja. Mind a regény, mind a dráma terén mintaszerű műveket alkotott, amelyek a finn irodalom valódi gyöngyei közé tartoznak. Vigjátékai közül leg-sikerültebb a Pusztai Vargáék (Nummisutarit), amely 1864-ben jelent meg s ma is állandóan műsoron van a helsinki nemzeti színházban. A kítőnő humorú vigjátékot Somkuti — akitől folyóiratunk is közölt több szép műfordítást — a töle megszokott hűséggel s tiszta, szeplőtlen, népies magyar nyelven fordította. Reméljük, hogy az ily módon nálunk is ismertté lett vigjáték most már rövidesen színre kerül Magyarországon is.

Välis-eesti almanak. Tallinn, 1929. (Kül-észt almanak). Ezen a címen június 1-én egy csinosan kiállított folyóirat indult meg, amelynek célja a külföldre származott észtek nyilvánartása, érdekeiknek istápolása s az óhazához való

vonzalmuk ébrentartása. Az első számban közlött cikkek közül különösen becses „Az észt művészet külföldön” című Rasmus Kangro Pool tollából.

Baráthosi Balogh Benedek: *Korea, a hajnalpir országa.* (Baráthosi Turáni Könyvei VIII.) Budapest, 1929. 160 l. — B. Balogh Benedek, a turáni eszmének régi lelkes híve, immár VIII. kötetét bocsátja ki könyvsorozatának, amelynek célja az összes turáni népek és országok ismertetése élvezetes, népszerű módon. Ebben a könyvében Koreának természeti viszonyait, kultúráját, vallási, politikai és néprajzi állapotát, valamint a hódító Japán befolyását jórészt személyes tapasztalatok alapján rajzolja elénk. Mindenütt érezzük, hogy a szerző őszintén vonzódik az ismertetett néphez s ez melegséget, közvetlenséget ad művének. A Turáni Könyvek megrendelhetők a szerzőnél: Budapest, VII. Peterdi-ucca 17.

Ipolyi Arnold Magyar Mythológiája ismét megjelent Zajti Ferenc kiadásában. Nagy szolgálatot tett Zajti a magyar mythologia munkásainak, amidőn néptudományi irodalmunknak e korszakos művét, mely már évtizedek óta kikerült a könyvforgalomból, ismét hozzáférhetővé tette. Megjegyezzük hogy az eredeti szöveg minden változtatás nélkül van közölve, csupán a kiadó rövid előszavával bővítve. A szépen kiállított kétkötetes mű ára 24 pengő s megrendelhető a kiadónál: Zajti Ferenc, Pestújhely, Nádor ucca 16.

Új észt nyelvtan. Régóta érezhető volt a hiánya egy minden tekintetben megbízható s a gyakorlati követelményeket szem előtt tartó észt nyelvtannak, mivel az eddig közkezen forgott kézikönyvek, különösen az utóbbi szempontból, gyakran kifogás alá estek. Ezen a hiányon segít most *J. Jürisson* észt író, aki „Praktisches Lehrbuch der estnischen Sprache” címen német és orosz szöveggel kísért nyelvtant adott ki. A könyvet bátran ajánlhatjuk mindazoknak, akik a velünk rokon nép nyelvével behatóan óhajtanak megismerkedni. A 368 oldalra terjedő könyv ára 5 észt korona (kb. 7 pengő) s megrendelhető a szerzőnél: J. Jürisson, Tallinn, Eesti, postkast 372.

Aino Tamm dalai. Az észt népdalok egész Európában ismertek és kedveltek. Ezek leghíresebbjeiből kötött bokrétát Tamm Aino, a hírneves észt dalénekesnő, aki 1912-ben Budapesten is adott hangversenyt. A 15 dal szövege magyar, finn és észt nyelven van közölve. A magyar szöveg Szekula Ágnes, Vikár Béla és Bán A. munkája. Az ízlésesen kiállított füzet a következő címen rendelhető meg G. Pihlakas könyv- és zeneműkereskedése, Tallin, Eesti.

HIREK.

Uno Taavi Sirelius, a korszakalkotó munkásságú finn etnográfus és múzeum-igazgató augusztus 24-én 57. évében Helszinkiben elhunyt. Halála pótolhatatlan veszteséget jelent az egész finn-ugor népcsalád néprajzi tudományára. Temetése augusztus 29-én történt a helszinki régi templomból óriási gyászoló közönség részvételével.

A finn tudományos akadémia novemberi ülésén egyhangúlag tiszteleti tagjául választotta **Szinnyei József** ny. egyetemi tanárt, a finn-ugor nyelvészet kiváló művelőjét, aki évtizedes munkásságával nemcsak a magyar, hanem az egyetemes tudományban is maradandó helyet biztosított magának.

Dr. Jungerth Mihály balti követünk szép kitüntetésben részesült. A finn köztársaság elnöke neki évek óta kifejtett sikeres működésének elismeréséül a finn Fehér Rózsa rend tiszti keresztjét adományozta.

Setälä Emil, Finnország követe és meghatalmazott minisztere f. év őszén hosszabb időt töltött Budapesten. Tiszteletére a budapesti finn és észt barátok köre október 20-án sikerült esti összejövetelt rendezett a Metropole-szálló különtermében. A nagyszámú megjelentek közt volt *Liipola Yrjö* konzul, *Laky Dezső* százados nejével, *Végh Istvánné*, dr. *Spur Endre*, *Vikár Béla*, *Ispánovics Sándor* stb. A Turáni Társaságot dr. *Bán Aladár* alelnök képviselte.

Masing Ella, a nálunk előnyösen ismert észt énekművész nő február hóban ismét ellátogatott hozzánk s ez alkalommal a „Szabad Lyceum” lágymányosi osztálya február 19-én rendezte estélyén lépett fel. Sebestyén Andorné művészi zongorakiséréte mellett Masing Ella számos szép észt és finn dalt mutatott be a nagyszámú közönség lelkes tapsai közben. A rendezőség köszönetét *Biczó Dánielné* tolmácsolta a művésznek, aki még a pozsonyi Toldy-körben is fel lépett zajos sikert aratva.

Észt kitüntetés magyar tanárnak. Az észt vöröskereszt elnöksége a vöröskereszt munkássága terén Észtországnak tett közhasznú szolgálataiért *Ispánovits Sándor* polgári iskolai igazgatónak az észt vöröskereszt második osztályú emlékmét adományozta.

Purébl Győző bolgár kitüntetése. A bolgár király dr. *Purébl Győző* székesfővárosi tanügyi tanácsnokot a budapesti bolgár iskola támogatása körül szerzett érdemeiért a Szent Sándor-rend tiszti keresztjével tüntette ki. A magas kitüntetést okt. 22-én nyújtotta át *Purébl Győző*nek *Sztoján Petrov Csomakov* követ.

Magyar tudósok kitüntetése Észtországban. A régi, félszázadéves Észt Irodalmi Társaság, amely Észtországnak legelső irodalmi és tudományos intézménye, májusi közgyűlésén két magyar író és tudóst választott meg tiszteleti tagjává. Ez a kitüntetés *Vikár Bélát*, a finn nemzeti eposz fordítóját és *Bán*

Aladárt, az észti naiv-éposznak, a Kalevipoegnek a fordítóját érte. Ugyanekkor tiszteleti taggá választották *Tönisson* János volt észti országfőt is.

Stein Aurél, világhírű hazánkfia ez év őszén hosszabb időt töltött Budapesten s több előadásban ismertette újabb kutatásainak és tanulmányainak eredményét. Stein A. 1925-ben volt utoljára itthon. Azóta is több nagy kutató útát tett Indiában s a határszéli országokban. Legnagyobb feltűnést keltő tudományos fölfedezése, hogy kinyomozta Nagy Sándor diadalmas hadseregeinek útvonalát s megtalálta a világhódító fejedelem sziklavárának, Aornosz-nak a maradványait az Indusz és Szvat folyó vízválasztó tájékán. Ásatásai temérdek érdekes ősi emléket tártak fel. Tanuságai ezek annak, hogy Baluchistan ma sivár tájain egykor virult az élet s ez a virágzó civilizáció kiterjedt arra a mostanság ugyancsak sivatagi vidékre, amely Szeisztántól délre terül el Perzsiában.

Dr. Pröhle Vilmos 1928-ban hónapokra terjedő időt töltött Japánban, ahol számos előadást tartott hazánkról. Az ottani lapok bőven foglalkoztak velük s több egyesület tagjává választotta a jeles magyar nyelvészt. Így a Japánban élő mohamedánok szövetsége dísztagjává s a Tokióban székelő menekült baskir kormány megválasztotta őt agá-nak s az erről szóló díszoklevélben „Tangatar” (Virradat) baskir dísznévvel ruházta fel őt.

Csekey István előadása Svédországban. Csekey István tartui egyetemi tanár január 22-én előadást tartott a stockholmi főiskolán, „Párhuzam a svéd és a magyar alkotmány fejlődése között” címen. Fejtegette azokat az érintkezési pontokat, amelyek a svéd és a magyar alkotmány fejlődésében találhatóak. Összefoglaló képet nyújtott a magyar alkotmány változásairól, valamint Szent István koronájának államfenntartó jelentőségéről. Az előadás után a stockholmi Svéd—magyar Társaság vezetősége díszvacsorát adott a kiváló magyar tudós tiszteletére. Upsalában hasonló tárgyú előadást tartott.

Bolgár tanfelügyelők Budapesten. Június elején járt Budapesten 36 bolgár tanfelügyelő a szofiai kultuszminisztérium egyik osztályfőnökének vezetésével. Különösen tanügyi viszonyainkat tették beható tanulmányozás tárgyává. Megtekintették a fővárosi Cukor-utcai és Mária Terézia-téri iskolákat, a Fery-utcai tanítóképzőt és a nagy-tétényi elemi iskolát. Mindenütt elragadtatással adtak kifejezést őszinte rokonérzésüknek.

Larin Kyösti egyike a legkitünőbb finn íróknak és költőknek. Működéséről a Petöfi Társaság februári felolvasó ülésén *Hegedüs* Sándor r. tag előadást tartott s bemutatta egy novelláját dr. Weörös Gyula fordításában. Larin Kyösti, a III. finn-ugor kongresszus idején sok friss benyomást szerzett hazánkról és nemzetünkről. Ezekből fakadt a „Magyar himnusz” című lendületes költeménye, amely a finn katonai lapban jelent meg (magyarra fordította *Faragó* József a Budapesti Hirlap számára), továbbá a „Látogatás a magyar írók között” c. cikke (Aitta, 1929 októberi szám), amelyben az Otthon körben tett látogatásának benyomásait ecseteli s hosszasanban időzik *Orbók* Attilánál, kinek „Fiacskám” c. vígjátékát a helyszíni nemzeti színház februárius havában nagy sikerrel mutatta be.

Magyar lektor a tartui egyetemen. A tartui egyetem bölcsészeti kara megbízta *Lindberg* Nils-Hermant, az egyetem svédnyelvi lektorát, hogy az 1929 tanév második felében a *Virányi* Elemér lektor tavaly förtént távozásával megüresedett magyar lektorátus teendőit is ellássa. Lindberg Nils-Herman több mint öt évet töltött Magyarországon, negyedfél évig a svéd nyelv lektora volt a budapesti Pázmány-egyetemen. A magyar nyelvet jól bírja; számos magyar szép-irodalmi művet fordított le és tett közzé Svédországban.

Királyjárás Észtországban. Az európai szuverének közül elsőnek Gusztáv svéd király látogatta meg az ifjú észtközársaságot június hó végén. Két napra terjedő tallinni tartózkodása minden tekintetben sikerültnek mondható s nagyban hozzájárult a két észtki állam közti barátságos viszony fejlesztéséhez.

A török félhivatalos a török—magyar barátságról. A félhivatalos Hakimietti Millye januári száma hosszabb cikkben foglalkozik a török—magyar barátságí szerződéssel és megállapítja, hogy ez a szerződés újabb bizonyítéka annak a török politikának, amely egyrészt az ország felvirágoztatását, másrészt a külföldi kapcsolatok kiépítését tűzte ki céljául.

Magyar tudós a török nyelvtanácsban. A török nyelv és írás terén jelenleg korszakos változás és fejlődés megy végbe. Ennek irányítására a kormány külön tanácsot nevezett ki 20. taggal, akik között magyar tudós is helyet foglal: *dr. Mészáros Gyula*, a török néprajzi múzeum szervező-igazgatója.

Tea-est a török követ tiszteletére. A Turáni társaság Behids bej magyarországi török követ tiszteletére április 8-án teaestet adott a Britannia-szálló külön termében. *József Ferenc* főherceg, a társaság védnökének vezetésével előkelő társaság vett részt a fényesen sikerült estén. Ott voltak többek között *Pekár Gyula* elnök, *Paikert Alajos* min. tanácsos elnökhelyettes, *Móricz Péter* úv. al-elnök, *Bán Aladár* alelnök, *Marzsó Lajos* főtitkár, *Vahid bej*, *Nurullah* követségí titkár, továbbá *Dsevad Oszmán bej*, *Nadir bej* alkonzul, *Abdul Latif* főpap, *Loránth Dénes* tábornok, id. *Erödi H. Béla*, ifj. *Erödi H. Béla*, *Barátosi-Balogh Benedek*, *Kovács-Karap Ernö*, *Lechner Jenö*, *Maderspach Viktor*, *Zsedényi Béla* ny. h. államtitkár, *Glock Tivadar* tábornok, *Bartos Róbert* kultuszminiszteri tanácsos, *Pröhle Vilmos* egyetemi tanár. *József Ferenc* főherceg üdvözölte francia nyelven a török követet és sok sikert kívánt itteni működéséhez. Ezután *Móricz Péter* török nyelven mondott üdvözlö beszédet. A kedélyes társalgás alatt sok oly dolog került szóba, amely a török és a magyar nemzet testvéri együttműködésének fejlesztését nagy lépésekkel van hivatva előbbre vinni. A követ kifejezte abbéli reményét, hogy itt tartózkodása alatt alkalma lesz a két nemzet közti rokonszenvet megerősíteni és melegebbé tenni.

A komi (zürjén) nép sorsa. Folyóiratunk VIII. évfolyamában (1925) cikket közöltünk az oroszországi finn-ugor népek akkori helyzetéről. Ebből örömmel láttuk azt, hogy az Oroszországra nézve egyébként súlyos megpróbáltatás, a bolsevizmus uralma a finn-ugor törzsekre némi könnyebbülést hozott, amennyiben kulturális és közigazgatási téren nemzeti nyelvüket és egyéniségüket érvényesíthetik. Most azonban ez is megváltozott újabb bizonyítékául annak, hogy a bolsevizmustól végeredményben semmi jót sem lehet várni. Mint a tíz év óta Helszinkiben élő menekült komi tanító: *J. Mösseg* jelenti, a komi nép kultúraautonómiáját ez év elején megszüntették. Ezt a szovjetrendeletet már 1926 óta fokozatos támadások készítették elő. Így pl. 1925-ben az orosz egyetemeken 300 komi ifjú tanult, míg 1928 őszén csak 4 ifjút vettek fel az egyetemi tanácsok azzal a megokolással, hogy a komi ifjak nem képesek az orosznyelvü előadások alapján kellö eredményt felmutatni. A komi népnek szépen megindult kulturális fejlődése ily módon megakadt.

A magyar-észtk szerződés okmányainak kicserélése. *Walko Lajos* külügyminiszter és *Tofer Károly* észtk követ okt. 26-án a külügyminisztériumban kicserélték a magyar-észtk kereskedelmi szerződés ratifikáló okmányait. A szerződés novemberben lépett életbe.

Japáni tudós Budapesten. dr. Kenzo Suto, a kanazavai tudományegyetem rektora május hó közepén Budapesten járt s meglátogatta a közoktatásügyi minisztériumot, ahol *Klebelberg* Kunó, közoktatásügyi miniszter kihallgatáson fogadta. A japáni rektor engedélyt kért a minisztertől arra, hogy meglátogathassa a debreceni és szegedi egyetemi klinikákat és egyben átvehesse a klinikák építési tervrajzait. Dr. Kenzo Suto professzor előadta, hogy Shoda japáni közoktatásügyi miniszter utasítására jött Magyarországra, mert a japáni közoktatásügyi miniszter a közeljövőben megvalósítja nagyszabású egyetemi építkezési programját. E munkánál óhajtja felhasználni a magyar egyetemek tervrajzát. Az illetékes tényezők készséggel teljesítették a japáni tudós kérését.

Képviselőválasztás Finnországban. Finnország népe július hó elején járult az urnák elé az általános, titkos választójog alapján. A leadott szavazatok ekként oszlanak meg a pártok között: szociáldemokraták 260.064; gazdaszövetség 248.698; egységes párt 138.742; kommunisták 127.532; svéd párt 108.459; haladó párt 52.090; kisgazdák 10.153; egyéb 6.376 = 952.114 szavazat. A megválasztott képviselők száma ez: gazdaszövetség 60 (közülük nő 2); szocialista 59 (8 nő); egységspárti 28 (3 nő); svédpárti 23; kommunista 23; haladó 7 (2 nő). Összesen 200. Az új miniszterelnök *Kyösti Kallio*, a gazdaszövetség tagja.

Magyarok Finnországban. Július hóban egy 53 tagból álló magyar utazócsoport járta be az északi országokat dr. *Gockler* Lajos igazgató vezetésével. A csoport Finnországot is meglátogatta; ahol mindenütt szíves és meleg fogadtásban volt részük. A fogadóbizottság részéről *Pesonen* Mátyás, *Jotuni* Alfréd és dr. *Fieandt* Einar, a magyar követség részéről pedig dr. *Jungerth* Mihály mindent elkövetett a látogatás sikere érdekében.

A finn hadsereg katonai lóvásárlásai Magyarországon. A földművelésügyi minisztérium a kishéri, bábolnai és mezöhegyesi állami méntelepeken június hóban nagyobb szabású ló- és csikóárveréseket tartott, mely alkalommal az akkor Magyarországon tartozkodó finn katonai bizottság Kisbéren 10 darab kiváló minőségű remonda lovat vásárolt a finn hadsereg részére, a mezöhegyesi árverésen pedig nyolc darab lovat vásárolt átlag 1000 pengő darabonkénti árért. A finn hadsereg részére a jövőben jelentősebb mennyiségű katonai lovat szándékoznak vásárolni Magyarországon.

Alkotmánymódosító törekvések Észtországban. Észtországban tudvalevőleg nincsen szoros értelemben vett államfő, mert a *riigivanem* (országnagy) nem egyéb, mint a kormány feje, amellyel együtt áll vagy bukik. E sok tekintetben hátrányos tényen óhajt változtatni az észti néppárt, amely alkotmánymódosító törvényjavaslatot dolgozott ki s azt október 26-án egy tiztagú, tudományos férfiakat magában foglaló értekezlet elé terjesztette, amely *Csekey* István tartui professzor több javaslatát elfogadta. A mozgalom főleg arra irányul, hogy a köztársasági elnöki intézmény Észtországban is életbe lépjen.

Száztagú finn-észti tanulmányi csoport járt június hóban Budapesten. Fogadtatásáról és kalauzolásáról a Turáni Társaság finn-észti intézete s a Diákutazási Iroda gondoskodott. Az öt napig Budapesten időzőtt csoport június 29-én utazott el. A búcsúlakomán *Bán* Aladár mondott búcsúbeszédet, amelyre az észtek nevében *H. Reinson*, a finnek részéről pedig *J. Laitinen* tanár válaszolt. Mindketten megköszönték a szíves vendéglátást, amelyben magyar rokonaik részesítették őket. *Laitinen* tanár emlékül két finn nemzeti zászlót nyújtott át a vendéglátó magyaroknak, az egyiket a Turáni Társaságnak, a másikat pedig a Diákutazási Iroda részére, — jelképeül a finn-magyar testvériségnek.

Zajti Ferenc, a lelkes India-kutató és gyűjtő 1929. év első hónapjaiban tanulmányutat tett Indiában s meglátogatta azokat a helyeket, ahol ő a hunn és a magyar nemzet kései leszármazottjait keresi. Tapasztalatairól több előadást tartott, amelyeken nagy sereg érdeklődő előtt számolt be útjáról. Előadásait vetített képekkel s néprajzi és népművészeti tárgyak bemutatásával tette szemléletessé. Zajti március 22-én érkezett meg útjáról. A magával hozott értékes indiai műtárgyakból az Iparművészeti múzeumban november hó második felében kiállítást rendezett, amelyet a főváros műértő közönsége nagy érdeklődéssel látogatott.

Bolgár művész Budapesten. A Nemzeti Szalon 1929. tavaszi műsorában egy bolgár művészvendég: *Nicolas Taneff* festészetét mutatta be. Taneff kollekcója a Szalon nagytermét napsugaras, friss, közvetlen vásznakkal töltötte meg. A plein-air modernebb, leegyszerűsített stílusában szól hozzánk a bolgár mester, olyan művészi kultúrnyelven, melyet széles, színes gesztusával könnyen megértünk és megszeretünk. Ha az újabb bolgár művészetben ilyen erők vannak — írja egyik esztétikusunk —, a legnagyobb örömmel látjuk e vendégszereplés folytatását.

Eino Leino síremléke. Az elhunyt kiváló finn költőnek, aki nemzetünknek lelkes barátja volt, a Finn Irók Egyesülete a helsinki új temetőben gránit-síremléket állított. Az emlék tervét és a rajta levő bronzreliefet *V. Vallgren* finn szobrászművész díjazás nélkül készítette. Szept. 22-én volt a finn közönség óriási részvételével a mű leleplezése, amelyen a költőnek ezek a sorai olvashatók:

On elon aika lyhyt kullekin,
siis palakaamme lieskoin leimuin.
Tulessa kohotkaamme korkealle!
Maa maahan jää, mut' henki taivahalle.
Mindenkinek rövid az élete,
Égjünk tehát tüzzel, lánggal tele.
A lángokkal szálljunk magasra fel:
Porunk földé, a lélek égbe kel!

A török köztársaság ünnepe. A török köztársaság nemzeti ünnepének évfordulója alkalmából október 29-én délelőtt fogadta a budapesti török követség az üdvözléseket. A Párisban időző *Behids* bej követet *Vahid* titkár helyettesítette s ő fogadta a Turáni Társaság üdvözlését, melyet *Paikert* Alajos elnök-helyettes tolmácsolt. Jelen volt a török követség és konzulátus budapesti személyzete, számos előkelőség, köztük *Nemes Antal* c. püspök, *Móricz Péter* ü. v. alelnök, *Bán Aladár* alelnök, *Abdul Latif* főpap és *Tachsizin* bej követségi tanácsos, aki a követet távolléte alatt helyettesíti. Az ünnepség alkalmából számos üdvözlő távirat érkezett a török követségre. Délután a Turáni Társaság előadássorozata keretében felolvasó ülés tartott, amelyet *Paikert* Alajos alapító-elnök-helyettes francia és magyar nyelvű beszéddel nyitott meg, majd *Móricz Péter* török üdvözlő szavak után előadást tartott „Fasizmus és turánizmus Törökországban” címen. Az ülésen teljes számban részt vett a török követség és konzulátus személyzete, a budapesti török kolónia s az előkelő közönség soraiban *Balázs György* tábornok, vitéz *Galánthai Glock Tivadar* és *Lorántházi Loránth* Dénes tábornokok stb.

Tokió a világ harmadik nagy városa. A japáni törvényhozás a főváros körül fekvő 84 községet hozzácsatolta Tokióhoz. Ezzel a japáni főváros lakossága 4.880.000 főre emelkedett, s most Tokió nagyságra nézve a világ harmadik városa. Csak London és Newyork nagyobb nála.

Zempléni Árpád, a nagy turáni költő halálának 10. évfordulója alkalmából a La Fontaine Társaság okt. 27-én előadó-ülést rendezett, amelyen *Schöpfung* Aladár méltatta Z. költészetét, megállapítva, hogy Z. romantikus költő volt, aki legszebb műveiben a turáni népek hagyományait dolgozta fel. Gelejiné dr. *Jaulusz* Ilona Zempléniről mint műfordítóról értekezett, majd V. *Medveczky* Mária néhány költeményt adott elő. *Vikár* Béla megemlékezését jelen számunkban közöljük. Az ülésen megjelent *Setälä* Emil miniszter is, valamint a költő családja részéről *Wagner* Károly és neje: *Riszdörfer* Elza úrnő. Társaságunkat dr. *Bán* Aladár képviselte.

Koidula Lidiá-nak, a mult századbéli jeles észt költőnőnek hálás nemzete szobrot emelt születése helyén, Pärnu városában a tengerparti ligetben. A leleplezés ünnepe június 9-én volt, amelyen az avató beszédet a költőnő életírója, Aino Kallas mondta. Ugyancsak Pärnuban június 22—24. napjain országos dal-ünnep volt, amelyen kb. 7000 énekes vett részt.

E. N. Setälä, Finnország magyarországi követe, a helsinki egyetem európai hírű tanára, az idén ment nyugdíjba s ez alkalomból március hóban az egyetem dísztermében búcsú-előadásokat tartott a Kalevala rejtélyes szampójáról. A nagyszámú hallgatóság soraiban a társadalom minden rétege képviselve volt, különösen sok professzor és tudós vett bennük részt. Az előadásorozat külön könyvben is meg fog jelenni.

Magyar zeneművészek sikere Finnországban. Április 4-én hangversenyezett a helsinki-i egyetem dísztermében az úgynevezett „Magyar vonósnégyes”, amelynek tagjai: Fehér Miklós, Novák László, Szemler István hegedűművészek és Baranyay Gyula csellista. Az óriási termet nagy közönség töltötte meg, amely mindvégig érdeklődéssel hallgatta a művészektől előadott Dohnányi-, Hubay-, Kodály-, Bartók- és Szigethy-szerzeményeket. Legnagyobb tetszést arattak a magyar népdalok Hubay és Bartók átdolgozásában.

Bolgár-hét Budapestén. A bolgár nemzet tudvalevőleg ez évben ülte ezredéves fennállásának, ötvenéves önállóságának s Boris király tízéves uralodásának jubileumi ünnepét. Az ünnepségeken József Ferenc főherceg és neje is résztvett, akit a bolgárok nagy lelkesedéssel fogadtak. A bulgáriai örömnünnepnek május hó közepén visszhangja támadt Budapestén is, amennyiben az itt élő s több ezer főre menő bolgár kolónia szintén több napra terjedő ünnepségek keretében adott kifejezést nemzeti lelkesedésének. Ez ünnepségeket rokonszenvesen feltűnővé tette a starazagorai felsőkereskedelmi akadémia véletlenül tanulmányuton itt időző 65 növendéke, akik katonás felvonulásaikkal, a Margitszigeten adott hangversennyel s fáradhatatlan zenekaruk ropogós indulóival egy csapásra meghódították Budapest közönségét. Mindezekben sok magyar is résztvett s a magyar—bolgár barátságának fejlesztése érdekében megleghangú s lelkes beszédek hangzottak el. Különösen Abanaszovics bolgár igazgató beszéde keltett nagy hatást, aki megköszönte a magyarok szíves vendégszeretétét, az ezeréves Magyarországra, a magyar testvérekre s a magyar—bolgár feltámadásra mondott köszöntőt, amire a bolgár diákok zenekara általános lelkesedés közepette a magyar Himnuszt és Hízkegyet játszott el. A jelenlevő magyarok nevében Kritza István főigazgató válaszolt, utalva a háborúelőtti kapcsolatokra, a harctereken vérrel is megpecsételt testvériségre, — további összetartásra buzdította a két nemzet fiait.

Bem tábornok holttestét Törökországból Budapestén át vitték Lengyelországba. Az ez alkalomból június 27-én rendezett gyászünnepségen a Turáni Társaság az ügyvezető alelnök által koszorút helyezett a ravatalra.

Új kormány Észtországban. Észtországban július hóban kormányválság volt. Az új kormány elnöke s így országfő lett Otto *Strandman*, aki már egy ízben miniszterelnök volt, később lengyelországi észt követ s mint ilyen Budapesten is megfordult, amikor a Turáni Társaság teát adott tiszteletére. Hasonlóképp Magyarországot járt ember az új kultuszminiszter, Jaan *Hünerson* is. Strandman célul tűzte ki az észt kormányzat konszolidációját s e törekvésében az országgyűlés nagy többsége támogatja őt.

Est a magyar-japáni kereskedelmi szerződés megkötése alkalmából. Abból az alkalomból, hogy a magyar és japáni kormányok szerződéses viszonyba léptek, a Magyar-Nippon Társaság a Társaság díszelnöke, Ohno Morie japáni császári követ tiszteletére febr. 1-én ötórai teát rendezett, melyen megjelentek: a követ, Kato Denjiro követségi titkár, Imaoka Dsiucsiro tanár, Shimidzu Hiroshi, Gerevich Tibor, Szentgáli Antal, Paikert Alajos, Felvinczi Takács Zoltán, vitéz Csécsi Nagy Imre altábornagy, Glock Tivadar tábornok, dr. Mezei István, Takács Edvárd, dr. Bán Aladár, dr. Somogyi József, Végh Jenő. A teadélután következőleg nagyszabású est volt, melyen politikai, gazdasági és társadalmi előkelőségek vettek részt. A háziasszonyi tisztet dr. Mezei Istvánné, a Magyar-Nippon Társaság igazgatójának neje töltötte be.

Márciusi ünnepségek voltak Finn- és Észtországban. Március 14-én a helsinki kereskedelmi főiskola hallgatóinak klubházában fényes magyar estély volt, amely az egyetemi ifjúság vonószenekarának magyar darabjaival kezdődött, majd dr. Weöres Gyula egyetemi lektor tartott előadást március 15-ének jelentőségéről. Ezt Saarlaho kisasszonynak nagy hatással énekelt magyar népdalai követték. Kaikko elszavalta Petőfinek „A rab oroszlán” és „Dalaim” című verseit. Utána a rektor, W. Bonsdorff éltette a magyar-finn barátságot, mire dr. Jungerth Mihály magyar követ válaszolt, aki feleségével és a követség személyzetével jelent meg. — Tartu észt egyetemi városban a „Fenno-Ugria” egyesület és a „Rokonnépek Akadémiai Klubja” az egyetem aulájában fényes ünnepség keretében ünnepelte a magyar szabadság napját. A magyar Himnusz és más magyar zeneszámok mellett főpontja volt az ünnepélynek Csekey István professzornak beszéde, amelyben méltatta a nap jelentőségét. Utána Ernits egyetemi m. tanár Észtország, Mansikka helsinki egyetemi professzor pedig a levek és az inkeriek nevében üdvözölték anyanyelvükön Magyarországot. Március 17-én, vasárnap délben az „Észt-Finn-Magyar Egyesület” a fővárosban, Tallinban rendezett ünnepélyt, amelyen Päts volt köztársasági elnök bevezető beszédében az ünnep jelentőségét méltatta, Piip professzor, volt államfő Magyarország politikai történelmét ismertette. A zeneszámokkal tarkított program főtárgya Csekey professzornak észt-nyelvű előadása volt. Az ünnepély után Veidermann volt közoktatásügyi miniszter, az Észt-Finn-Magyar Egyesület alelnöke ebédet adott. Magyarország képviselőitében megjelent Taróczy-Szmazsenka Nándor altábornagy követs. tanácsos.

A Magyar Diákkülföldi Bizottság április 14-én a Bristol-szálló termeiben az észt-magyar barátság kimélyítése érdekében tea- és táncestélyt rendezett, amelyen megjelentek a Budapesten élő észtok s nagyszámú magyar vendég. A rendezőbizottság élén Hegedüs Béla, Lopata József László és Héderváry-Kont Miklós állottak.

Finn estély. A Szabad Lyceum febr. 14-én Horthy M. úti helyiségében finn estélyt rendezett, amelyen dr. Bán Aladár a finnek képzőművészetéről tartott vetítettképes előadást, Kovách Ernő finn költeményeket szavalt Bán A. fordításában és *Sebestyén* Andorné zongorakiséret mellett finn dalokat énekelt.

Tea a török követnél. *Behids* bej budapesti török követ és felesége *József Ferenc* főherceg, a Turáni Társaság védnöke és a Turáni Társaság tagjai tiszteletére ápr. 22-én a követség palotájában teát adtak. Jelen voltak a török követség és konzulátus tagjain kívül *József Ferenc* főherceg és felesége, *Anna* főhercegné, *Pekár* Gyula elnök, *Paikert* Alajos elnökhelyettes, *Móricz* Péter és *Bán* Aladár alelnökök, *Marzsó* Lajos főtitkár, *Abdul Latif* főpap, *Glock* Tivadar és *Lóránth* Dezső nyugalmazott tábornokok, *Scholtz* Andor, a kormányzó szárnysegédje, néhai *Zoltán* Béla volt miniszter és még sokan mások. A vendéglátás, mely mindvégig a magyar—török barátság jegyében folyt le, a késő esti órákban ért véget.

Finn úrlovasok magyarországi útja. Június hó első felében egy, kb. húsz férfiból és nőből álló úrlovas-csapat jött el hazánkba, hogy annak nagy részét lóháton járja be. A kirándulást *László* Bertold, Finnországban tartózkodó magyar kereskedelmi megbízott szervezte. A csapat, amelynek vezetője *I. Talvitie* finn vezérkari ezredes volt, beutazta az Alföld, a Dunántúl és északkeleti Magyarország nagy részét. Különösen meleg fogadtatásban volt részük Hévízen, Kaposvárott és környékén, Nyíregyházán, Debrecenben s számos községben, gazdaságban.

Az Erzsébet Népakadémia előadássorozatában dr. *Bán* Aladár december 13-án és 20-án „Az észet nemzet kultúrájáról” tartott előadást ismertetve az észet irodalom, művészet és közgazdaság mai állapotát és történeti fejlődését.

Dr. Pethő Sándor, a kitünő író, október 30-án a Bartha Miklós Társaság estjén előadást tartott Törökország újjászületéséről, amelyben részletesen rajzolta Musztafa Kemál tüneményes pályafutását és reformjainak hatását a kalifai birodalom romjain születt török nemzeti állam berendezkedésére és megerősödésére.

Új magyar konzul Észtországban. Magyarország kormányzója folyó év december hó elsején kinevezte Mart (Márton) *Raud* tallinni lakost Magyarország észtországi konzulává Tallinn székhellyel.

A tartui egyetem jubileuma. December 2-án ünnepelte a tartui egyetem tízéves évfordulóját annak, hogy észet nemzeti egyetemévé átszervezték. Mivel 1932-ben lesz háromszáz esztendeje, hogy Gusztáv Adolf svéd király az egyetemet megalapította, most csak szűkebbkörű ünnepséget rendeztek, melyre mindössze a két szomszédos államnak, Finnországnak és Lettországnak hívták meg az egyetemeit. Az újjáalakítás ünnepsége azonban így is jóval túlnőtt a tervezett kereteken, mert nemcsak a helszinkki, turkui és rigai egyetemek küldötték el képviselőiket. A magyar egyetemek közül a pécsi és a szegedi latinnyelvű üdvözlőiratokat küldöttek, a budapesti egyetem tanácsa pedig volt magántanárárt, *Csekey* Istvánt, a tartui egyetem tanárárt bízta meg képviselésével.

Vasútépítések Törökországban. Musztafa Kemál a Török köztársaság elnöke f. év nov. 1. megnyitó beszédében közölte a nagy nemzetgyűléssel, hogy ez évben 445 km. vasút épült Törökországban s hogy a jövő évre 500 km. vasút építése van elhatározva. E nagyszabású vasútépítésre vonatkozólag megemlítendő, hogy a vasútépítési terv Törökországban összesen 2264 km. vasút építését öleli fel, ez 1933. végéig teljesen megvalósul.

Magyar est Tartuban. A Fenno-Ugria tartui osztálya s az Egyetemi Rokonsági Kör november 19-én igen sikerült magyar estét rendezett. *I. Mägiste* egyet. tanár megnyitó beszéde után *Havas* Annus hegedűművész nő adott elő magyar kompozíciókat nagy hatással, majd zongorán *Ella Lipand* és *Selma Kraut* észet zongoraművésznők játszottak el néhány magyar népdalt. *Csekey* István beszéde után *V. Ernits* tanár tartott előadást multnyári magyarországi útjáról.

Törökország Magyarországon szerez be tenyészállatokat. A török kormány az állattenyésztés fejlesztése érdekében a múlt évben tenyészállatokat vásárolt Magyarországon a karacabeyi állami ménesbirtok számára. A magyar tenyészállatokról szerzett kedvező tapasztalat alapján az idén több, mint ezer darab tenyészkest és anyajuhot vásároltak a törökök. A magas színvonalon levő magyar szarvasmarhatenyésztésre is felhívta az Országos Magyar Gazdasági Egyesület a török kormány figyelmét, mire a török kormány *Tefik* bejt küldte ki a magyar szarvasmarhatenyésztés tanulmányozására.

Hindu rokonaink címen 1929 december 11-én *Vikár* Béla, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, az Országos Néptanulmányi Egyesületben előadást tartott. Kimutatta, hogy minden tudományos alap nélkül vetik egybe némelyek a magyar nyelvet az ú. nev. hun-szkitha törzsek állítólagos maradványainak nyelvével. A „magyar” szóban sohasem volt g hang, holott éppen ebbe a szóba kapaszkodik az említett állítás. Foglalkozott azután az előadó azzal a majdnem nevetségesnek mondható kísérlettel is, amelyben egy angol író nagy garral a magyar és a maori nép között vél rokonságot felfedezhetni. Ennek az elméletnek sincs semmi alapja.

Régészeti előadás. Az Országos Magyar Régészeti Társulat 1929 február 1-i ülésén dr. Felvinczi *Takács* Zoltán „Északkínai népvándorláskori bronztárgyak a Hopp Ferenc-féle Múzeumban” címen előadást tartott. Az előadás igen nagy tetszést keltett szakkörökben s nagy mértékben előmozdította a múzeum iránti érdeklődést.

Az észtek nemzeti éposza, a Kalevipoeg, amely az év elején jelent meg magyar fordításban, most lett nyelven is napvilágot látott *Elina Zälite* fordításában, aki eddig is több észti művet ültetett át erre az ősrégi indoeurópai nyelvre.

Észt képzőművészeti kiállítás volt ez év február havában a helsinki műcsarnokban, amelyet a jeles észti szobrászművész, *Juhan Randsepp* rendezett. A tárlat nagy sikert aratott s bizonyosságot tett az óriási haladásról, amelyet az ifjú észti képzőművészet az utóbbi évtized alatt tett. Itt volna az ideje, hogy az életrevaló rokonnép művészeti teljesítményei iránt nálunk is fölébredne a szakkörök érdeklődése.

Pekár Gyula újabb olasz kitüntetése. Elnökünket, Pekár Gyulát, a milánói Reale Istituto Lombardo di Scienze e Lettere Milano levelező-tagjának választotta az olasz-magyar kapcsolatok kimélyítése terén szerzett érdemeinek elismeréséül.

A törökországi új lovasiskola. A török állami ménesek reorganizációs munkájával kapcsolatosan, amely munkára a török kormány már négy évvel ezelőtt honfitársunkat, dr. *Csiki* Ferencet szerződtette, ezelőtt két évvel egy központi lovász, kocsis- és szokéképző iskolát is állított fel. Az iskola két évfolyamú. Az első év az általános, a második a különleges kiképzésnek van szentelve. Az iskolának jelenleg harminc török látogatója van. A hagyományos török lovastehetség és a gondos nevelés máris gyönyörű eredményeket produkált és a lovaglóiiskola kis növendékei az angorai, brusszai és konstantinápolyi versenyeken sik-, akadály-, vadászversenyekkel és díjugratási számaikkal mindig az érdeklődés központjában állanak. Minden török lovas- és lótenyésztési mozgalomnak a lelke a köztársaság nagyhírű miniszterelnöke, *Ismet* basa, *Ihszán Abidin* bej államtitkár és *Ismet* basa kiváló első szárnysegéde, *Atif* bej, a világháborút megelőző évek párisi török követének a fia, aki annak idején a francia pályákon sok uralvasgyőzelmet aratott. Igen valószínű, hogy a török lovaglóiiskola növendékei még ez év folyamán egypár hétre a magyar ménesek vendégei lesznek.

Glock Tivadar nagy festménye a kormányzó hősi testvéréről. A világháború legvitézebb hősi halottjainak sorába tartozik *Horthy* Szabolcs, a kormányzó testvéröccse, aki mint Szolnok vármegye főispánja, önként jelentkezett katonai szolgálatra és Tisza István gróf rendelkezése ellenére ment ki az orosz harctérre. Huszárfőhadnagy volt és egy veszedelmes felderítés alkalmával kozákok fogták körül. *Horthy* Szabolcs vitézül küzdött, végül azonban legyőzte a túlerő. A világháborúnak ezt a jelenetét hatalmas kompozícióban festette meg Glock Tivadar tábornok, a Ludovika Akadémia tanára, aki a széleskörű tudása mellett mint történelmi festő is kiváló.

Japáni vendégek Budapesten. Június hóban M. Ino és Hideo Suto, akik a bukaresti nemzetközi mezőgazdasági konferencián a japáni kormányt képviselték, Budapestre jöttek. A delegátusok Reitzer József konzuli titkár kíséretében meglátogatták Mayer János földművelésügyi minisztert, aki hosszabb kihallgatáson fogadta a japáni vendégeket. A delegátusok később Mayer Károly államtitkárral és Balázsovits Ernő helyettes államtitkárral folytattak megbeszéléseket. Ezt követően felkeresték a Földbirtokreform pénzügyi lebonyolítására alakult szövetkezetet. Ott behatóan érdeklődtek a lebonyolítással kapcsolatos pénzügyi kérdések iránt. A japáni delegátusok elmondották, hogy kormányuk a közeljövőben nagyszabású földbirtokreformot fog végrehajtani, hogy a földbérlet és a háztulajdonosok közötti jelenlegi feszült helyzetet enyhítse.

A szabad finn köztársaság évenként december 6-án üli függetlensége kiáltásának emléknapját. E nap előestéjét az idén is megünnepeltük a Pedagógiai Szemináriumban rendezett előadó-ülésünkön. Az elnöki megnyitó beszédet *Pekár* Gyula mondotta, válaszolva a finn szabadságharc mozzanatait s üdvözölve Finnország képviselőjét, *Saxlehner* Ödön főkonzult. *Bán* Aladár vetítettképes előadást tartott Finnországról és népéről és *Sonkoly* István zeneakadémiai tanár a finn zene népies elemeiről értekezett. *Paikert* Alajos elnökhelyettes mondott meleg köszönetet az előadónak. Az ünnepségről a finn lapok bő ismertetést közöltek.

Magyar-est Észtország fővárosában eszperantóul. 1929 december 1-én az Észt-Eszperantó-Szövetség fényes sikerű eszperantó-estélyt rendezett az Estónia-színházban, nagyszámú közönség részvételével. V. Vaher szövetségi elnök Magyarország történetéről beszélt nagyon meleg hangon. Utána Viigas S., aki résztvett a budapesti eszperantó vilákkongresszuson, előadást tartott Magyarországról és vetített képekkel bemutatta a főváros és a vidék legszebb részeit, nemzeti viseleteket és szokásokat. A műsoron szerepelt Liszt magyar rapszódiaja, továbbá Petőfi-versek, Kalocsay fordításában. A tallinni ópera tenorénekese, A. Kikas Balázs Árpád két dalát adta elő. Ezenkívül még Kacsóh Pongrác, Lavotta Rezső, Kun László, Szabados Béla és Sárkány Sándor eszperantóra fordított dalaiból énekeltek.

Kitüntetett tudós. Dr. *Erdélyi* Lajos egyetemi rendkívüli tanárt, aki a finn-ugor összehasonlító nyelvtudomány egyik legjelesebb magyar művelője, a helsinki finn-ugor társaság tudományos munkássága elismeréséül tagjává választotta.

TÁRSASÁGI ÜGYEK.

Turáni előadásorozat.

Ismeretterjesztő előadásorozatunk — a székesfőváros tanácsának és dr. *Ozorai Frigyes* főigazgató úrnak jóindulatából — az idén is megszokott helyiségünkben, a Pedagógiai Szeminárium tágas nagytermében folyt le, amelyet az érdeklődők serege gyakran teljesen megtöltött. Ezt az évtizedes intézményünket a székesfőváros iskolánkívüli Népművelő Bizottsága anyagi támogatásban is részesítette. 11 előadásunk között 3 nemzeti ünnepség volt.

Október 25-én volt az első előadó ülés Törökország nemzeti ünnepének tiszteletére. Megjelent a budapesti török követség és konzulátus személyzete *Vaszif bej* követ vezetésével. Az ülést *Pekár Gyula* elnök nyitotta meg vázolva a török-magyar baráti viszony feladatait s eddigi fejlődését. Utána *Móricz Péter* ú. v. alelnök „Musztafa Kemál legújabb reformterveiről”, főleg az új török írásról érkezett. *Izmet pasára*, a görögök legyőzőjére hivatkozott, aki ismételten kijelentette, hogy az a csata, amelyet az új írásjelek elfogadtatásával a nagy *Gázi* és munkatársai legújabban megnyertek, nagyobb jelentőségű Törökországra nézve, mint aminő volt a *Szakária* folyónál kivívott győzelem. Ebben a kulturális hadjáratban legyőzték a maradiságot és utat nyitottak a művelődés gyorsabb terjedésének. Ez az írásreform mondhatni zseniális és teljesen önálló. De *Baskiriában* és *Azerbejdzsánban* használt új török írásnak a rendszere a törökben hiányzó betűk jelzésénél egészen más. — *Végh Jenő* „Az új törökség lelke” címen tartott előadást, amely mult évfolyamunkban jelent meg. Végül ifj. *Szász Károly* néhány török tárgyú verset adott elő nagy hatással.

November 8-diki ülésünkön dr. *Bozóky Dezső* tanácsnok-orvos tartott előadást „A keletázsiai népek halotti és temetkezési szokásairól”. Fejtegetéseit azzal kezdte, hogy a keletázsiai nagy népek egész állami és társadalmi berendezkedése az ősök tiszteletén alapszik. Ezt tudva, sok, nekünk érthetetlen és különös szokás érthetőbbé válik. A kínaiak hisznek a túlvilági életben, sőt sorsuk intézésében a halottak szellemei igen nagy szerepet visznek. Ők csak a testet temetik, a lélek a családban marad s ott lakik velük egy fedél alatt az ősök oltárára tett „ösi tábla”-ban, melyen a halott neve diszeleg. Éppen ezért sem a kínai, sem a japáni temetések nem folynak le a mi temetéseink szomorú hangulatában. Náluk még a gyász színe sem fekete, hanem fehér. A kínai ember lelkivilágába és gondolkodásába érdekes bepillantást enged, hogy a haldokló még él és teljes öntudatnál van, mikor ráadják a halottas ruhákat és hallja, amint körülötte egész hangosan az ő bekövetkezendő haláláról és temetéséről beszélnek s igen gyakori, hogy az öltöztetéssel járó ráncigálás közben adja ki lelkét. A szülők iránti tisztelet minden jó fiútól megkívánja, hogy apját egyik születésnapján szép

koporsóval lepje meg. A koporsó, mint meghitt bútordarab valósággal a lakás berendezéséhez tartozik és az apa büszkén mutogatja ismerőseinek, hogy milyen szerető gyermekei vannak. Kinában nagyon fontos dolog a temetésre nézve kedvező helynek és időnek megállapítása. Ezeket a templomudvarokon tanyázó kínai jóskok végzik fizetség fejében. Ez a körülmény vezetett az úgynevezett „halottak városa” létrejöttéhez, mely minden nagyobb városban külön rész. Virágokkal díszített uccáin apró házak állanak, bennük csupa kis szobával, melyekben hónapokig, sőt évekig is elpihen egy-egy halott a koporsójában, míg a temetési nap elérkezik. Akár egy szállodában, úgy fizetnek ott a halott hozzátartozói hetenként a szobáért. Temető egész Kinában alig van, de tulajdonképen az egész kínai birodalom egyetlen nagy temető. Bárhol állunk, százzámra látjuk mindenütt a szántóföldeken, a hegyek oldalain a szétszórt sírokat. Az érdekes néprajzi előadást a szerző saját felvételű vetített képekkel kísérte.

November 15-én és 22-én dr. *Turchányi* Tihamér olvasott fel; első előadása „Az őshunnok műveltségi állapotát” ismertette, rendszerbe foglalva mindazon kultúrális elemeket, amelyeknek nagy része a hunnoknak köszöni létét. Második előadása „A turáni népek szerepe a kínai birodalom kialakulásában” címen főleg a hunnok óriási befolyását mutatta ki elsőrendű szakművek alapján.

November 29-diki ülésünk előadója *Baráthosi-Balogh* Benedek volt, aki a „Szachalini népélet”-ről beszélt érdekes képek bemutatásával. Előadó három ízben volt Szachalin földjén s így fejtegetéseit utazása közben szerzett tapasztalatainak elmondása tette közvetlenné. Az ajnuk Jezo-, Szachalin- és Kurili-szigetekre szorultak. A nagyszámú s kiváló vitézségű népből ma alig húszezer él még s ezek is gyors pusztulásnak indultak. Pedig kár ezért a szép és tehetséges fajért, amely egyik ázsiai ősfaj maradéka. Az előadó részletesen ismertette e régi nép életmódját és küzdelmeit a hatalmas japáni néppel.

December 6-diki ülésünk a finn nemzeti ünnepnek szölt. Az elnöki megnyitót *Paikert* Alajos alapító-elnökhelyettes mondotta üdvözölve a finn testvérnemzetet szabadsága kivívásának 11. évfordulója alkalmából. Majd dr. *Bán* Aladár olvasta fel „Finnország államiségának kialakulása” c. tanulmányát, amely mult évfolyamunkban látott napvilágot. Befejezésül *Végh* Aranka finom művészettel adta elő a finn népköltés néhány gyöngyszemét Bán Aladár fordításában.

A karácsonyi szünet után január 24-diki előadásunkon „A török nőkérdés”-ről *Komjáthy* Erzsébet beszélt. Ismertette a török nő sorsát a régi háremekben, a padisah és a kegyencnök életét, majd áttérve a mai Törökországra hangoztatta, hogy a török nők előtt megnyitak a hárem kapui és a kenyérkereső munka minden ága. Az orvosi fakultás hallgatóinak legnagyobb része nő és a jogi pályára is készülnek. A fővárosban és nagyobb városokban női egyesületek alakulnak, amelyek társadalmi akciókban vesznek részt s a művészetek pártolását s a művészet fejlesztését tűzik ki célul. Ma már alig van lényeges különbség az európai és a török nő élete között.

Január 31-én dr. *Pázmány* Zoltán egyetemi tanár tartott felolvasást „Tanulmányok a Szélső-Keletről” címen. Előadásában rámutatott arra, hogy Japánt csodálatraméltó elsajátítási képessége és katonai hősiessége teszi arra hivatottá, hogy nagyhatalom létére magához ragadja az ázsiai hegemoniát. Ennek már több jelét látjuk; s méltán retteg Európa és Amerika ettől az úgynevezett sárga veszedelemtől. Nekünk azonban a japániak, mint turániak, rokonaink. Noha ipara és kereskedelme fellendülése miatt az angol-szász faj új világháborút nem is idéz fel, mert nincs kilátás arra, hogy a japáni ipar és kereskedelem a németnek nagyságát

eléri, mindazonáltal nemzeti érdekünk, hogy Japánnal mennél bensőbb kapcsolatot létesítsünk. S magára a Felkelő Nap Birodalmára sem lehet közömbös, hogy a maroknyi magyar, ez az idegenek közé ékeltek rokonnép, ezeréves erejének teljében ne uralkodják a Kárpátok alján. Hiszen az orosz óriás szomszédsága, illetve a világ szlávsága Japánt is veszélyezteti.

Február 7-én a Turáni Társaság társelnöke, dr. *Cholnoky* Jenő egyetemi tanár „Pusztai jelenségek” címen beszélt az ősi kínai-római érintkezésekről, kivált selyemszállító utakról, Stein Aurél és saját felfedezései alapján. Így Cholnoky állapította meg azt a világszerte elfogadott tényt, hogy nem kizáradás okozta az ázsiai puszták kultúréletének lehanyaglását, hanem egyéb okok; pl. a sülyedő polgáriassultság folytán tönkrementek az öntöző csatornák. Az előadást tudományos értékű vetítések is élenkítették.

Ugyane hó 14-én — Krisztinkovich Pál megbetegedése miatt — *Bán* Aladár tartott előadást az észti népköltészetéről s néhány részletet mutatott be akkor megjelent Kalevipoeg-fordításából. Febr. 21-én volt az észti nemzeti ünnep. Az elnöki megnyitó után *Bán* Aladár felolvasta „Az észti irodalom világirodalmi értéke” c. dolgozatát, majd báró *Szentkeresztyné Nyegre* Rózsi úrnő észti költők műveiből szavalt *Bán* A. fordításában nagy tetszést keltve a hallgatóság körében. Az ünnepséget s az ezzel véget ért sorozatot *Paikert* Alajos elnökhelyettes zárta be köszönetet mondva mindazoknak, akiknek buzgalma a sorozat sikerét biztosította.

A Turáni Társaság külön előadásai és díszülései.

A Pedagógiai Szemináriumban évenként tartott rendszeres előadásorozaton kívül Társaságunk többnyire saját helyiségében külön alkalmi előadásokat és díszüléseket is rendez; ezeken túlnyomórészt külföldi szakemberek tartanak előadást turáni kérdésekről. 1929-ben a következő ilyen alkalmak voltak:

Január 20-án igazgatótanácsai ülés volt, amelyen *Pekár* Gyula elnöklele alatt részt vett az új török követ, *Behids* bej, követségének első és második titkárja kíséretében, valamint *Abdul Latif* főpap, továbbá *Saxlehner* Ödön finn főkonzul és *Liipola* Yrjö alkonzul, *Paikert* Alajos elnökhelyettes, *Móricz* Péter ügyvezető alelnök, *Bán* Aladár és *Dessewffy* István alelnökök, *Zsedényi* Béla, vitéz G. *Glock* Tivadar, *Kovács-Karap* Ernő, *Turchányi* Tihamér igazgatósági tagok és *Pázmány* Zoltán egyetemi tanár. *Pekár* Gyula elnök hosszabb francia beszéddel melegen üdvözölte *Behids* bejt, aki mostani missziója előtt a török birodalom közmunkaügyi minisztere volt, köszöntötte a rokon finn nemzet képviselőit is. Kiemelte a török és a magyar nemzet közös eredetét, közös eszményeit és a százados harcok után végre bekövetkezett őszinte, igaz barátságát. Felajánlotta a Turáni Társaság jó szolgálatait, Törökországnak most nagy erővel és sikerrel megkezdődött gazdasági és kulturális újjászervezésében. Egyben dicsérettel emelte ki a már két évtized óta köztünk élő és mindkét nemzet érdekében értékes szolgálatokat tett török főpap, *Abdul Latif*, érdemeit. *Móricz* Péter azután ismertette a társaság memorandumát Törökország újjáépítése érdekében. A memorandumhoz még *Kovács-Karap* Ernő és *Glock* Tivadar szólottak hozzá, mire *Paikert* Alajos felsorolta a török birodalom mezőgazdasági, erdészeti, technikai és tudományos szempontból való megújítása alkalmával végzendő teendőket. *Behids* bej halásan köszönte meg a Turáni Társaság figyelmét és kijelentette, hogy mind ő maga mindent el fog követni a két rokon nemzet barátságos együttműködése érdekében, mind kormányánál hasonló irányban közben fog járni.

Június 7-én *Resid Szavfet bej*, török író és nemzetgyűlési képviselő tiszteletére díszülés volt, amelyen megjelent Társaságunk védnöke vitéz dr. *József Ferenc* főherceg, *Pekár Gyula* elnök, *Bán Aladár* alelnök s ezenkívül a következők: *Behids bej*, *Ahmed Nadir*, *Nurullah*, *Djevad Oszman bej*, *Abdul Latif*, *Petroff* bolgár ügyvivő, báró *Balázs György* tábornoszernagy, *Kratochvilla Károly* tábornagy, *Loránth Dénes* és vitéz *G. Glock* Tivadar tábornokok, dr. *Simon András* és dr. *Éri Márton* országgyűlési képviselők, *Medgyaszay István*, dr. *Loránth Mária*, vitéz dr. *Horváth Béla*, id. *Erödi-Harrach Béla* és neje, *Vermes Béla* és neje, *Jánosi Gábor*, *Huszka József*, özv. *Kolozsváry Dezsőné*, özvegy *Szilvási Rácz Ödönné*, *Végh Jenő*, *Vig Albert*, *Magyar Dezső* és neje, *Németh István*, *Pongrácz Jolán*, *Szegeedi-Maszák Miklós*, dr. *Mezei István*, *Bicsérdy Lajos*, *Szilvási Rácz Ödönné*, *Végh Jenő*, *Vig Albert*, *Magyar Dezső* és neje, *Zsivánovits Béla*, dr. *Imrédi Molnár László* és neje, *Zajti Ferenc* stb. — *Pekár Gyula* elnök megnyitván az ülést üdvözlí a megjelenteket és az előadót, akit felkér előadása megtartására. *Resid Szavfet* bej francia nyelven tartotta mindvégig nagy érdeklődést keltett előadását. Rámutatott a törökség hatalmas energiájára, amelylyel a világtörténelemben a maga nagy szerepét mindmáig betölteni igyekezett. Minden ellenkező elmélet cáfolatául hangzottatta, hogy a törökség teljesen uraltáji fehér faj nem sárga (mongol). A törökségnek négy nagy világtörténeti mozgalmáról beszélt ezután részletesen. Az első volt az, amelynek során a turáni népek elfoglalták Ázsia központi fennsíkját egészen Indiáig, Alaszkáig és az etruszk Itáliáig. A második volt Attijla hunjainak felvonulása Kína és a nyugat-romái birodalom tartományai között. A harmadik Dzsingisz kán korával kezdődött, amiódn a törökök voltak zászlóvivői a művelődésnek és a kereskedelemnek. Negyedik szereplésük volt az ottománok bevonulása Európába. Rendkívül érdeklődést keltett az a megjegyzése, hogy a török uralom nem pusztította el a magyarságot, mint azt eddig általában tanították, hanem ellenkezőleg megőrizte a germanizálással szemben. A törökökben most kezd fejlődni a turáni rokonság tudata. Ennek az eszmének nagy hivatása van a jövő kialakulásában. — *R. Szavfet* bej tőlünk hosszabb útra indult s október hó végén Helszinkiben is megfordult s ott törekedett szorosabb kapcsolatot teremteni a finn és a török szaktudósok között. *Mikkola József*, *Räsänen* és *Donner* egyet. tanárok fogadták őt és beható tárgyalásokat folytattak vele a felvetett kérdérről.

Szeptember 6-iki külön ülésünkön *Ernits Vilmos* ész egyetemi m. tanár tartott előadást „Rokonsági munka Észországban, különösen az észt-magyar kapcsolatok fejlesztése” címmel. Megjelent *Paikert* Lajos elnök, *Móricz Péter* és *Bán Aladár* alelnökök, *Németh József* miniszteri tanácsos, *Weöres Gyula*, a helsinki egyetem magyar lektora és nagyszámú hallgatóság. Az előadó folyékony magyar nyelven tartott előadást, amely mindvégig lebilincselte a hallgatóság figyelmét. Bevezetésül vázolta a magyar és finn-ugor népek közti tudományos és társadalmi érintkezés történetét, főleg a rokon észt nemzet lelkes vonzalmát a most nehéz sorsot élő magyar nép iránt, amelynek boldogulását az észtek szívből óhajttják, sőt tőlük telhetően elő is igyekeznek mozdítani. Az észt nép küzdelmeit ismertetve, ügyesen domborította ki azt a gondolatot, hogy e kis turáni nép jövőjének záloga a törhetetlen, szívós fajszeretet. Előadása második felében gyakorlati javaslatokat tett, amelyek legfontosabbjai a következők; finn—ézt—magyar tudományos intézetek felállítása, az alkoholelleses mozgalomnak bekapcsolása a rokonsági munkába, diákcsera a három finn—ugor nemzet között s az iskolákban évenként egy rokonsági-nap elrendelése, amelyen az ifjúság

buzdítást és felvilágosítást nyerne a néprokonság eszméjének ápolására. A Turáni Társaság vezetősége gondoskodni fog a javaslatok megvalósításáról.

Társaságunk Bulgária nemzeti ünnepén, okt. 3-án díszülést rendezett, amelyen nagy és előkelő közönség jelent meg. Ott voltak: *Pekár* Gyula elnök, *Paikert* Alajos elnökhelyettes, *Móricz* Péter és *Bán* Aladár alelnökök és számos tag. A bolgár követség tagjai *Csomakov-Petrov* ügyvivő vezetésével jelentek meg, ott voltak még *Liipola* Yrjö finn konzul, *Behids* bej török követ, *Abdul Latif*, *Traeger* Ernő miniszteri tanácsos, *Glock* Tivadar tábornok stb. *Pekár* Gyula elnöki megnyitó beszéde után *Németh* József miniszteri tanácsos előadást tartott „A bolgárok hajdan és most” címmel. Kimutatta, hogy nincs Európának olyan nemzete, amely annyi megpróbáltatáson ment volna keresztül, mint a magyar és a bolgár. A bolgárok kereken 250 évvel előbb jelentek meg Európában, mint a magyarok. Mikor a magyarok mostani hazájukba bevonultak, a bolgár nemzeti állam fénykorát élte. A történelem folyamán magyarok és bolgárok néhányszor egymás ellen küzdtek, de sokkal gyakrabban együtt a bizánci és török uralom ellen. Az előadó azután az adatok hosszú sorával igazolta, hogy a bolgároknak sokkal nagyobb az avar, besenyő, kun, tatár, magyar, török vérkeveredés, mint a szláv. A bolgárok többsége szlávnak tudja magát, csak a felső osztályokban kezd ébredezni a turáni öntudat. Az újabb politikai fejlemények ennek terjedését előmozdítani látszanak. *Csomakov* bolgár ügyvivő francia nyelven mondott köszönetet a szép ünnepségért és fejtegette a bolgár-magyar kapcsolat lehetőségeit.

A Társadalmi Egyesületek Szövetsége és a Turáni Társaság együttes rendezésében okt. 18-án érdekes előadást tartott az Iparművészeti Múzeumban Baskiria volt államfője, *Validi Achmed Zeki* bej, aki most konstantinápolyi egyetemi tanár. Az előadó az oroszországi mohamedánok jelenlegi helyzetéről beszélt, illetve rövid török összefoglaló bevezető után dr. *Tagán Galindsán* menekült baskiriai alezredes magyarul felolvasta az előadás szövegét. Az előadó ismertette Turkesztán mohamedán lakosainak a bolsevik kormányzattal szemben való viszonyát, a mai helyzet hátrányait és előnyeit, s azt a válságot, amelyet a szovjet hatása a mohamedán társadalomban okozott. Végül Turkesztán kereskedelmi jelentőségéről szólt. A TESz nevében *Nyiredy* Jenő társelnök üdvözölte Baskiria volt államfőjét, majd a Turáni Társaság képviselőjében *Móricz* Péter főkonzul török nyelven mondott pár köszöntő szót a hallgatóság nevében.

November 5-én zártkörű felolvasó-ülés volt, amelyen *Kühnelt-Leddihn* Erik lovag Bécsből „A magyarság hivatása keleti megvilágításban” c. dolgozatát mutatta be magyar nyelven. Fejtegetései bevezetéséül a modern fajelméletet érintette és gazdag statisztikai anyaggal ismertette Trubeckoj Nikoláj hercegnek a nem európai eredetű nemzetek és a romano-germán kultúra közötti küzdelemre vonatkozó megfigyeléseit és megállapításait. Számos példával támasztotta alá Trubeckoj hercegnek, aki ezidőszert a bécsi egyetemen adja elő az orosz történelmet és irodalmat, azt az első hallásra talán meglepő megállapítását, hogy ez a romano-germanizálás milyen károsan befolyásolta Oroszország kialakulását és nem utolsósorban milyen nagy mértékben sodorta a mai lejtőre. Amit Trubeckoj herceg Oroszországra állapít meg, az mutatis mutandis a többi nem román vagy germán fajú közép- és keleteurópai nemzetre is áll. Innen ered, szerinte, az a kulturális káosz, azok az osztályellentétek és a munkának az a szétforgácsolása, melynek mindnyájan tanui vagyunk. Nem kevésbé érdekesek voltak az előadónak azok a megállapításai, amelyek a nyugati kultúra auspiciumaival foglalkoztak a közeljövőre nézve. — Az érdekes előadást *Paikert* Alajos elnökhelyettes köszönte meg

hangoztatva, hogy a magyar nemzet, amidőn a turáni népekkel való rokonságot és baráti viszonyt ápolja s kultúrájukat tanulmányozza, korántsem kívánja a nyugati kultúrát figyelmen kívül hagyni, mert a turáni népek kulturális és gazdasági fejlődése az egész emberiségnek is hasznára válik s nem zavarja meg a nyugati népekkel való együttműködés összhangját.

Közgyűlés.

A Turáni Társaság f. évi november 26-án d. e. 11 órakor tartotta saját helyiségében ezidei közgyűlését *Pekár Gyula* elnöklete alatt. Az elnökön kívül megjelentek: *Paikert* Alajos elnökhelyettes, *Móricz Péter* ü. v. elnök, dr. *Bán Aladár* alelnök, dr. *Marzsó Lajos* főtítká, továbbá a köv. igazgatósági, rendes és pártoló tagok: *Abdul Latif*, Baráthosi *Balogh* Benedek alelnök, *Bartos* Róbert, dr. *Dessewffy* István alelnök, vitéz dr. *Horváth* Béla, nemeskéri *Kiss* Sándor (Stockholm), *Kovács-Karap* Ernő alelnök, *Krisztinkovich-Kovács* Pál, *Huszka* József, *Magyar* Dezsőné, *Marzsó* Ferenc, *Németh* István, dr. *Pataky* Tibor, *Podhorszky* Vilmos, dr. *Rónay* Károly, dr. *Rüblein* Rikárd, özv. *Szentiványi* Gáborné, dr. *Tagán* Galindsán, dr. felvinczi *Takács* Zoltán, dr. *Teghze-Gerber* Ferenc, *Végh* Jenő, *Vig* Albert, *Wiegand* Ede, *Zajti* Ferenc, *Zsedényi* Béla, *Zseny* József.

Pekár Gyula elnök megnyitván a közgyűlést, üdvözli a megjelenteket, különösen azokat, akik a turáni eszme érdekében hatásos működést fejtettek ki s Társaságunk céljait elősegítették. Azután behatóan fejtegeti a Védnökünk Ö kir. Fenségétől megpendített gondolatnak: a Duna hullámai közé állítandó Attila-emlékmű megvalósításának kilátásait, a rokoni kapcsolatok fejlesztésének lehetőségeit, s meleg elismerésének ad kifejezést *Paikert* Alajos alapító-elnökhelyettes működése iránt, aki állandóan ébren tartja a turáni eszme fontosságának tudatát.

Paikert Alajos indítványozza, hogy azon külföldi előkelőségeket, akik a rokoni kapcsolatok terén kimagasló tevékenységet fejtettek ki, a közgyűlés *tiszteletbeli* tagokká válassza. Ezek a következők: *Stein* Aurél nagy hazánkfia, *Setälä* Emil Nestor Finnország követe, *Päts* Konstantin v. észt államfő, *Arnaudoff* Mihály szofiai egyet. tanár, Achmed Validi *Zeki* bej sztambuli egyet. tanár, *Aksura* Juszuf sztambuli egyet. tanár, *Aibara* Susumu japáni lapszerkesztő. Az ajánlottak közfelkiáltással megválasztattak; hasonlóképp megválasztották *Jivanji* Jameshedji *Modi* bombay egyet. tanárt *Zajti* Ferenc ajánlatára.

Móricz Péter ü. v. alelnök jelentésében először köszönetet mond a Társaság nevében Védnökünk Öfenségének, valamint az elnökségnek és igazgató-tanácsnak támogatásukért, azután vázolja a Társaság multévi működésének lefolyását, kiemelve taglársaink irodalmi működését, különösen *Pekár* Gyula elnök turáni regényét „A tizezermérföldes sárkányt”, *Bán Aladár* „Kalevipoegjét” s *B. Balogh* Benedek turáni könyveit. Egyéb tárgyak: nevelésügyi akciónk, török gazdasági kapcsolataink, középázsiai s egyéb bizottságaink és szakosztályaink működése, nemzeti ünnepek megülése s a Török Intézet ezidei tevékenysége.

Bán Aladár mindenekelőtt vázolja a Finn-észt Intézet működését, amely főképp az ideérkező finn-észt vendégek fogadására, finn, észt, magyar hírszolgálatra, kongresszusok előkészítésére s rokoni ünnepek rendezésére irányult. Majd ismerteti a Turáni Tanfolyam idei működését és a Turán folyóirat ügyeit.

Marzsó Lajos főtítká ismerteti a taghullámozást, a Társaság beléletének mozzanatait, a könyvtár gyarapodását vásárolt és ajándékba kapott művekkel s a Társaság tevékenységének rendjét. Főlemlíti, hogy a Finn köztársaság elnöke dr.

Bán Aladárnak a Finn Fehérrózsza rend I. oszt. lovagkeresztjét adományozta s az Eszt Irod. Társ. Kalevipoeg fordításának megjelenése alkalmából Bán Aladárt és Vikár Bélát tiszteleti tagjai sorába iktatta.

Teghze-Gerber Ferenc, a pénzügyi és számvizsgáló bizottság elnöke bemutatja az 1927/28. és 1928/29. évi zárszámadást és költségvetést, amelynek alapján a pénzkezelőségnek a felmentés megadatik.

A fenti jelentéseket a közgyűlés tudomásul vette s az Elnök a közgyűlés elismerését és köszönetét fejezte ki a tisztikarnak a múlt évben végzett lelkiismeretes és eredményes munkásságáért. Az igazgató-tanács alapszabályszerű kiegészítése után az elhunyt Eszterházy Jenő helyébe Wiegand Ede főisk. tanár tanácstaggá választott. Thoroczkai-Wiegand Ede megköszönve a bizalmat, a turáni elemek széleskörű bevitelét sürgette a közoktatás terén. Végül Zajti Ferenc bejelentette, hogy az Indiában felállítandó Collegium Hungaricum felépítésére 300.000 pengőre volna szükség, amit társadalmi úton gondol megszerezni és ő maga 1000 pengővel megkezdí a gyűjtést.

Turáni Tanfolyam.

Társaságunk nyelvi tanfolyama immár negyedik évbe lépett. Az 1928/9-ik, azaz III. tanév október 22-én nyílt meg ünnepies aktussal *Cholnoky* Jenő tanár-elnök elnökletével, aki megnyitó beszédében vázolta a turáni nyelvek tanulásának fontosságát tudományos és közgazdasági szempontból. A záróvizsgálat március 20-án volt, amelyen a hallgatók kiváló előmenetelről tettek bizonyosságot s 15-én bizonyítványt is kaptak. Kiemeljük *Magyar* Dezsőné, aki mindhárom nyelvben feltűnő előmenetelt tanusított. A beiratkozottak száma 40 volt. A török nyelvet vitéz Galantai Glock Tivadar tábornok, a japánit Imaoka Dsuicsiro tanár s a finn nyelvet dr. Bán Aladár igazgató adta elő. Az évváró ünnepen Pekár Gyula elnök elismerésének adott kifejezést s köszönetet mondott a tanárelnöknek, az előadókknak, dr. Farkas László titkárnak buzgó működéséért, valamint a kultusz-miniszterium képviselőjének, Bartos Róbert min. tanácsosnak s a főváros képviselőjének, Krisch Jenő igazgatónak s a Népművelő Bizottság titkárnak, dr. Novágh Gyulának jóakarató támogatásukért, amellyel lehetővé tették a tanfolyam sikeres működését.

A negyedik év 1929. okt. 14-én nyílt meg 52 hallgatóval. Sajnálattal jegyezzük meg, hogy Imaoka Dsuicsiro küszöbön levő hazautazása miatt nem vállalhatta a japáni nyelv előadását s így e tisztre a tanfolyam vezetősége dr. Turchányi Tihamért kérte fel, aki a megbízatást készséggel elvállalta.

A tanfolyam irányítását annak igazgató-tanácsa végzi, amelynek tagjai: Pekár Gyula elnök, Cholnoky Jenő tanárelnök és társelnök, Paikert Alajos elnök-helyettes és Móricz Péter ü. v. alelnök a Turáni Társaság részéről; Bartos Róbert min. tanácsos a kultuszminiszterium képviselőjében, Krisch Jenő igazgató a főváros részéről s Glock Tivadar, Bán Aladár és Turchányi Tihamér előadók és dr. Farkas László titkár.

Értesítés.

Értesítjük t. tagtársainkat, hogy a Turáni Társaság könyvtárának szakszerű rendezése befejezést nyert. Könyvtárunk kerekaszámban 1000 művet tartalmaz, amelyek túlnyomó részt a turáni népekkel foglalkoznak. Tagtársaink a könyveket

a Társaság helyiségében délelőtt 11—2-ig olvashatják, a könyvek elvitele csak a teljes becsérték letétele ellenében engedélyeztetik.

Rádió-előadásaink.

Az elmúlt év folyamán a következő rádió-előadásaink voltak. *Maderspach* Viktor: Keleti gazdasági kapcsolataink lehetőségei. — *Imaoka* Dsuicsiro: A japáni virágművészet. — Dr. *Tagán* Galimdzsán: Baskírország és népe. — *Szentgáli* Antal: A turáni népek zenéje (bemutatókkal). — dr. *Dessewffy* István: A turáni eszme és a magyarság jövője. — *Móricz* Péter: Mustafa Kemal és a törökországi reformok. — Dr. *Pröhle* Vilmos: A japáni nép. — *Móricz* Péter: Törökország világpolitikai helyzete. — Dr. *Bán* Aladár: Az észt irodalom kimagasló értékei. — Dr. *Turchányi* Tihamér: Az ősmagyarok foglalkozása. — *Erdőbényei Németh* József: Nyugat-Turkesztán népei.

Új tagok.

Új tagok. Az 1928/29. évben a következő új tagok vették fel: a) rendes tagok: Faraó József magister; Kulin István okl. közgazdász; dr. Réthly Antal egy. m. tanár; dr. Tagán Galimdzsán okl. közigazda, dr. Virányi Elemér tanár; Nakamura Kaju, japáni író. b) Pártoló tagok: Bánsághy György, Erdélyi Lajos, Magyar Dezsőné, Perényi Lajos, Stanecz Ernő (Békásmegyer-Csillagh.), Stark Ferenc, Szegedy-Maszák Miklós, Varga Bálint, Harsányi Ferenc, Pfeifer Ferdinánd cég.

R é s u m é

de contenu de la XII-ème année (1929) du „Turán“.

Dr. Eugène de Cholnoky, professeur d'université en titre et coprésident de la Société Touranienne démontre dans son traité sur „L'importance de la vie dans les oasis pour l'histoire de la culture“, en se basant sur des données historiques et archéologiques, que les cultures anciennes les plus originales et les plus complètes se sont développées dans les oasis. Ces cultures ont pénétré ensuite la vie des peuples ayant des relations avec les oasiens. Ces relations étaient le résultat de l'invasion d'autres peuples dans les oasis ou bien de l'expansion des oisiens. De telles cultures indépendantes existaient en Mésopotamie, en Égypte, en Crète et, sous l'influence de ces pays, en Perse, dans l'Inde, en Tourkestan Oriental, dans la plaine dite Touranienne, au Maroc et, indépendamment des autres cultures, dans la région produisant du riz de l'Asie de sud-est et au Mexique. Il indique, enfin, les causes de déclin de la culture des oasis et, comme telle, en premier lieu la catastrophe née de l'excès de population. *Béla Vikár*, secrétaire général de la Société la Fontaine et ancien rédacteur du Turán, fait sous l'intitulé „Le dernier chaman“ commémoration du célèbre poète touranien Arpád Zempléni en se basant sur des observations personnelles. Il donne une caractéristique de l'individualité du poète, surtout de sa poésie puisée dans les traditions des peuples touraniens et traduite aussi en allemand et en anglais. *Pierre de Mórícz* décrit dans son traité sur „La Turquie d'aujourd'hui“ les institutions modernes de ce pays ainsi que sa transformation sociale, économique et intellectuelle. Ce mouvement est dû surtout à l'activité énergique et dominante de Mustapha Kemal pacha. Il est surgi un nouvel Etat touranien ayant un grand et bel avenir. *Dr. Aladár Bán* traite dans son article des „Rapports esthono-hongrois dans le passé et le présent“. Il y a déjà 128 ans que les Hongrois commencèrent à s'intéresser à ce petit peuple alors opprimé. Cet intérêt s'est accru après la libération de la nation esthonienne du joug russe et augmente de jour en jour, surtout par rapport à sa culture. Le résultat le plus éclatant des relations culturelles est l'institution des congrès finno-ougriens. L'auteur a traduit en hongrois le Kalevipoeg, épopée esthonienne, ce qui resserrera encore plus les liens culturels entre les deux nations. Après cet article suivent deux poésies finnoises traduites en hongrois. Sous le titre „Le Tourkestan occidental et ses peuples“ *Joseph de Németh* donne une description géographique, ethnographique et agronomique de ce grand territoire se trouvant sous la domination russe. Cette vaste région est appelée à jouer un grand rôle dans la vie économique mondiale, lorsqu'il sera possible de l'exploiter à l'aide de moyens de culture modernes. Informations, nouvelles, littérature et un rapport sur les affaires de la Société Touranienne complètent le contenu de ce quadruple Numéro de notre périodique.

TURÁNI TÁRSASÁG.

Alapított: 1910-ben — Székhelye: Budapest, Országháza.

A társaság *célja* a velünk rokon turáni népek tudományával, történetével, irodalmával, művészetével és közgazdaságával foglalkozni, ezeket ismertetni, a magyar érdekekkel összhangba hozni s ezáltal ezekkel a népekkel mind kulturális, mind pedig társadalmi és gazdasági téren szorosabb kapcsolatot létesíteni.

Működése altruisztikus irányú, tevékenysége elsősorban tudományos és oktatásügyi; kizárja a vallási és felekezeti kérdéseket.

A társaság *tagja* csak olyan feddhetetlen jellemű egyén lehet, aki a társaságot vezető eszméktől áthatva, azokért működni kész.

A Turáni Társaságnak négyféle tagja van: 1. alapító, 2. rendes, 3. pártoló, 4. tiszteletbeli.

I. *Alapító tag*, aki a társaság céljaira 150 pengőt adományoz. Jogi személyek alapító tagsági díja legalább 300 pengő.

II. *Rendes tagok*. A rendes tagokat a turáni eszme és a társaság érdekében kifejtett munkásságuk elismerésül az igazgató tanács választja. Tagdíjat nem fizetnek.

III. A *pártoló tagokat* a végrehajtó bizottság veszi fel s évi 5 pengő tagdíjat fizetnek, tagsági kötelezettségük három évre terjed s ha a harmadik év végéig kilépésüket be nem jelentették, a tagság kötelezettsége a következő évre is fennáll.

IV. *Tiszteletbeli tagok* az igazgató tanácstól megválasztott kiválóságok.

Az összes tagok látogathatják a társaság rendezte előadásokat és egyéb összejöveteleket s tagilletményül kapják a társaság folyóiratát.

A társaság védnöke: *vitéz dr. József Ferenc* főherceg, elnöke: *dr. Pekár Gyula*. Elnökhelyettes: *Paikert Alajos*. Ügyvivő alelnök: *Móricz Péter*. Felelős szerkesztő és a Finn-észti Intézet vezetője: *dr. Bán Aladár* alelnök. Főtítkár: *dr. Marzsó Lajos*.

Telefon: Aut. 137-77., 40. mellékállomás.

KALEVIPOEG,

az észtek nemzeti
éposza.

Észtből fordította és bevezetéssel ellátta

BÁN ALADÁR,

az Észti Irodalmi Társaság tiszteleti,
a Petőfi Társaság rendes s a Finn Irodalmi
Társaság és a Kalevala-Társaság levelező tagja.

A 336 lapra terjedő mű ára füzve 8, diszes vászonkötésben 10 pengő.
Megrendelhető: Kilián-féle egyetemi könyvesbolt, Budapest, IV., Váci-u. 32.

A Turáni Társaság 1929-30. évi előadásainak II. sorozata:

I. Január 30.

Dr. Csekey István tartui ny. r. egyetemi tanár: ÉSZTORSZÁG
KÖZMŰVELŐDÉSI VISZONYAI.

II. Február 6.

Glock Tivadar ny. honvédtábornok: A SUMIR-KÉRDÉS MAI
ÁLLÁSA.

III. Február 13.

Dr. Réthly Antal egyetemi m. tanár: KÉT ÉV TÖRÖKOR-
SZÁGBAN (vetített képekkel).

IV. Február 20.

Dr. Turchányi Tihamér főisk. tanár: A KÍNAI FÖLDMÍVELÉS
A CSAU-KORSZAKBAN.

V. Február 27.

ÉSZT NEMZETI ÜNNEP.

a) Elnöki megnyitó beszéd.

b) *Dr. Bán Aladár* alelnök: NÉPKÖLTÉSI MUNKÁLATOK
ÉSZTORSZÁGBAN.

c) SZAVALAT.

VI. Március 6.

Dr. Pekár Gyula elnök: ATTILA.

Az előadások színhelye: Pedagógiai Szeminárium VIII., Mária Terézia-tér 8.

Az előadások a jelzett csütörtöki napokon d. u. 6 órakor kezdődnek